

Įvadas

Šaltojo karo pabaiga lėmė tarptautinės sistemos transformaciją iš dvipolės, į sistemą su viena dominuojančia galia – JAV. Nors iki šiol nevengiama įvardyti tarptautinės sistemos kaip daugiausia vienpoliškumo bruožų turinčios, paskutiniaisiais metais akademinėje literatūroje gausu darbų, darančių prielaidas, jog dabartinės sistemos pobūdis yra ties transformacijos riba. Visuotinai sutariama, jog auganti Kinijos galia – vienas esminių veiksnių, darantis poveikį tarptautinei struktūrai, sistemos stabilumui. Augantis Kinijos bendrasis vidaus produktas, kasmet didėjančios tiesioginės užsienio investicijos, karinių išlaidų didėjimas, ginkluotės modernizavimas, aktyvėjanti diplomatija tarptautinėse organizacijose ir dvišaliuose santykiuose yra dažniausi argumentai, kuriais pagrindžiamas Kinijos galios augimas, kaip iššūkis tarptautinei sistemai.

Juolab, su ne mažesniu iššūkiu susiduria tarptautinių santykių akademikai, siekiantys aiškinti tarptautinės sistemos pokyčius. Tarptautinių santykių literatūra, tirianti Kinijos galios augimo pasekmes yra pasidalijusi į dvi bendriausias kryptis, akcentuoja du skirtingus Kinijos įvaizdžius¹. Vieni mokslininkai (daugiausia neoliberalai), remdamiesi dabartiniu Kinijos siekiu išitraukti į tarptautines struktūras, režimus, susisaistyti ekonominiais bei diplomatiniais ryšiais, akcentuoja taikų „didžiojo drakono“ augimą, evoliucionuosiantį į daugiapolį pasaulį, kuriame Kinija kaip viena didžiųjų galių taikiai koegzistuos su kitais sistemos poliais ir atsvers JAV galią. Tuo tarpu, neorealistų paradigmos teigimu, Kinijos augimas orientuotas į dominavimą pasaulyje ir JAV išstūmimą iš lyderio pozicijų sistemoje – t.y. sistemos transformavimą, kuris, tikėtina, pasireikš kylančia įtampa ar net ginkluotu abiejų pusių susidūrimu. Pirmuoju atveju akcentuojamas kokybinis sistemos pokytis iš vienpolės į daugiapolę, antruoju – sistemos lyderio pasikeitimas, sistemos pobūdžiui nesikeičiant.

Tenka pastebėti, jog dominuojantys sistemos transformacijos aiškinimai susiduria su trimis pagrindinėmis problemomis. Pirma, atskiri Kinijos galios kriterijai analizuojami pasitelkiant absoliučią jų išraišką ir lyginami su atitinkamais JAV duomenimis. Tokio pobūdžio analizės nusako šių dviejų valstybių atskirų galios elementų tendencijas, tačiau, nepagrindžia išvadų apie bendrą valstybės galios potencialą, jos dinamiką. Juolab, absoliučių, atskirų galios

---

¹ Michael E. Brown et all (ed.). *The Rise of China*. The Mit Press: Cambridge, London, 2000.

kriterijų lyginimas tai – valstybės lygmens analizė, kuri tik leidžia daryti prielaidas, bet ne išvadas apie visos sistemos pokyčius.

Antra, dominuojančių neoliberalizmo ir neorealizmo paradigmu ir jų prielaidomis besiremiančių teorijų aiškinimai sukuria dvi griežtas Kinijos – JAV santykių, o ir tarptautinės sistemos ateities alternatyvas: a) Kinijos galios augimas skatina įtampą/konfliktiškumą ir tai ateityje lems sistemos lyderio pasikeitimą; b) Kinijos galios augimas spartina jos išitraukimą į tarptautinius režimus/institucijas, o tai lems taikią sistemos transformaciją iš vienpolės į daugiapolę. Taigi, aiškinimai savotiškai simplifikuojami, nesvarstomi alternatyvūs sistemos kaitos dėl augančios Kinijos galios aiškinimai.

Trečia, reikia pabrėžti, kad minėti aiškinimai grindžiami Kinijos, kaip iššūkį sistemai keliančio veikėjo, elgesio prognozėmis, JAV apibrėžiant kaip reaguojantį, o ne aktyvų veikėją, galintį taip pat būti įtampos didinimo sistemoje iniciatoriumi.

Tad, šiuo magistro darbu pirmiausia siekiama išspręsti bent dalį įvardytų Kinijos - JAV galios analizę ir sistemos kaitos aiškinimą ribojančių problemų. Tyrimu siekiama parodyti, jog JAV ir Kinijos santykinės galios (ne absoliučių pavienių galios kriterijų) bei vaidmenų globaliu mastu pasiskirstymas/persiskirstymas yra vienas esminių veiksmų, leidžiantis modeliuoti Kinijos galios augimo pasekmių tarptautinei sistemai scenarijus. Tyrime taikoma *galios ciklo teorija*, sujungianti neorealizmo ir neoliberalizmo teorines prielaidas² bei taip išplečianti Kinijos galios augimo ir dėl to galimos sistemos kaitos aiškinimo alternatyvas.

Galios ciklo teorija neatmeta kartinio neorealizmo argumento, kad svarbi valstybės galios pozicija sistemoje kitų valstybių atžvilgiu, tačiau įtraukia ir neoliberalizmui reikšmingą valstybės vaidmens „legitimumo“ dimensiją. Lygiai taip kaip galia, valstybės dalinasi ir vaidmenimis tarptautinėje sistemoje, kurių pokytis taip pat nėra atsiejamas nuo laiko dimensijos. Taigi valstybės vaidmuo tarptautinėje politikoje yra taip pat sisteminis – jis yra toks ir jo leidžiama įgyti tiek, kiek sistema legitimuoja, pripažįsta. Taigi, galios ciklo teorija remiasi esminiu argumentu, kad sistemos transformacija – taiki ar konfliktiška – priklauso nuo stiprėjančios valstybės santykinės galios ir santykinio vaidmens ciklą suderinamumo ar atotrūkio, esant kritiniam valstybės santykinės galios ciklo momentui.³

---

² Charles F. Doran. “Economics, Philosophy of History, and the “Single Dynamic” of Power Cycle: Expectations, Competition and Statecraft”. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1, 13-49.

³ Plačiau apie galios ciklo teorijos argumentus ir metodologiją – teorinėje darbo dalyje.

Darbo problema ir esminis argumentas:

Nors Kinija, augant jos absoliučiai galiai, projektuoja didėjantį savo vaidmenį globaliu mastu, tai savaime neleidžia prognozuoti konfliktinio pobūdžio sistemos transformacijos. Juolab, nors didėja Kinijos ekonominė priklausomybė su daugeliu šalių bei jos išitraukimas į tarptautines struktūras, režimus, tai savaime nesąlygoja taikaus pobūdžio sistemos transformacijos.

Sistemos transformacijos pobūdį (taikus ar konfliktinis) gali lemti:

- a) Kinijos santykinės galios augimo tendencijos sistemoje;
- b) santykinės galios ir vaidmens augimas JAV atžvilgiu;
- c) Kinijos santykinės galios ir vaidmens JAV atžvilgiu tendencijų atotrūkis ar suderinamumas.

Kintamieji:

Iš pagrindinio argumento kyla tokia analizės priežastinių ryšių grandinė:

(H, X, I) → (Y, Z) → W, kur

H - Kinijos santykinės galios tendencija sistemoje (didėja, mažėja, nekinta);

X – Kinijos santykinės galios tendencija JAV atžvilgiu (didėja, mažėja, nekinta);

I – Kinijos santykinio vaidmens tendencija JAV atžvilgiu (didėja, mažėja, nekinta) ;

Y- santykis tarp Kinijos galios ir Kinijos vaidmens tendencijų JAV atžvilgiu (atotrūkis ar suderinamumas: 4 scenarijų variantai);

Z – kritinis Kinijos santykinės galios ciklo sistemos atžvilgiu taškas;

W - tarptautinės sistemos kaitos būdai (taikus ar konfliktinis).

Norint patvirtinti ar atmesti tyrime keliamas hipotezes, pirmiausia tikrinami teiginiai, leidžiantys įvertinti nepriklausomus bei įsiterpiančius tyrimo kintamuosius:

- Kinijos santykinė galia tiek visoje sistemoje, tiek JAV atžvilgiu didėja;
- Kinijos santykinis vaidmuo JAV atžvilgiu nekinta arba mažėja;
- JAV santykinė galia sistemos atžvilgiu mažėja;
- Kinijos santykinė galia JAV atžvilgiu didėja labiau, nei santykinis vaidmuo.

Tyrimu siekiama patvirtinti ar atmesti iš galios ciklo teorijos kylančią pagrindinę darbo hipotezę:

- *Kinijos santykinės galios augimas JAV atžvilgiu didina atotrūkį tarp Kinijos santykinės galios bei santykinio vaidmens tendencijų ir tai lemia, kad Kinija yra linkusi didinti tarptautinės sistemos įtampą;*

(galios ciklo teorija teigia, kad tik auganti galia gali būti konflikto besitransformuojančioje sistemoje iniciatoriumi – šiuo atveju – Kinija).

Tyrimas praplečiamas, iškeliant alternatyvią, teorijos argumentus papildančią hipotezę:

- *Kinijos santykinio vaidmens augimas JAV atžvilgiu didina atotrūkį tarp JAV santykinės galios bei santykinio vaidmens tendencijų ir tai lemia, kad JAV yra linkusi didinti tarptautinės sistemos įtampą.*

(ir sistemos lyderis gali būti konflikto besitransformuojančioje sistemoje iniciatoriumi – šiuo atveju – JAV).

Darbo prielaidos, susijusios su ateities scenarijų kūrimu:

1. Kinijos vaidmens įsitvirtinimui globaliu mastu, pirmiausia būtinas vaidmens įsitvirtinimas regione: Rytų ir Pietryčių Azijoje. Rytų ir Pietryčių Azijos regionas darbe naudojamas kaip indikatorius dabartinio Kinijos galios ir vaidmens analizei. Pasirinktas būtent šis regionas, nes Kinija pati strateginiuose dokumentuose įvardija Rytų ir Pietryčių Aziją kaip “vartus į pasaulį”.
2. Remiantis taikoma galios ciklo teorija (išsami jos analizė ir argumentų pristatymas pateikiamas teorinėje darbo dalyje), pirmasis kritinis taškas Kinijos - JAV santykiuose būtų Kinijos santykinės galios augimo sistemos atžvilgiu lūžio taškas - perėjimas į lėtėjančią augimo stadiją. Sistemos transformacijos būdas (taikus, ar įtemptas – konfliktiškas) priklausys nuo to, koks santykis bus nusistovėjęs tarp Kinijos santykinės galios ir vaidmens tendencijų. Teoriją papildanti prielaida, kad pirmuoju kritiniu tašku Kinijos – JAV santykiuose gali būti ir JAV santykinės galios sistemos atžvilgiu perėjimas į lėtėjančią augimo stadiją ar perėjimas į mažėjančią stadiją. Tokiu atveju sistemos transformacijos būdas (taikus, ar įtemptas – konfliktiškas) priklausys nuo to, koks santykis bus nusistovėjęs tarp JAV santykinės galios ir vaidmens tendencijų.

Pagrindiniai darbe naudojami apibrėžimai:

Santykinė galia – valstybės absoliuti galia, pajėgumai, lyginant su tarptautinės sistemos didžiosiomis galiomis;

Santykinė regioninė galia - valstybės absoliuti galia, pajėgumai, santykyje su kitomis regiono valstybėmis;

Galios ciklas – valstybės absoliučios galios, pajėgumų, santykyje su tarptautinės sistemos didžiosiomis galiomis/ regiono valstybėmis kitimas laike;

Valstybės vaidmuo – valstybės ekonominės, politinės, karinės, kultūrinės elgesio priemonės, leidžiančios įtvirtinti įtaką regione ar visoje tarptautinėje sistemoje;

Santykinis valstybės vaidmuo – valstybės vaidmuo, lyginant su kita valstybe/valstybėmis regione ar visoje tarptautinėje sistemoje;

Vaidmens ciklas – valstybės vaidmens, lyginant su kita valstybe/valstybėmis regione ar tarptautinėje sistemoje kitimas laike;

Rytų ir Pietryčių Azijos regionas – Japonija, Taivanas, Pietų Korėja, Šiaurės Korėja, Kinija (su administraciniais Hong Kongo ir Makau regionais), Brunėjus, Kambodža, Indonezija, Laosas, Malaizija, Mianmaras, Filipinai, Singapūras, Tailandas, Rytų Timoras, Vietnamas.

Darbo tikslas:

Išanalizuoti, kaip Kinijos ir JAV santykinės galios ir vaidmens tendencijų atotrūkis ar suderinamumas tarptautiniu lygiu sąlygoja tarptautinės sistemos transformacijos būdus.

Darbo uždaviniai:

Teorinėje darbo dalyje

- pateikti galios ciklo teoriją, įvertinti jos vietą ciklinių, tranzityvinių teorijų kontekste. Pagrįsti, kodėl būtent ši teorija taikoma darbe. Išskirti pagrindinius teorijos trūkumus ir nurodyti kaip jie bus „šalinami“, siekiant sustiprinti teorijos aiškinamąją galią;

Metodologinėje darbo dalyje

- išskirti galios indekso bei vaidmens indekso kriterijus, pateikti jų įvertinimo formules bei matavimo vienetus. Apibrėžti, kokie statistiniai duomenys bus naudojami taikant formalų galios ciklo modelį;

Tiriamojame dalyje

- apskaičiuoti, nubrėžti ir įvertinti: Kinijos ir JAV santykinės galios ciklą dinamiką sistemos atžvilgiu 1991-2005 m. laikotarpiu; Kinijos santykinės galios ciklą JAV atžvilgiu 2000 – 2005 m. laikotarpiu; Kinijos santykinės galios ciklą Rytų ir Pietryčių Azijos valstybių atžvilgiu; Kinijos santykinio vaidmens JAV atžvilgiu tarptautinėje sistemoje ir Rytų ir Pietryčių Azijos regione dinamiką 2000 – 2005 m. laikotarpiu⁴. Tyrime neapsiribojama vien kiekybine Kinijos santykinės galios ir vaidmens analize, pateikiamas ir kokybinis jų vertinimas;
- nustatyti Kinijos santykinės galios ir santykinio vaidmens JAV atžvilgiu tendencijų santykį;
- pateikti keturis galimus Kinijos – JAV galios ir vaidmens tendencijų santykio tarptautinei sistemai scenarijus. Išskirti, kurio scenarijaus realizavimą skatina dabartinės Kinijos santykinės galios ir vaidmens pasiskirstymas/persiskirstymas su JAV. Patvirtinti ar atmesti tyrimo hipotezes.

Išvadose

- Be esminių darbo išvadų, nurodyti, kaip galima būtų papildyti galios ciklo teoriją.

Pagal iškeltus tyrimo uždavinius, darbas suskirstomas į kelias dalis. Pirmiausia bus pateikiama teorinė darbo dalis, antroje dalyje pereinama prie metodologinės darbo prieigos. Trečioji, empirinė analizė, leidžia pasiekti pagrindinį darbo tikslą, patikrinti darbo teiginius bei iškeltas hipotezes. Galiausiai darbo išvadose apibendrinami pagrindiniai tyrimo rezultatai bei nurodomi iš tyrimo kylantys teoriniai argumentai.

Kinijos galios ir vaidmens ciklo tyrimas leidžia pagrįstai ir kritiškai įvertinti plačiai paplitusius ir jau stereotipais tapusius teiginius apie grėsmingą Kinijos galios augimą ir to pasekmes tarptautinei sistemai. Juolab, tyrimu „aptinkami“ du galios ciklo teorijoje nenagrinėjami galimi santykinės galios ir vaidmens tendencijų pasiskirstymo scenarijai, teorija papildoma prielaida, kad ne tik naujai auganti galia, bet ir sistemos lyderis gali didinti įtampą sistemoje.

---

⁴ Siekiant nustatyti, ar Kinijos ir JAV santykinės galios cikluose nėra kritinių taškų, pasirinktas ilgesnis – penkiolikos metų laikotarpis nuo Šaltojo karo pabaigos. Tuo tarpu, Kinijos santykinės galios ir vaidmens tendencijų JAV atžvilgiu įvertinimui pakanka ir penkių metų laikotarpio (2005 m. pasirinkti ribiniais, kadangi stiga dar vėlesnių, 2006, 2007 m. statistinių duomenų).

Darbe remiamasi pačiais įvairiausiai tiek pirminiais (pvz. nacionalinės statistinės duomenų bazės, sutartys, JAV Kongreso ataskaitos, Kinijos gynybos baltosios knygos ir kt.), tiek antriniais – tarptautinių santykių, ekonomikos studijų akademiniais darbais.

1. Galios ciklo teorija ciklinių, tranzityvinių teorijų kontekste, pagrindinės prielaidos ir metodologija

Tradiciniai tarptautinės politikos reiškiniai - karo ir taikos priežastys, įtampos ir stabilumo tarptautinėje sistemoje sąlygos, hegemono vaidmuo tarptautinėje sistemoje - aiškinami remiantis tarptautinių santykių disciplinos ciklinėmis, tranzityvinėmis teorijomis. Šio darbo pagrindu pasirinkta viena šiai teorijų grupei priklausanti, galios ciklo teorija.

Galios ciklo teoriją praeito amžiaus viduryje išplėtojo Charlesas F. Doranas. Gal dėl pakankamai sudėtingos metodologijos, o gal dėl to, jog sunku šią teoriją falsifikuoti, be paties autoriaus ji buvo ir tebėra plėtojama vos kelių mokslininkų: W. Parsonso, Dylano Kissane, Brocko F. Tessmano. Tiesa, empirinių tyrimų teorijos pagrindu ne taip jau ir mažai: 2003 m. visas mokslinio žurnalo *International Political Science Review* numeris buvo paskirtas vien šią teoriją taikantiems straipsniams. Visgi teorija nepelnytai yra retai taikoma tarptautinei politikai aiškinti. Šia darbo dalimi siekiama parodyti, kad galios ciklo teorija - tvirtą aiškinamąją galią turintis mokslinis instrumentas, vertas peržiūrėjimo.

Pirmiausia šioje dalyje bus aptariamos pagrindinės ciklinių, tranzityvinių teorijų mokyklos, pristatant esminius jų argumentus. Pagrindinis to tikslas - parodyti galios ciklo teorijos vietą šių teorinių prieigų sistemoje. Tuomet bus aprašomi pagrindinės galios ciklo teorijos prielaidos ir argumentai, pabrėžiant, kuo ji skiriasi nuo kitų sistemos teorijų. Galiausiai, analizuojamas teorijos operacionalizavimas ir metodologija bei operacionalizavimo modifikavimas, pritaikant jį tolesniam magistro darbo tyrimui.

1.1. Tarptautinių santykių disciplinos ciklinės, tranzityvinės teorijos: kontekstas

Tarptautinių santykių teorijos, aiškinančios tarptautinius konfliktus, kaip dinamiškos tarptautinės sistemos kaitos rezultata, eksplicitiškai ar implicitiškai yra ciklinės teorijos. Ciklinių, tranzityvinių teorijų plėtojimas tarptautinių santykių disciplinoje buvo ir tebėra bandymas

atsakyti į neorealizmo paradigmai skirtą kritiką, jog ilgą laiką dominavusi K. Waltzo sisteminė teorija yra statiška. Kartu tai – bandymas ieškoti dėsningumų tarptautinėje politikoje ir taip didinti tarptautinių santykių aiškinamąją ir nuspėjamąją galią.

Ciklinė, reguliarius pasikartojimus tarptautinėje sistemoje akcentuojanti samprata tarptautinių santykių teorijose perimta iš tarptautinės ekonomikos mokslo. Vienas pirmųjų valstybių elgesį aiškinęs pasikartojančiais reguliarumais - rusų ekonomistas Nikolajus Kondratieffas. Pagrindiniu jo tyrimų objektu buvo didžiųjų galių: 18-19 a. D. Britanijos, 20 a. JAV ekonominiai ciklai, dominuojančių pramonės šakų gyvavimo ciklai. Išvada buvo ta, jog valstybės ekonomika vystosi cikliška (Kondratieffo bangos), taip darydama poveikį visai tarptautinei ekonomikai.⁵ Esant ekonomikos pakilimui, prieš valstybės ekonomikai pasiekiant piką, didėja karo tikimybė, kadangi sustiprėja valstybių tarptautinė konkurencija dėl resursų ir rinkų. Panašiai JAV ekonomistas Saimonas Smithas Kuznetsas, tyręs, kas lemia valstybės ekonomikos, atskirų pramonės šakų pakilimą ir nuosmukį, nustatė, kad absoliučios valstybės ekonominės galios svyravimas, lyginant su kitomis valstybėmis, ypač staigūs pokyčiai, keičia ir visą tarptautinės ekonomikos struktūrą bei gali sukelti tarptautinius konfliktus.⁶

Tarptautinių santykių disciplinoje galima išskirti tris pamatines paradigmas, kurių prielaidomis remiantis atitinkamai susiformavo trys ciklinių teorijų mokyklos. Neo-marksizmo paradigma tapo “Pasaulio-sistemos mokyklos” (“*World-System School*”), kurios pagrindinis atstovas Imanuelis Wallersteinas, pagrindu. Remiantis liberalizmo paradigma buvo išplėta “Lyderystės ciklo mokykla” (“*Leadership Cycle School*”), kurios pagrindiniu atstovu laikomas Georgas Modelskis. Ir, galiausiai, (neo)realizmo prielaidos tapo pagrindu atsirasti “Galios transformacijos mokyklai” (“*Power Transition School*”), atstovaujamai Abramo Fimo Kennetho Organskio.⁷

1.1.1. Pasaulio-sistemos mokykla

Pasaulio-sistemos mokyklos pagrindinį argumentą sudaro prielaida, jog pasaulio kapitalistinė ekonomika vystosi pagal ciklinį modelį, kuris, viena vertus, veikia centrą-periferiją

⁵ Plačiau žr. Nicolas D. Kondratieff. *The Long Wave Cycle*. New York: Richardson and Snyder, 1984.

⁶ Plačiau žr. Simon S. Kuznets. “Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: Level and Variability of Rates of Growth”. *Economic Development and Cultural Change*, 1956, Vol. 5., 1-94.

⁷ Joshua S. Goldstein. *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale University Press, 1988, 123-124.

skirtingai, kita vertus, determinuoja pasaulio hegemono politinio gyvavimo ciklą. Pasaulio kapitalistinei ekonomikai akumuliuojantis ir augant, visuomet vyksta ir kova tarp centro kapitalistinių valstybių dėl dominavimo ir įsigalėjimo naujose rinkose (periferijoje) – pirma ciklo fazė. Laimi produktyviausia tiek gamybos, tiek komercijoje ir finansuose sektoriuose bei didžiausius karinius pajėgumus turinti valstybė – hegemonas – antroji ciklo fazė. Trečiąjį ciklo periodą sudaro hegemonijos dominavimas, kuris įtvirtina ir aiškia ekonomine specializacija tarp centro ir periferijos. Galiausiai, pasaulio ekonomikai traukiantis (pirmiausia dėl kapitalistinės ekonomikos iškraipymų, ribotos kapitalo reprodukcijos bei gamybinių sprendimų: kiek, ko, už kokią kainą gaminti), prasideda ir hegemono gyvavimo ciklo nuolydžio periodas, kuris, vėlgi, itin sustiprina konkurenciją tarptautinėje ekonomikoje tarp senojo ir potencialių naujų hegemonų bei didina karo tikimybę. Reikia pripažinti, jog ši mokykla negali pretenduoti į išbaigtą karo priežasčių paaiškinimą. Egzistuoja nedaug empirinių įrodymų, patvirtinančių teorijos pristatomus priežastinius ryšius tarp tarptautinės kapitalistinės ekonomikos ciklo ir valstybių elgesio⁸. Juolab, visiškai struktūrinis požiūris neatskleidžia, kaip veikėjas (valstybė) gali veikti struktūrą (šiuo atveju tarptautinę ekonomiką).

1.1.2. Lyderystės ciklo mokykla ir ilgojo ciklo teorija

Jei pasaulio-sistemos mokykla neatsieja ekonominių ir politinių veiksnių, aiškinant hegemono gyvavimo ciklą ir karo priežastis, tai lyderystės ciklo mokyklos pagrindinis atstovas G. Modelskis išplėtojo ilgojo ciklo teoriją („*Long Cycle Theory*“), kurioje sujungia ekonominius ir politinius valstybės lyderystės dominavimo aspektus, visgi aiškiai pabrėždamas pastarųjų autonomiškumą. Ilgojo ciklo teorijos pagrindinė prielaida remiasi liberalizmo paradigma ir teigia, jog tarptautinė struktūra nebūtinai yra anarchiško pobūdžio, kadangi visuomet sistemoje dominuoja vienas lyderis, kurio, pirmiausia, kariniai pajėgumai leidžia teikti tarptautinei sistemai “viešąsias gėrybes”: karinį saugumą, organizuoti pasaulio tvarką bei nustatyti pagrindines tarptautinių ekonominių santykių taisykles. Tad, ilgasis ciklas sutampa su valstybės-lyderio dominavimo pasaulyje ciklu, susidedančiu iš keturių fazių: globalaus karo, lyderio iškilimo,

---

⁸ Franz Kohout. “Cyclical, Hegemonic, and Pluralistic Theories of International Relations: Some Comparative Reflections on War Causation”. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1, 54.

lyderio delegitimavimo ir lyderio galios dekoncentracijos⁹. Kiekvienas naujas ciklas prasideda didžiuoju karu, kurio metu iškyla stipriausia kariniais pajėgumais valstybė (karinės galios pagrindas pagal G. Modelskį – jūrinė karinė galia). Karinis dominavimas leidžia diktuoti ir taisykles tarptautinei ekonomikai. Tad, laikui bėgant, dominuojanti valstybė tampa ir ekonomine monopoliste.

Reikėtų pabrėžti, jog liberalistinis teorijos pagrindas lemia, jog valstybės-lyderio dominavimas nereiškia nulinės sumos žaidimo likusiųjų valstybių atžvilgiu. Į teoriją įtraukiamas legitimumo veiksnys, nurodantis, jog lyderio dominavimas naudingas visai sistemai ir atlieka savotiškai “tarptautinės valdžios”, leidžiančios įveikti sistemos anarchiškumą, vaidmenį. Dominuojanti valstybė sukuria tam tikrą “vystymosi modelį”¹⁰ kitoms valstybėms, taip prisiimdama didžiąją dalį atsakomybės tiek už sistemos saugumą, tiek už pasaulio ekonomikos funkcionavimą. Kiti sistemos dalyviai iš to gauna papildomą rentą – t.y viešąsias gėrybes, kurios nieko nekainuoja. Ką tai reiškia sistemai? Teorija atsako, jog tai reiškia, kad ilgainiui atsiranda valstybių, kurios stiprėja lyderio garantuojamos “rentos” sąskaita ir ima konkuruoti. Sistema vis labiau linksta į daugiapolę, o kartu didėja tarptautinio konflikto galimybė, reiškianti lyderio dominavimo ciklo pabaigą. Tad, tiek G. Modelskis, tiek prie ilgojo ciklo teorijos plėtojimo prisidėjęs Williamas R. Thompsonas, oponuodami K. Waltzui, daro išvadą, jog būtent vienpolė tarptautinė sistema yra stabiliausia ir pajėgi užtikrinti taiką¹¹. Karo priežasčių aiškinimas teorijoje neatsiejamas nuo sistemos pobūdžio, ir tai yra didžiausias teorijos trūkumas, keliantis abejonę, ar tikrai lyderio dominavimo ciklas sutampa su globaliais konfliktais. Juolab, teorija nepaaiškina, ar įmanomas taikus lyderių pasikeitimas sistemoje.

1.1.3. Galios transformacijos mokykla

Galios transformacijos mokykla perėmė pagrindines K. Waltzo neorealizmo teorijos prielaidas ir atmetė neoklasikinio realizmo atstovo H.J. Morgenthau galių balanso, kaip taikos garanto, sampratą. A. F. K. Organskio galios transformacijos teorija remiasi pagrindine prielaida, kad tarptautinė sistema yra hierarchinio pobūdžio, kurios viršuje yra dominuojanti galia.

---

⁹ Richard Rosecrance. “Long Cycle theory and international relations”. *International Organization*, 1987, Vol. 41, No. 2, 228.

¹⁰ George Modelski. “The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State”. *Comparative Studies in Society and History*, 1987, Vol. 20, No. 2., 228.

¹¹ William R. Thompson. “Polarity, the Long Cycle, and Global Power Warfare”. *Journal of Conflict Resolution*, 1986, Vol. 30, No. 4, 587-615.

Pagrindiniai faktoriai, leidžiantys išskirti dominuojančiai galiai, tai – industrializacija ir modernizacija¹². Teorija koncentruojama pirmiausia į valstybės ekonominį potencialą, kuris leidžia plėtoti ir karinius galios resursus. Analogiški procesai vyksta ir kitose valstybėse. Teorijoje daroma prielaida, kad dominuojančioje valstybėje iš industrializacijos ir modernizacijos gaunami naudai mažėjant, šie procesai suaktyvėja kitose valstybėse ir sudaro pagrindą sparčiai jų galios ekspansijai.

Sistemos konfliktiškumas pagal galios transformacijos teoriją priklauso nuo to, kiek kitus tarptautinės sistemos veikėjus tenkina susiklosčiusi galios hierarchija. Jei iškyla dar viena didžioji galia, savo pajėgumais lygiavertė dominuojančiajai ir kurios netenkina galių hierarchinė tvarka, konflikto tikimybė itin padidėja¹³. Taigi, du pagrindiniai karą lemiantis veiksniai – dviejų apylygią galią turinčių valstybių sistemoje atsiradimas, jų konkurencija ir iškilusios galios nepasitenkinimas esama galių hierarchija (visiškai priešinga išvada K. Waltzui, kuris teigė, kad dvipolė sistema yra pati stabiliausia).

Reikia pabrėžti, jog galios transformacijos teorija tik implicitiškai yra ciklinė. Pagrindinis teorijos trūkumas yra tas, kad, visgi apeliuodama į sisteminės teorijos statusą, ji išlieka dviejų valstybių galios santykio ribose. Teorija neįtraukia sisteminio veiksnio, aiškinant konfliktų priežastis – t.y. kaip visa sistema, o ne tik galios santykis su lyderiu determinuoja hierarchinę sistemą siekiančios pakeisti galios elgesį.

Į galios transformacijos teorijai skirtą kritiką dėl sisteminio veiksnio nebuvimo iš dalies atsako Roberto Gilpino hegemoninio stabilumo teorija. Pastaroji taip pat priskiriama galios transformacijos mokyklai. R. Gilpino pagrindinis argumentas – karai kyla dėl sisteminio galios disbalanso: nevienodo valstybių galios augimo sistemoje ir valstybių galios skirtumų. Lygiai kaip K. Waltzas, R. Gilpinas hegemoninio stabilumo teorijoje naudoja ekonominių modelių analogiją. Pirmiausia ji daro prielaidą, jog sistema yra anarchiška ir konkurencinė, kurioje nuolat vyksta kova dėl galios, gerovės ir prestižo.¹⁴ Antra, valstybės yra racionalūs veikėjai ir siekia transformuoti galios disbalansą sistemoje tuomet, kai nauda, kuri bus gauta, viršija kaštus.¹⁵

---

¹² Johnathan M. DiCicco, Jack S. Leavy. "Power Shifts and problem Shifts: the Evolution of the Power Transition Research Program". *The Journal of Conflict Resolution*, 1999, Vol. 43, No. 6, 681.

¹³ Franz Kohout. "Cyclical, Hegemonic, and Pluralistic Theories of International Relations: Some Comparative Reflections on War Causation". *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1, 57.

¹⁴ Robert Gilpin. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981, 230.

¹⁵ Joshua S. Goldstein. *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale University Press, 1988, 143.

Sistemos transformacijos imasi potencialus hegemonas - taip R. Gilpinas paaiškina pasikartojančius hegemoninius karus. Kartu kaštų-naudos analizė padeda paaiškinti hegemono silpnėjimą. Panašiai kaip ilgojo ciklo teorija, hegemoninio stabilumo teorija teigia, jog hegemono dominavimas nėra nulinės sumos žaidimas sistemoje. Viena vertus, dominavimas sistemoje jau yra laimėjimas, leidžiantis nustatyti sau palankiausias ekonomines, politines taisykles, režimus. Tačiau kita vertus, brangiai atsieinanti “pozicija” – dominavimas reiškia milžiniškas išlaidas užtikrinant sistemos saugumą, didžiausios rizikos ir kaštų prisiėmimą, palaikant tarptautinę ekonomiką. Tuo tarpu kitiems sistemos dalyviams yra užtikrinama stabili aplinka galios akumuliacijai mažiausiais kaštais. Tad, hegemono silpnėjimas ir naujų, potencialių hegemonų iškilimas yra determinuotas pačios sistemos funkcionavimo – implicitiškai nurodomas hegemoninio dominavimo ciklas, prasidedantis ir besibaigiantis karu.

Siekiant apibendrinti aptartas teorijas ir įvertinti galios ciklo teorijos vietą ciklinių-tranzityvinių teorijų sistemoje, tikslinga jas suskirstyti:

- a) pagal tai, ar jos yra hegemoninės ar pliuralistinės – t.y. ar tik hegemonas gali palaikyti sistemos stabilumą, ar jis vienu ar kitu mastu priklauso nuo visų sistemos narių;
- b) pagal tai, ar jos yra eksplicitiškai ciklinės, numatančios tam tikrus kritinius valstybės galios taškus, kurie yra kritiniai ir visai sistemai, kur didėja konflikto tikimybė, ar tranzityvinės ir tik implicitiškai ciklinės, nurodančios sistemos pokyčių reguliarumus, kurie lemia konfliktus.

Pagal šiuos du aspektus teorijas galima skirstyti atitinkamai:

1 schema. Galios ciklo teorijos vieta ciklinių, tranzityvinių teorijų kontekste.

	Hegemoninė	Pliuralistinė
Ciklinė	<p>Ilgojo ciklo teorija (Modelski);</p> <p>Pasaulio-sistemos mokykla (Wallersteinas)</p>	<p>Galios ciklo teorija (Doranas)</p>
Tranzityvinė (implicitiškai ciklinė)	<p>Hegemoninio stabilumo teorija (Gilpinas)</p>	<p>Galios transformacijos teorija (Organski)</p>

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Iš sudarytos schemos išryškėja, jog tarptautinių santykių disciplinos ciklinių-tranzityvinių teorijų sistemoje galios ciklo teorija užima itin svarbią vietą jau vien dėl to, kad papildo sistemą cikliniu-pliuralistiniu konfliktų aiškinimu.

1.2. Galios ciklo teorija: pagrindinės prielaidos ir argumentai

Galios ciklo teorija apjungia pagrindines neorealizmo ir (neo)liberalizmo teorines prielaidas. Teorijoje valstybės yra pagrindiniai, unitariniai ir iš dalies racionalūs¹⁶ veikėjai, užimantys tam tikras galios pozicijas sistemoje. Kiekvienos valstybės galia kitų valstybių/valstybės atžvilgiu (toliau: santykinė galia – angl. *relative power*) kinta laike ir sudaro galios ciklą. Lygiai taip, kaip galia, valstybės dalinasi ir vaidmenimis tarptautinėje sistemoje, kurių pokytis taip pat nėra atsiejamas nuo laiko dimensijos. Taigi, valstybės vaidmuo tarptautinėje politikoje yra taip pat sisteminis – jis yra toks ir jo leidžiama įgyti tiek, kiek sistema legitimuoja, pripažįsta. Skirtingai nuo hegemoninių teorijų, galios ciklo teorijoje pagrindinės „žaidimo taisyklės“ tarptautinėje politikoje nustatomos bendru sutarimu, o nėra dominuojančios valstybės primetamos.

Galios ciklo teorija, skirtingai nei galios transformacijos teorija, neatmeta galių balanso kaip sistemos stabilumą užtikrinančio veiksnio. Atvirkščiai, teorijoje išplečiama tradicinė galių balanso samprata į „bendrosios pusiausvyros koncepciją“. Viena vertus, yra svarbus horizontalusis arba tradicinis galių balansas tarp valstybių, kai vienos valstybės absoliuti galia yra atsveriamas kitų valstybių galia. Tačiau, kita vertus, itin reikšmingas yra vertikalusis galių balansas, kai valstybės santykinių galių svyravimas laike sutampa – t.y. vienos valstybės santykinės galios padidėjimas atsveriamas ir kitų valstybių santykinės galios augimu.¹⁷ Galios ciklo teorijoje svarbi ir trečioji pusiausvyros dimensija. Tai - pusiausvyra tarp valstybės santykinės galios augimo ir jos vaidmens augimo tendencijos tarptautinėje politikoje. Augant santykinėi valstybės galiai, valstybė kartu projektuoja didėjančią savo vaidmenį sistemoje – kitaip tariant, augant priemonėms valstybė siekia įgyti ir didesnę įtaką. Šio svarbesnio vaidmens

---

¹⁶ Paaiškinimas, kodėl galios ciklo teorija teigia, kad valstybės tik iš dalies racionalūs veikėjai, bus pateikta toliau šioje dalyje.

¹⁷ Young-Kwan Yoon. "Introduction: Power Cycle Theory and the Practice of International Relations." *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1, 6-7.

pripažinimas – vienas sistemos stabilumo garantų¹⁸. Taip galios ciklo teorija išsprendžia ir veikėjo-struktūros problemą tarptautiniuose santykiuose: ne tik struktūra determinuoja valstybės veiksmus, tačiau ir pačios valstybės savo veiksmais gali prisidėti prie balanso palaikymo ar sistemos balanso griovimo.

Galios ciklo teorijoje sistemos stabilumas siejamas ne su pačiu sistemos pobūdžiu – vienpolė, daugiapolė ar dvipolė, o su sistemos transformacija. Tuo galios ciklo teorija panaši į galios transformacijos teoriją. Sistemos transformacija įvyksta tada, kai sutampa kelių valstybių santykinės galios ciklo sistemos atžvilgiu kritiniai taškai – paprastai kai vienos valstybės santykinė galia mažėja kitos valstybės santykinės galios didėjimo sąskaita, ir įvyksta staigūs ciklo lūžiai – „kritinė sistemos transformacija“.¹⁹ Tai bene didžiausi nestabilumo momentai sistemoje, pasireiškę didžiaisiais konfliktais. Tačiau Ch. F. Dorano teigimu, galima ir taiki sistemos transformacija, jei valstybės adekvačiai santykinės galios pokyčiui keičia ir savo vaidmenį tarptautinėje sistemoje (santykinės galios ir vaidmens kaitos dinamika). Visgi, remiantis empiriniais tyrimais, vaidmens sinchroniškas pritaikymas prie pakitusių sistemos sąlygų yra retas ir Ch. F. Doranas daro išvadą, jog šiaip jau valstybės-racionalūs veikėjai, kritiniuose santykinės galios lūžio taškuose elgiasi neracionaliai.

Taigi, galios ciklo teorija yra sisteminė teorija, numatanti taikią sistemos transformacijos galimybę. Pagrindinės jos prielaidos leidžia tirti ne tik didžiuosius konfliktus, tačiau ir aiškinti bet kurio konflikto priežastis.

1.3. Galios ciklo teorijos operacionalizavimas ir metodologija

Reikia pripažinti, jog pakankamai sudėtinga Ch. F. Dorano teorijos operacionalizacija ir metodologija – vienas didžiausių teorijos trūkumų. Ciklinis modelis konstruojamas matuojant valstybės absoliučios galios-pajėgumų (*absolute power*) santykį su kitomis sistemos didžiosiomis galiomis, brėžiamas valstybės galios ciklas laike, parodantis, kaip svyruoja valstybės pajėgumai, lyginant su kitomis valstybėmis (*relative power*). Galios ciklo kreivė leidžia nustatyti valstybės santykinės galios dinamikos kritinius taškus bei prognozuoti trumpojo laikotarpio valstybės santykinės galios augimo trajektoriją. Būtent penki kritiniai taškai - lėtai auganti santykinė galia pereina į greitėjančio augimo stadiją, greitėjančiai auganti santykinė galia

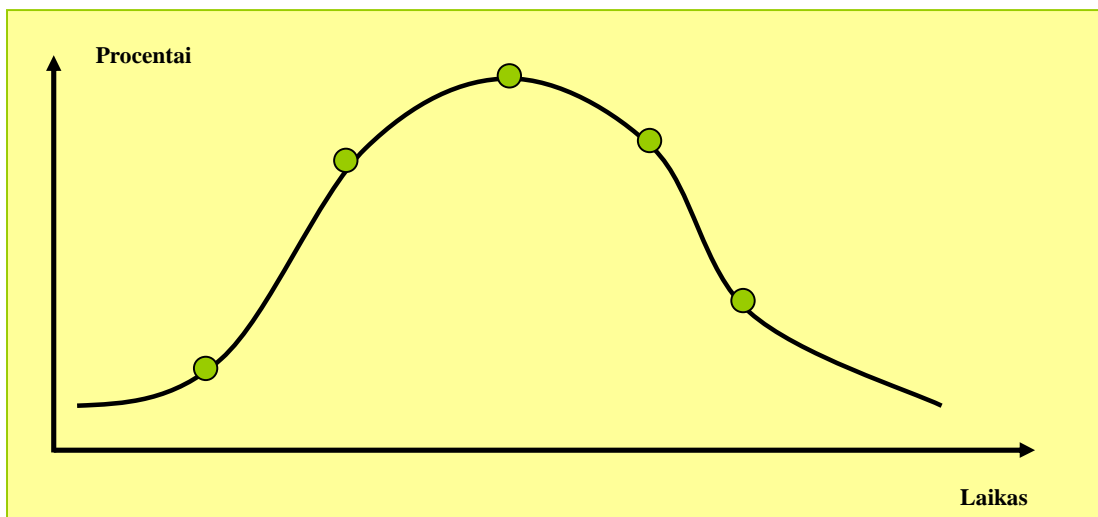
---

¹⁸ Charles F. Doran. Systemic Disequilibrium, Foreign Policy Role, and Power Cycle: Challenges for Research Design. *The Journal of Conflict Resolution*, 1989, Vo. 33, No. 3, 374.

¹⁹ Ten pat, 380.

pereina į lėtėjančią augimo stadiją, santykinė galia pasiekia maksimumą ir pradeda mažėti, santykinė galia ima mažėti greitėjančiai, mažėjanti santykinė galia ima mažėti lėtėjančiai - „signalizuoja“ apie galimas įtampas tarptautinėje sistemoje (2 schema).

2 schema. Santykinės galios ciklas – kritiniai taškai.

Atsižvelgiant į tai, kad Ch. F. Doranas plėtojo teoriją 20 a. viduryje, santykinės galios skaičiavimas turi keletą trūkumų. Pirmiausia, santykinė galia matuojama įtraukiant penkis valstybės karinių ir ekonominių materialinių pajėgumų indikatorius (pagal H.J. Morgenthau): geležies ir plieno gamybos apimtis, gyventojų skaičių, kariuomenės dydį, energijos sunaudojimą ir urbanizaciją.²⁰ Tokia santykinės galios operacionalizacija nėra visai tinkama valstybių galios santykiui po Šaltojo karo skaičiuoti. Į pastarąjį santykinės galios operacionalizavimo trūkumą atkreipė dėmesį Dylanas Kissanas, įtraukdamas į santykinės galios skaičiavimą pirmiausia karinio technologinio pajėgumo indikatorius: karines išlaidas bei karines išlaidas, tenkančias vienam kariui.²¹ Toks karinės galios kriterijaus papildymas pakankamai logiškas bei rodantis, jog moderni karinė galia nesiremia vien žmogiškuoju kariniu potencialu. Visgi pastarasis santykinės galios skaičiavimo papildymas nėra pakankamas – jis išreiškia tik valstybės karinį potencialą. Lygiai taip pat svarbus yra valstybės ekonominis pajėgumas, kurio neatspindi tradiciškai vertinama geležies ir plieno gamybos apimtis. Energijos suvartojimo rodiklį taip pat galima

²⁰ Ch. F. Doran, W. Parsons. "War and the Cycle of Relative Power". *American Political Science Review*, 1980, Vol. 74, 953.

²¹ Dylan Kissane. *Forecasting the Storm: Power Cycle Theory and Conflict in the Major Power System*. University of South Australia, 2005, 12. <<http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=dylankissane>>, [Žr. 2007.09.12].

vertinti kiek dviprasmiškai. Viena vertus, augantis suvartojamos energijos poreikis atspindi augantį ekonominį potencialą ir plėtrą. Kita vertus, didelis energijos poreikis valstybei yra pažeidimo, o ne galios išraiška – t.y. galios indekse įgyja „neigiamą“ vertę.

Atsižvelgiant į šiuos galios operacionalizavimo trūkumus, darbe santykinę galia bus operacionalizuojama atitinkamai suskirstant valstybės pajėgumus į tris indikatorių grupes, kurių kiekvieną sudaro keli kriterijai:

Kariniai pajėgumai: karinės išlaidos; karių skaičius; karinės išlaidos, tenkančios vienam kariui;

Ekonominiai pajėgumai: BVP; BVP tenkantis vienam gyventojui; produktyvumas;

Gyventojų skaičius: bendras gyventojų skaičius.²²

Ch. F. Doranas galios ciklo teorijos empiriniame taikyme santykinę galią skaičiuoja kas penki metai. Tokie laiko intervalai, viena vertus, didina netikslumo, svarbių santykinės galios lūžio taškų praleidimą. Kita vertus, penkių metų laiko intervalai yra tinkami brėžiant ilgojo laikotarpio ciklus. Kadangi tyrime pasirinktas ciklą laikotarpis pakankamai trumpas, santykinę valstybės galia bus skaičiuojama kas metai ir brėžiama linija, susiejanti santykinės galios pokytį su laiku.

Siekiant tikrinti iš galios ciklo teorijos kylančias hipotezes, metodologiniu požiūriu pats svarbiausias yra valstybės vaidmens koncepcijos operacionalizavimas. Ch. F. Doranas vaidmenį apibrėžia kaip „interesus, kuriuos valstybė pasiekė ar juos išreiškė kitais būdais bei interesus, kuriuos sistema leido valstybei įgyvendinti“.²³ Visgi toks apibrėžimas leidžia labiau kokybiškai vertinti valstybės vaidmenį, juolab, vienam kriterijui taikant kiekybinį metodą, kitą tiriant kokybiškai, sudėtinga nustatyti teorijoje tokio svarbaus santykinės galios – vaidmens tendencijų suderinamumą ar atotrūkį. Dėl šios priežasties visi galios ciklo teorijos pagrindu atliekami tyrimai arba taikydavo galios ciklo modelį tik iš dalies, kai brėžiama tik santykinės galios kreivė ir valstybės vaidmuo nevertinamas²⁴, arba vaidmens tyrimui buvo taikoma kokybinė diskurso,

---

²² Kodėl pasirenkami būtent šie kriterijai, argumentuojama metodologinėje darbo dalyje.

²³ Charles F. Doran. “Systemic Disequilibrium, Foreign Policy Role, and Power Cycle: Challenges for Research Design”. *The Journal of Conflict Resolution*, 1989, Vol. 33, No. 3, 374.

²⁴ Dylan Kissane. “2015 and the Rise of China: Power Cycle Analysis and the Implications for Australia”. *Security Challenges*, 2005, Vol. 1, No. 1, 105-121; Brock Tessman, “The Real Problem: China’s Slowing Growth and the Adoption of Dangerous Foreign Policy Agenda”. University of Georgia. Prepared for the 2006 Meeting of the International Studies Association – West Las Vegas, Nevada 9.28.06-9.30.06; Sushil Kumar. “Power Cycle Analysis of India, China, and Pakistan in Regional and Global Politics”. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1, 113-122; Patrick James, Michael Lusztig. “The US Power Cycle, Expected Utility and the Probable Future of the FTAA”. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1, 83-96.

dokumentų analizė²⁵. Tuo tarpu, šiame tyrime bus siekiama kiekybiškai įvertinti valstybės vaidmenį. Tuo tikslu valstybės vaidmuo prilyginamas įtakai, darant prielaidą, kad su įtakos augimu, valstybė įtvirtina ir savo vaidmenį²⁶. *Valstybės vaidmuo tarptautinėje politikoje apibrėžiamas kaip valstybės ekonominės, politinės, karinės, kultūrinės elgesio priemonės, leidžiančios įtvirtinti įtaką regione ar visoje tarptautinėje sistemoje*. Toks Ch. F. Dorano valstybės vaidmens apibrėžimo modifikavimas neprieštarauja pagrindinėms teorijos prielaidoms – išlaikomas vaidmens, kaip sisteminio veiksnio pobūdis, tačiau kartu suteikia galimybę įvertinti vaidmenį kiekybiniais kriterijais. Vaidmuo operacionalizuojamas išskiriant penkis pagrindinius įtakos sklaidos kriterijus:

Ekonominis: prekybos apimtys; tiesioginės užsienio investicijos;

Politis: dalyvavimas daugiašalėse organizacijose (dalyvavimo, narystės statusas; sutarčių skaičius/balso svoris pagal organizacijos pobūdį; vadovaujančio posto užėmimas);

Karinis: užsienyje dislokuoti kariai;

Kultūrinis: valstybės kalba, kaip antrąja kalbančiųjų skaičius pasaulyje/regione.

Kiekybinis vaidmens apibrėžimas itin reikšmingas, siekiant įvertinti konfliktinę ar taikią sistemos transformaciją. Kaip minėta, remiantis galios ciklo teorija, ar kritiniame taške kils konfliktas ar įvyks taiki sistemos transformacija, priklauso nuo to, ar sistema/dominuojantis lyderis, augant valstybės santykinei galiai leido įgyti adekvatų jos augimui vaidmenį tarptautinėje sistemoje. Augant valstybės santykinei galiai (kitais tariant, priemonėms), valstybė projektuoja ir didėjančią savo vaidmenį. Jei pagrindinės sistemos didžiosios galios nebando varžyti projektuojamo augančios galios vaidmens, jį legitimuoja, nusistovi santykinės galios ir vaidmens „suderinamumas“ (angl. *power-role alignment*) – t.y. pripažįstamas, legitimus galios ir vaidmens didėjimas (tarp galios ir vaidmens augimo tendencijų nėra didėjančio atotrūkio - 3 schema). Tuomet net ir keičiantis galių santykiui sistemoje, nusistovi santykinės galios-vaidmenų balansas, kuris didina taikios sistemos transformacijos galimybę²⁷.

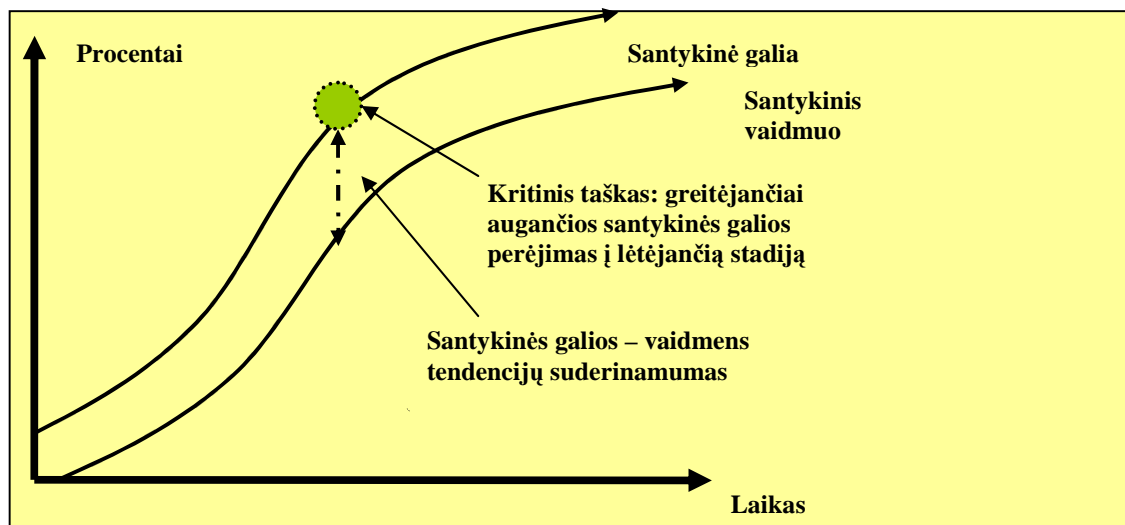
---

²⁵ Helen Belopolsky. “An Assessment of the Utility of Power Cycle Theory in Understating the Escalation of Tensions in the Russo-American Relationship 1999-2000”. Carleton University, Ottawa, Ontario, 2000.

²⁶ Vaidmens prilyginimas įtakos būdams remiasi Susan Strange struktūrinės galios koncepcija, kuri teigia, jog turint instrumentus įtakos įtvirtinimui, daromas ir poveikis taisyklėms, normoms, veikimo būdams sistemoje.

²⁷ Charles F. Doran. “Economics, Philosophy of History, and the “Single Dynamic” of Power Cycle: Expectations, Competition and Statecraft”. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1, 31-32.

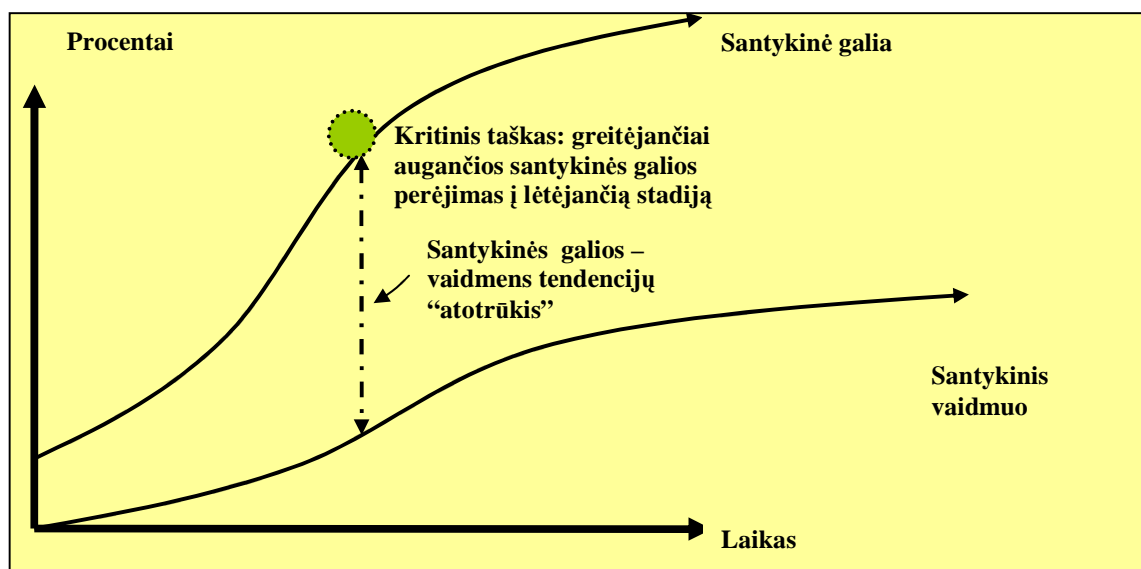
3 schema. Santykinės galios – vaidmens suderinamumas.

Tuo tarpu, sistemai slopinant augančios galios vaidmenį, susidaro „atotrūkis“ tarp santykinės galios ir vaidmens augimo tendencijų (angl. *power-role gap*) (4 schema). Esant, galios ir vaidmens „atotrūkiui“, valstybės santykinės galios sistemos atžvilgiu kritiniame taške išauga konflikto inicijavimo tikimybė.

Kadangi galios ciklo teorinis modelis bus naudojamas scenarijams konstruoti, metodologinis teorijos peržiūrėjimas – operacionalizacijos adaptavimas tyrimams po Šaltojo karo - leis nustatyti, kokio scenarijaus link (konfliktiško ar takaus) JAV ir Kinijos galios ir vaidmenų persiskirstymas krypta, remiantis šių valstybių galios ir vaidmenų dinamika.

4 schema. Santykinės galios – vaidmens atotrūkis.

Vienas iš esminių kriterijų pasirenkant būtent šią teoriją scenarijų konstravimui – darytais tyrimais empiriškai patvirtinta ir statistiškai reikšminga koreliacija (lygi daugiau nei 0.78²⁸) tarp valstybių santykinės galios kritinių taškų ir sistemoje vykstančių konfliktų.

Taigi, apibendrinant teorinę dalį, reikėtų pabrėžti, kad galios ciklo teorija magistro darbo tyrimui pasirinkta neatsitiktinai. Vienas iš esminių teorijos vertinimo kriterijų – jos aiškinamoji geba. Neorealizmo ir liberalizmo prielaidų suderinimas, karinių ir ekonominių veiksnių valstybės galios dinamikoje sujungimas išplečia teorijos aiškinamąją galią ir daro ją tinkamą XXI a. sparčiai kintantiems tarptautiniams santykiams tirti, prognozuoti. Teorija pateikia svarių, empiriškai patvirtintų argumentų, kodėl sistemos stabilumas nėra priklausomas nuo jos pobūdžio, ar kodėl net kritiniame sistemoje – transformacijos taške – yra galimas taikus jos perėjimas. Kaip vienas iš galios ciklo teorijos privalumų yra jos sugebėjimas atmesti deterministinį požiūrį į valstybę ir skirtingai nuo kitų ciklinių, tranzityvinių teorijų išspręsti veikėjo-struktūros problemą. Kai kurie operacionalizavimo ar metodologiniai trūkumai nesumenkina teorijos mokslinės vertės, o tik leidžia, Imre Lakatos sąvokomis kalbant, toliau plėtoti galios ciklo teorijos “tyrimo programą”.

Tolesnė darbo dalis skiriama metodologijai, konkretizuojant galios indekso bei vaidmens indekso kriterijus, pateikiant jų skaičiavimo formules bei matavimo vienetus, apibrėžiant kaip statistiniai duomenys bus naudojami taikant formalų galios ciklo modelį, skaičiuojant Kinijos ir JAV santykinės galios bei vaidmens ciklus tarptautinėje sistemoje bei regione.

2. Formalaus galios ciklo modelio taikymas, skaičiuojant santykinės galios ir vaidmens indeksus

Pagrindinis šio darbo dalies tikslas – nurodyti, kaip teorinė galios ciklo teorija taikoma empiriniame Kinijos ir JAV santykinės galios bei vaidmens ciklų tyrime. Kaip minėta teorinėje dalyje, pirmiausia bus skaičiuojami galios ir vaidmens indeksai. Indeksų skaičiavimui naudojami

---

²⁸ Ch. F. Dorano teorijos empirinis pagrindas 1816 – 1975 m. laikotarpis, kuriam brėžiami didžiųjų galių: D. Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Rusijos, JAV, Austrijos-Vengrijos, Italijos ir Japonijos galios ciklai. Empiriškai patvirtinamos teorijoje keliamos hipotezės, jog konfliktai vyksta, kai sutampa kelių didžiųjų galių galios ciklo kritiniai taškai. Dylan Kissane. “Forecasting the Storm: Power Cycle Theory and Conflict in the Major Power System”. University of South Australia, 2005, 15.
<<http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=dylankissane>> , [Žr. 2007.09.12].

rodikliai, pateikiami šių statistikos bazių: Pasaulio banko, Tarptautinio valiutos fondo, Europos statistikos duomenų bazės EUROSTAT, COW (angl. „*Correlates of War*“) duomenų bazė, Stokholmo tarptautinių taikos tyrimų instituto SIPRI statistinių duomenų bazė, JAV Centrinės žvalgybos agentūros duomenys, Pietryčių Azijos valstybių asociacijos ASEAN statistinių duomenų bazė, Nacionalinių Azijos tyrimų biuro programos „Strateginė Azija“ duomenų bazė, JAV, Rytų, Pietryčių Azijos šalių statistikos departamentų duomenų bazės.

2.1. Galios matavimo indeksas

Reikia pripažinti, kad dabartiniu momentu akademinėje erdvėje nėra nusistovėjusio konvencinio galios indekso. Valstybės galios matavimas yra reliatyvus mokslininko pasirinkimas. Anksčiau skaičiuoti galios indeksai buvo sudaromi vertinant svarbiausius valstybei pajėgumus karo atveju: gyventojų skaičių, teritorijos dydį, plieno ir geležies gamybos apimtį, karių skaičių, energijos suvartojimą, branduolinę galią²⁹. Tuo tarpu XXI a. dažniausiai taikomi visapusę valstybės karinę, ekonominę galią rodantys kriterijai, apibrėžiami kaip svarbiausi valstybės ir jos efektyvumą, lankstumą parodantys pajėgumai.³⁰ Galios skaičiavimas ir vertinimas Kinijos tarptautinių santykių specialistams yra nuolatinis tyrimų objektas bei tarptautinės saugumo aplinkos prognozavimo instrumentas. Visapusės valstybės galios (angl. *comprehensive national power*) indeksai sudaro Kinijos strategijos pagrindą, vertinant kitų valstybių pranašumus ir silpnybes. Į pastaruosius galios indeksus kinai įtraukia ir materialius karinius, ekonominius galios resursus, ir tokius abstrakčius, kaip politinį ir tarptautinių santykių pajėgumą.³¹

Taigi, sudarant galios indeksą, vadovaujamosi trimis veiksniais. Pirma, atmetami anksčiau įvardinti galios operacionalizavimo trūkumai teorijoje; antra, pernelyg nenuolstama nuo tradicinio galios skaičiavimo, laikantis nuostatos, jog į galios indeksą turi būti įtraukiami sutartinai tyrimuose įvardijami esminiai valstybės galios indikatoriai; trečia, remiantis visumine galios samprata, tradiciniai ekonominiai, kariniai indikatoriai sudaromi tiek iš nominalių, tiek iš

²⁹ Ashley J. Tellis, Janice L. Bially, Christopher Layne, Melissa McPherson, and Jerry M. Sollinger. *Measuring National Power in the Postindustrial Age*. Santa Monica: RAND Corporation, 2000, 25-30.

³⁰ Gregory F. Treverton, Seth G. Jones. *Measuring National Power*. RAND, National Security Research Division, 2005, ix.

³¹ Michael Pillsbury. “China debates the Future Security Environment”. *National Defence University Press*: Washington DC, 2000.

santykinių (arba galios resursų „efektyvumą“ atspindinčių) kriterijų. Atitinkamai sudaromi nominalus ir galios resursų efektyvumą parodantys indeksai.

Galia operacionalizuojama atitinkamai suskirstant valstybės pajėgumus į tris indikatorius, kurių kiekvieną sudaro keli kriterijai:

Kariniai pajėgumai: karinės išlaidos; karių skaičius; karinės išlaidos, tenkančios vienam kariui; Karinės galios pagrindinis rodiklis – karinės išlaidos, pakankamai objektyviai rodo valstybės karinės galios tendencijas, pirmiausia, ar valstybė yra linkusi stiprinti savo karinę galią. Visgi nepaisant išlaidų, skiriamų ginkluotei didinti, modernizuoti, be žmogiškųjų karinių išteklių (karių) bei jiems mokytį, parengti, apginkluoti skiriamų lėšų, karinis pranašumas arba gerokai silpnėja, arba netenka prasmės. Tad, karinės galios kriterijai papildomi karių skaičiumi bei išlaidomis, tenkančiomis vienam kariui (valstybės karinio parengimo, aprūpinimo pranašumas).

Ekonominiai pajėgumai: BVP; BVP tenkantis vienam gyventojui; produktyvumas; Ekonomistų sutarimu, BVP kaip vienintelis ekonominis galios kriterijus nepakankamai atspindi šalies gerovę (rodo ekonomikos aktyvumą, bet ne ekonominę gerovę)³². Tuo tikslu, ekonominiai galios kriterijai papildomi BVP tenkančiu vienam gyventojui. Šis kriterijus parodo, kiek per metus sukuriama pridėtinė vertė tenka vienam gyventojui ir kur kas informatyviau atspindi valstybės ekonominę išsivystymą ir pajėgumą. Juolab, kuo produktyvesnė valstybės ekonomika, tuo ji pažangesnė – t.y. naudoja mažiau darbo jėgos ir daugiau kapitalo bei technologijų pridėtinei vertei sukurti. Tad, pagrindiniu valstybės ekonominę konkurencinę galią parodančiu rodikliu pasirenkamas produktyvumas.

Gyventojų skaičius: bendras gyventojų skaičius; Indekse paliekamas tradicinis gyventojų skaičiaus rodiklis, kaip valstybės žmogiškųjų resursų galios išraiška.

Konstruojant galios indeksų formules, kriterijai suskirstomi į nominalius (**N**) ir santykinus arba galios resursų efektyvumą parodančius (**E**)³³. Atitinkamai gaunami ir du galios indeksai. Galios indeksai darbe bus sudaromi remiantis formulėmis:

$$A(GN)t = A(N((BVP)t + (KI)t + (KS)t + (GS)t)$$

³² “Measures of well-being. There is more to it than GDP”. *Deutsche Bank Research*. September 8, 2006. <http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000202587.pdf>, [Žr. 2008, 02, 17].

³³ Kadangi darbe naudojamos sąvokos “santykinė galia”, “santykinis vaidmuo”, vengiant painiavos santykiniai kriterijai įvardijami, kaip rodantys galios resursų efektyvumą ir žymimi simboliu (E).

$$A(GE)t = A(E((BVPA)t + (PR)t + (KIK)t))$$

A – valstybė;

t – metai;

GN – nominalus galios indeksas;

N – nominalus kriterijus;

BVP – bendrasis vidaus produktas, skaičiuojamas doleriais, einamosiomis kainomis;

KI – karinės išlaidos, skirtos karinių pajėgumų palaikymui ir vystymui, skaičiuojamos doleriais;

KS – aktyvių karių skaičius, skaičiuojamas vienetais;

GS – gyventojų skaičius, skaičiuojamas vienetais;

GE – galios resursų efektyvumo indeksas;

E – galios resursų efektyvumo kriterijus;

BVPA – bendrasis vidaus produktas, tenkantis asmeniui, skaičiuojamas doleriais, einamosiomis kainomis;

PR – produktyvumas, parodantis, kiek pridėtinės vertės sukuria vienas dirbantysis per metus ir skaičiuojamas bendrąjį vidaus produktą padalinant iš visų dirbančiųjų, išreiškiamas doleriais;

KIK – karinės išlaidos, tenkančios vienam kariui, skaičiuojamos doleriais.

Siekiant nubrėžti Kinijos, JAV santykinės galios ciklus, bus skaičiuojamas visuminis nominalus ir visuminis galios resursų efektyvumo indeksai, sudaryti iš 7 valstybių – didžiųjų galių (JAV, D. Britanija, Japonija, Rusija, Vokietija, Prancūzija, Kinija³⁴) nominalių galios indeksų ir atitinkamai galios resursų efektyvumo indeksų sumos ir išreiškiami formulėmis:

$$\text{Visuminis}(GN)t = GNt(\text{JAV}) + GNt(\text{D.Britanija}) + GNt(\text{Japonija}) + GNt(\text{Rusija}) + GNt(\text{Vokietija}) + GNt(\text{Prancūzija}) + GNt(\text{Kinija})$$

$$\text{Visuminis}(GE)t = GEt(\text{JAV}) + GEt(\text{D.Britanija}) + GEt(\text{Japonija}) + GEt(\text{Rusija}) + GEt(\text{Vokietija}) + GEt(\text{Prancūzija}) + GEt(\text{Kinija})$$

Bet kurios valstybės, Kinijos ar JAV, santykinės galios tarptautinėje sistemoje galutinė išraiška bus procentinė, apskaičiuojama pagal formulę:

$$A(SG)t = (A(GN)t / \text{Visuminis}(GN)t * 100 \text{ proc.} + A(GE)t / \text{Visuminis}(GE)t * 100 \text{ proc.}) / 2$$

³⁴ Nors Italija formaliai įeina į didįjį aštuonetą, tačiau po Šaltojo karo laikoma labiau regiono galia, nei didžiąją pasaulio galia ir į bendro indekso skaičiavimą neįtraukiama. "Three faces of State strength", 60. <www.u.arizona.edu/~volgy/chapter3.doc>, [Žr.2008.02.19].

Tokia formulė pasirinkta, siekiant suteikti vienodą „svorį“ - vertę santykiniam nominaliam galios indeksui bei santykiniam galios resursų efektyvumo indeksui.

Analogiškos nominalaus galios ir galios resursų efektyvumo indeksų formulės naudojamos skaičiuojant valstybių galios indeksus ir Rytų ir Pietryčių Azijos regione:³⁵

$$A(RGN)_t = A(N((BVP)_t + (KI)_t + (KS)_t + (GS)_t))$$

$$A(RGE)_t = A(E((BVPA)_t + (PR)_t + (KIK)_t))$$

RGN – regioninis nominalus galios indeksas;

RGE – regioninis galios resursų efektyvumo indeksas.³⁶

Atitinkamai brėžiant Kinijos regioninės santykinės galios ciklą, skaičiuojami visų Rytų - Pietryčių Azijos valstybių nominalios ir galios resursų efektyvumo galios indeksai³⁷ 2000 – 2005 m. laikotarpiu. Kiekvienais metais gaunamas nominalus visuminis bei galios resursų efektyvumo regione indeksai:

$$\text{Visuminis } (RGN)_t = A(RGN)_t + B(RGN)_t + \dots + X(RGN)_t$$

$$\text{Visuminis } (RGE)_t = A(RGE)_t + B(RGE)_t + \dots + X(RGE)_t$$

A, B...X – Rytų – Pietryčių Azijos valstybės.

Galiausiai, bet kurios valstybės regioninė santykinė galia apskaičiuojama pagal formulę:

$$A(RSG)_t = (A(RGN)_t / \text{Visuminis}(RGN)_t * 100 \text{ proc.} + A(RGE)_t / \text{Visuminis}(RGE)_t * 100 \text{ proc.}) / 2$$

Pagal galios indeksus apskaičiuota valstybės santykinė galia tarptautinėje sistemoje ar regioninė santykinė galia atitinkamu laikotarpiu (santykinė galia tarptautinėje sistemoje 1991 – 2005 m., regioninė santykinė galia 2000 – 2005 m.) matuojant ją kasmet, leidžia nubrėžti atitinkamus galios ciklus ir įvertinti santykinės galios svyravimo tendencijas.

³⁵ Regionas šiame darbe atlieka ne tik indikatoriaus dėl galios, vaidmenų tarp Kinijos ir JAV pasiskirstymo/persiskirstymo funkciją, tačiau kartu ir metodologinės kontrolės funkciją: jei tiek tarptautiniu mastu, tiek regione Kinijos galios ciklo tendencija nesikeičia, tai suteikia didesnę metodologinį pagrindumą dėl subjektyvaus galios indekso kriterijų pasirinkimo ir to sąlygojamų rezultatų išskiepymo.

³⁶ Kinijos galios indeksų vertė tiek tarptautiniu, tiek regiono atveju bus ta pati.

³⁷ Dėl duomenų stokos, neskaičiuojami tik Rytų Timoro ir Mianmaro galios indeksai.

Visgi pagrindiniam darbo tikslui įgyvendinti svarbiausia - Kinijos galios ciklas santykiyje su JAV. Kinijos galia santykiyje su JAV tarptautinės sistemos mastu bus skaičiuojama remiantis formule:

$$\text{Kinija(SG)t} = (\text{Kinija(GN)t/JAV(GN)t} * 100 \text{proc.} + \text{Kinija(GE)t/JAV(GE)t} * 100 \text{proc.}) / 2$$

Nubrėžtas Kinijos galios ciklas santykiyje su JAV leis nustatyti, kokia Kinijos santykinės galios indekso kaitos tendencija, lyginant su JAV (didėja, mažėja, nekinta, svyruoja) bei koks pokyčių mastas.

Visgi galios indeksų skaičiavimas bei santykinės galios ciklo nubrėžimas nėra pakankamas, siekiant įgyvendinti darbe keliamus uždavinius. Antras, ir bene pats svarbiausias metodologinės dalies tikslas – parodyti, kaip bus skaičiuojamas metodologiškai sunkiau operacionalizuojamas vaidmens indeksas bei brėžiamas santykinio vaidmens ciklas.

2.2. Vaidmens matavimo indeksas

Vaidmens operacionalizavimas, tyrimui taikant kiekybinį metodą, reikalauja išlygos. Valstybės vaidmuo prilyginamas įtakai, darant prielaidą, kad su įtakos augimu valstybė įtvirtina ir savo vaidmenį³⁸. *Valstybės vaidmuo tarptautinėje politikoje apibrėžiamas kaip valstybės ekonominės, politinės, karinės, kultūrinės elgesio priemonės, leidžiančios įtvirtinti įtaką regione ar visoje tarptautinėje sistemoje.* Vaidmens prilyginimas įtakai neleidžia išmatuoti realiai egzistuojančio vaidmens, tačiau leidžia nustatyti formalias tendencijas – galimas vaidmens didėjimo/mažėjimo kryptis. Įtakos sklaidai tarptautiniu mastu reikalingi keturi pagrindiniai struktūrinės galios instrumentai: ekonominis, karinis, politinis ir kultūrinis. Kiek pakeičiant Susan Strange mąstymo logiką: kas valdo/veikia ekonomines, saugumo ir žinių (viešosios erdvės - komunikacines) struktūras, tas nustato/veikia ir „žaidimo taisyklės“ tarptautinėje sistemoje, regione, kartu įgydamas didesnę vaidmenį³⁹. Siekiant didinti įtaką ekonominėse struktūrose, reikalingi tiek ekonominiai, tiek politiniai instrumentai, saugumo struktūros valdymui – kariniai, politiniai ir ekonominiai, o norint valdyti žinių struktūras, svarbiausia kultūrinės įtakos, pirmiausia, kalbos, sklaida.

³⁸ Vaidmens prilyginimas įtakos būdams remiasi Susan Strange struktūrinės galios koncepcija, kuri teigia, jog turint instrumentus įtakos įtvirtinimui, daromas ir poveikis taisyklėms, normoms, veikimo būdams sistemoje.

³⁹ Susan Strange. *Valstybės ir rinkos*. Eugrimas: Vilnius, 1998.

Taigi vaidmuo operacionalizuojamas išskiriant penkis pagrindinius įtakos sklaidos kriterijus:

Ekonominis: prekybos apimtys; TUI;

Ekonominis vaidmens indekso dėmuo bus vertinamas dviem pagrindiniais kriterijais: prekybos apimtimi (eksportu ir importu) bei iš šalies „išplaukiančių“ tiesioginių užsienių investicijų apimtimi – svarbiausias rodikliais, kurių mastas nurodo valstybės potencialą ekonominėje tarptautinės/regioninės sistemos struktūroje.

Karinis: kariai, dislokuoti užsienyje;

Dislokuotų valstybės karių skaičius užsienyje vertinamas kaip pagrindinis išmatuojamas rodiklis, „signalizuojantis“ apie valstybės ketinimus stiprinti vaidmenį saugumo/karinėje struktūroje tiek tarptautiniu mastu, tiek regione.

Politinis: dalyvavimas daugiašalėse organizacijose (dalyvavimo, narystės statusas; sutarčių skaičius/balso svoris pagal organizacijos pobūdį, vadovaujančių postų užėmimas);

Pagrindiniu politinio poveikio kriterijumi laikomas dalyvavimas tarptautinėse organizacijose (vaidmens sklaidos tarptautiniu mastu atvejis) ir regioninėse organizacijose (regioninės vaidmens sklaidos atvejis). Tokį kriterijaus pasirinkimą lemia itin stiprėjančios tendencijos pagrindinius tarptautinius, regioninius klausimus spręsti ne dvišalių santykių pagrindu, o tarptautiniuose, regioniniuose forumuose/institucijose. Politinio poveikio objektu pasirinktos pagrindinių tarptautinių struktūrų normas, taisyklės nustatančios, dominuojančios organizacijos/forumai: Jungtinių tautų organizacija (JTO), Jungtinių tautų Saugumo taryba (JTO ST, kaip atskiras sprendimus priimančias organas), Tarptautinis valiutos fondas (TVF), Pasaulio bankas (PB), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), Pasaulio prekybos organizacija (PPO), Didžiųjų galių forumas G8, Šiaurės Atlanto sutarties organizacija⁴⁰ (NATO). Pagrindiniai formalūs įtakos instrumentai organizacijose yra: dalyvavimo forma (narystė, atskiras formatas, stebėtojo statusas), turimas balsas/svoris/veto teisė, vadovaujančio, aukščiausio posto užėmimas. Jei valstybė nėra narė, tačiau bendradarbiauja atskiru formatu ar partnerystės pagrindu, formalia įtakos išraiška laikomas ir oficialių organizaciją ir valstybę siejančių dokumentų skaičius (įtakos sklaidos intensyvumo aspektas). Dokumentai varijuoja nuo įpareigojančių sutarčių iki

---

⁴⁰ NATO įtraukiama kaip saugumą užtikrinanti organizacija, kurios įtakos sklaida jau dabar peržengia euroatlantinės zonos ribas. Tikėtina, jog bendradarbiavimo formatus (išplėstos partnerystės pagrindu bendradarbiaujama su Japonija, P. Korėja, Naująja Zelandija, Australija), šios organizacijos įtakos sklaida tik plėsis.

neįpareigojančių deklaracijų. Kiekvienas iš įvardintų politinio poveikio instrumentų bus koduojamas, sukuriant atskirą politinio poveikio kriterijų.

Kultūrinis: valstybės kalba, kaip antrąja kalbančiųjų skaičius.

Pagrindinis kultūrinės įtakos sklaidos kriterijus – šalies kalba kaip antrąją kalbančiųjų žmonių skaičius (įtraukiami ir kalbą besimokantieji).

Visi vaidmens indekso kriterijai išreiškiami nominaliais skaičiais. Valstybės vaidmens tarptautinėje sistemoje indeksas apskaičiuojamas remiantis formule:

$$A(V)t = A((P)t + (TUI)t + (KU)t + (PII)t + (KS)t)$$

Kur:

A – valstybė;

V – vaidmuo;

t – laikas;

P - prekybos apimtys, eksportas plus importas, išraiška – doleriais;

TUI – iš šalies išplaukiančios tiesioginės užsienio investicijos per metus, doleriais;

KU – karių skaičius užsienyje, vienetais;

PII – politinės įtakos kriterijus, koduojamas:

Dalyvavimo statusas (narystė – 1, specialus formatas – 0.5, partnerystė - 0.5, stebėtojo statusas – 0.2, nedalyvaujama jokia forma - 0);

Balso svoris/ veto teisė (balsas – 1*balso svertinis vienetas, veto teisė – 1);

Vadovaujantis postas – 1;

Dokumentų skaičius, jei valstybė nėra organizacijos narė, tačiau bendradarbiaujama kitu pagrindu (sutartis – 1, memorandumas – 0.5, bendra deklaracija – 0.2);

KS – valstybės kalba, kaip antrąja kalbančiųjų skaičius, vienetais.

Siekiant įvertinti Kinijos ir JAV vaidmenų pasiskirstymą/persiskirstymą tarptautiniu mastu bus brėžiamas Kinijos vaidmens ciklas santykyje su JAV 2000 – 2005 m. laikotarpiu. Tuo tikslu kasmet vertinamas Kinijos vaidmens indeksas santykyje su JAV. Santykinis Kinijos vaidmuo apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\text{Kinija (SV)t} = \text{Kinija (V)t} / \text{JAV(V)t} * 100 \text{ proc.}$$

Regioninis vaidmens indeksas skaičiuojamas, taikant tuos pačius kriterijus.

Ekonominių kriterijų sudaro Kinijos, JAV prekybos bei tiesioginių užsienio investicijų apimtys su Rytų bei Pietryčių Azijos regionu.

Skaičiuojant karinį indekso kriterijų imamas JAV karių skaičius dislokuotas regione (sausuma bei pajėgos regiono Ramiajame vandenyne). Kadangi Kinija pati priklauso Rytų Azijos regionui ir kitose regiono šalių teritorijos nėra dislokavusi karių, metodologiniu požiūriu gan tikslinga būtų naudoti visą jos turimą karių skaičių (darant prielaidą, kad bet kada įmanomas gan operatyvus karių dislokavimas kiekvienoje iš regiono valstybių). Tačiau šiuo atveju, svarbu akcentuoti ne bendrą Kinijos turimą karių skaičių, o karių skaičių, kurie yra nuolatinėje parengtyje – t.y greičiausiai dislokuojami ir panaudojami, esant poreikiui, regione. Tuo tikslu, pasirenkamas Kinijos karių skaičius dislokuotas Taivano sąsiauryje, Pietrytinėje Azijos pakrantėje, dažniausiai vertinami kaip pagrindinė atsvara bendram JAV pajėgų regione skaičiui.

Politinis įtakos kriterijus regiono atžvilgiu vertinamas analogiškai, kaip tarptautinės sistemos atveju, tik vietoj tarptautinių organizacijų imamos pagrindinės Rytų ir Pietryčių Azijai bendros ekonominės/ saugumo bendradarbiavimo organizacijos: Azijos – Ramiojo vandenyno ekonominio bendradarbiavimo organizacija (AREB), Pietryčių Azijos valstybių asociacija (PAVA), Pietryčių Azijos valstybių asociacijos regioninis forumas (PAVA RF), Azijos vystimosi bankas (AVB). Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija (ŠBO) neįtraukiama, laikantis nuostatos, kad kol kas ji yra Centrinės Azijos regiono organizacija, turinti nedidelį poveikį Pietryčių Azijos šalių bendradarbiavimui ir tik kiek labiau veikianti Rytų Aziją.

Laikantis metodologinio nuoseklumo, turėtų būti skaičiuojama, kiek regione gyventojų kalba anglų kalba ir kinų, kaip antrąją. Visgi dėl duomenų stokos, šis kriterijus regiono atveju nevertinamas.

Regioninio valstybės vaidmens indeksas apskaičiuojamas išlaikant tuos pačius matavimo kriterijus kaip ir vaidmens indekso tarptautiniu lygiu matavime bei remiantis formule:

$$A(RV)_t = A((P)_t + (TUD)_t + (KU)_t + (PII)_t + (KS)_t)$$

Atitinkamai gaunamas ir regioninis Kinijos vaidmuo santykyje su JAV :

$$\text{Kinija (RSV)}_t = \text{Kinija (RV)}_t / \text{JAV (RV)}_t * 100 \text{ proc.}$$

Analogiškai brėžiamas regioninis Kinijos vaidmens santykyje su JAV ciklas 2000 – 2005 m. laikotarpiu, parodantis Kinijos ir JAV vaidmens pasiskirstymą/persiskirstymą regione.

Remiantis aptarta metodologija, empirinėje dalyje bus patvirtinami ar atmetami pagrindiniai tyrime tikrinami teiginiai:

- Kinijos santykinė galia tiek sistemoje, tiek JAV atžvilgiu didėja;
- Kinijos santykinis vaidmuo JAV atžvilgiu nekinta arba mažėja;
- JAV santykinė galia sistemos atžvilgiu mažėja;
- Kinijos santykinė galia JAV atžvilgiu didėja labiau, nei santykinis vaidmuo.

Taip pat patvirtinamos ar atmetamos hipotezės:

- *Kinijos santykinės galios augimas JAV atžvilgiu didina atotrūkį tarp Kinijos santykinės galios bei santykinio vaidmens tendencijų ir tai lemia, kad Kinija yra linkusi didinti tarptautinės sistemos įtampą;*
- *Kinijos santykinio vaidmens augimas JAV atžvilgiu didina atotrūkį tarp JAV santykinės galios bei santykinio vaidmens tendencijų ir tai lemia, kad JAV yra linkusi didinti tarptautinės sistemos įtampą.*

3. Kinijos santykinės galios ir vaidmens tendencijos tarptautinėje sistemoje bei Rytų - Pietryčių Azijos regione

Per pastaruosius du tūkstančius metų Kinija kelis kartus buvo įvardijama didžiaja galia. Paskutinį kartą – apie 1820 m., prieš Opiumo karą, Kinijos sukuriamas bendrasis vidaus produktas sudarė apie 30 proc. viso pasaulio sukuriamo bendrojo vidaus produkto. Istorinė didžiosios galios patirtis - itin svarbi Kinijos tapatybės tarptautinėje sistemoje dalis, teigiama, sąlygojanti nepasitenkinimą dabartiniu jos statusu.⁴¹ Remiantis Diang Xiaoping, *de facto* Kinijos lyderio, inicijavusio Kinijos ekonomikos reformą, žodžiais: „Devynioliktasis amžius – Kinijos nuosmukio amžius. Dvidešimtas – kova už Kinijos atgimimą. Dvidešimt pirmasis – Kinijos galios ir klestėjimo amžius“⁴².

Kinija, labiau nei bet kuri pasaulio valstybė, tarptautinę sistemą suvokia kaip galios hierarchinę sistemą. Skirtingai nei Vakarai, bent jau viešajame diskurse pabrėžiantys tarptautinę sistemą, kaip pirmiausia taisyklių, normų, vertybių sąlygojamą, Kinijos deklaruojama daugiašališkumo koncepcija tarptautiniuose santykiuose atspindi nepasitenkinimą dabartine

⁴¹ Mark Leonard. *What does China think?*. Fourth Estate: London, 2008, 83.

⁴² Weixing Hu at all. *China's International Relations in 21st Century*. University Press of America: Lanham, New York, Oxford, 2000, 47.

hierarchine sistema tarptautiniuose santykiuose bei jos, kaip pirmiausia galios santykių, sampratą. Tam, kad didintų galią ir įtvirtintų savo, kaip didžiosios galios, statusą Kinija itin aktyviai stiprina savo įtaką pasaulyje, naudodama ekonomines, politines, kultūrines priemones. Kol kas tik karinių priemonių arsenalas lieka menkai išnaudojamas Kinijos įtakos sklaidai.⁴³

Šiame kontekste Kinijos ir JAV galios bei vaidmenų empirinis tyrimas įgyja dar didesnę pagrįstumą.

3.1. Kinijos santykinės galios tendencijos

Kinija yra greičiausiai auganti pasaulio ekonomika – pastaruosius keletą metų Kinijos BVP, remiantis TVF duomenimis, vidutiniškai kasmet didėja apie 10 proc. - bei jau dabar yra vertinama kaip antra didžiausia pasaulio ekonomika po JAV⁴⁴. Tuo tarpu JAV BVP vidutiniškai auga vos po 3 proc. kasmet. Kinijos eksporto apimtys 2005 m. sudarė daugiau nei 80 proc. JAV eksporto (2007 m. jau viršijo JAV apimtis 4.8 proc.⁴⁵). Be to, reikia atkreipti dėmesį, kad JAV importo apimtys pastaraisiais metais beveik 2 kartus didesnės nei eksporto apimtys. Prekybos balanso deficitas, o kartu ir einamosios sąskaitos deficitas daugiausia yra sąlygojamas sparčiai augančio Kinijos eksporto į JAV. Tuo tarpu nuolat augančios prekybos apimtys, kartu nemažėjant vidinei paklausai, leidžia Kinijai išlaikyti pakankamai subalansuotą prekybą. Tiesioginės užsienio investicijos į Kiniją 2005 m. sudarė 72 proc. JAV pritrauktų tiesioginių užsienio investicijų ir šis skirtumas nuolat mažėja. Tad, panašu, jog pagrindinių ekonominių rodiklių atžvilgiu Kinija sparčiai vežasi JAV. Dėl šios priežasties, dažnai teigiama, jog iki 2020 – 2025 m. Kinija savo ekonomine galia pralenks JAV⁴⁶.

Kinija taip pat yra valstybė su sparčiausiai augančiu kariniu biudžetu. Oficialiai deklaruojamas karinis biudžetas 1991 – 2005 m. išaugo beveik 10 kartų (nuo 3.9 mlrd. dol. iki 29.9 mlrd. dol.),⁴⁷ neoficialiais JAV Centrinės Žvalgybos Agentūros duomenimis - 5.5 karto

---

⁴³ Phillip C. Saunders. "China's Global Activism: Strategy, Drivers and Tools". *Institute for National Strategic Studies*, National Defence University Press: Washington, D.C., October 2006, 10-11.

⁴⁴ China. The World Factbook. Central Intelligence Agency. <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>>, [Žr. 2007.12.03].

⁴⁵ Wayne M. Morrison. "China's economic conditions". *CRS Report for Congress*, March 2008, 2.

⁴⁶ Kate Jefferson. "Assessing Chinese Dissatisfaction with the East Asian Regional Status Quo". Department of Political Science, University of Arizona, March 2008, 2.

⁴⁷ China's Defence Budget. GlobalSecurity.org. <<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget-table.htm>>, [Žr. 2007.11.23].

(nuo 18.7 iki 104 mlrd. dol.)⁴⁸. Kinijos oficialiai deklaruojamas ir realus karinis biudžetas skiriasi daugiau nei tris kartus. Teigiama, jog Kinija neįtraukia į karinio biudžeto skaičiavimą išlaidų strateginėms pajėgoms, karinių įsigijimų iš užsienio, išlaidų kariniams tyrimams ir vystymuisi bei pusiau sukarintų organizacijų (Kinijos karo policija) išlaikymui skirtų išlaidų.⁴⁹ Taigi 2005 m. duomenimis realus Kinijos ir JAV kariniai biudžetai skyrėsi daugiau nei penkis kartus JAV naudai. Tačiau atotrūkis tarp šių šalių išlaidų gynybai itin sparčiai mažėja. Paskutiniaisiais duomenimis 2008 m. Kinijos karinės išlaidos sieks 176 mlrd. dol⁵⁰., atitinkamai JAV – 623 mlrd. dol⁵¹. – t.y. skirtumas sumažėja iki 3.5 karto.

Kinijos ir JAV konvencinių pajėgų santykio tendencijos taip pat nėra džiuginančios. Praktiškai galima teigti, jog konvencinių karinių pajėgumų atžvilgiu JAV ir Kinija pasiekė balansą.

1 lentelė. JAV ir Kinijos konvenciniai kariniai pajėgumai 2006 m.

	JAV	Kinija
Karių skaičius (mln.)	1.506	2.255
Tankai, artilerija, šarvuočiai	15.758	29.780
Koviniai lėktuvai	4.016	3.435
Antvandeniniai koviniai laivai (kreiseriai, fregatos, eskadriniai minininkai)	118	71
Povandeniniai laivai	72	58

Šaltinis: International Institute for Strategic Studies. The Military Balance. http://www.nbr.org/publications/strategic_asia/pdf/xs0708/appendix.pdf, [Žr. 2007.12. 05].

Kaip rodo pateikta lentelė, Kinija dominuoja sausumos pajėgomis, vos atsilieka karine oro technika. JAV bent kol kas tebeįpirmauja jūrinėmis konvencinėmis pajėgomis. Rodos, Kinijos turima ginkluotė (jos kiekis) sudaro rimtą pagrindą teigti, kad Kinija savo karine galia sparčiai vežasi JAV.

⁴⁸ Strategic Asia statistical database.< <http://www.strategicasia.org/Data/CView/>>, [Žr. 2007.11.23].

⁴⁹ Jon Grevatt, Trefor Moss. “China increases budget ahead of Taiwan vote”. *Jane’s Defence Weekly*, March 2008, Vol. 45 (11), 16.

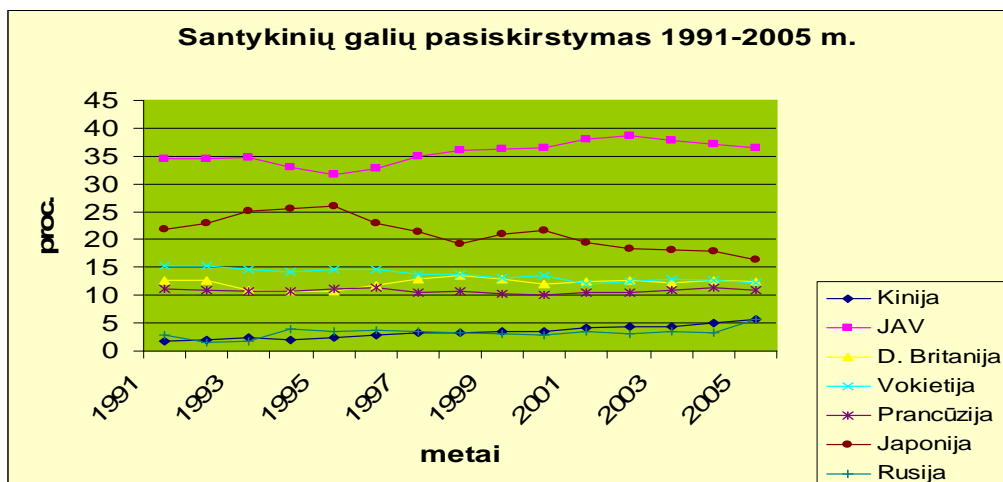
⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Budget of the United States Fiscal Year 2008.< <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/fy2008/defense.html>>, [Žr. 2008.04.27]. JAV išlaidos skaičiuojamos įtraukiant fondo, skirto kovai su terorizmu išlaidas. Pastarąsias atmetus, JAV karinis biudžetas sudarytų 481.4 mlrd. dol. ir skirtumas su Kinijos kariniu biudžetu tesudarytų 2.7 karto.

1998 m. paskelbta Kinijos strategija, skirta inovacijoms, pažangiausioms technologijoms karinėje pramonėje diegti. Šio tikslo siekiant, pagrindiniais uždaviniais įvardinti: a) selektyvi modernizacija, išnaudojant turimus pranašumus elektronikos technologijose ir jas taikant vadovavimo, kontrolės, komunikacijų, sekimo, atpažinimo sistemų tobulinimui bei tikslaus smūgio ginklams tobulinti; b) karinės ir civilinės dimensijų integracija, pritaikant civilinių įmonių veiklos efektyvumą didinančias inovacijas, naudojant jų išradimus karinėje pramonėje. Tuo tikslu net buvo leista pusiau privatizuoti kai kurias karines įmones, kad pastarosios konkuruotų tarpusavyje ir su užsienio įmonėmis.⁵² Jei Kinija sėkmingai įgyvendintų užsibrėžtus tikslus, išauga tikimybė, kad ne tik kiekybiniai, bet ir kokybiniai kariniai pajėgumai tarp JAV ir Kinijos ateityje mažės.

Įvardinti ekonominio augimo ir karinio stiprėjimo argumentai dažniausiai pasitelkiami, siekiant pagįsti spartų Kinijos galios augimą bei jos, kaip augančios grėsmės tarptautinei sistemai, o pirmiausia, žinoma JAV dominavimui pasaulyje, statusą. Visgi, kaip ir tikėtasi, absoliučios atskirų galios kriterijų išraiškos gali gerokai iškreipti valstybės galios tendencijas – šiuo atveju perdėtai jas „išpūsti“. Galios augimo tendencijų argumentai įgauna kur kas daugiau pagrįstumo, jei yra vertinami tarptautinės sistemos – didžiųjų galių kontekste ir santykyje su JAV, kuriai spartus Kinijos galios augimas, teigiama, kelia didžiausią grėsmę.

Santykinės galios tyrimo sistemos atžvilgiu rezultatai 1 grafike ir 3 lentelėje rodo, kad **1 grafikas. Santykinių galių pasiskirstymas tarptautinėje sistemoje.**

⁵² Keith Crein, Roger Cliff et al. "Modernizing China's Military: Opportunities and Constraints". RAND Corporation, 2005, xxi.

2 lentelė. Santykinių galių pasiskirstymas tarptautinėje sistemoje (proc.).

	Kinija	JAV	D. Britanija	Vokietija	Prancūzija	Japonija	Rusija
1991	1.76	34.49	12.71	15.28	11.12	21.81	2.83
1992	1.99	34.50	12.60	15.40	10.98	22.92	1.59
1993	2.38	34.77	10.85	14.68	10.64	25.03	1.65
1994	2.07	32.96	10.67	14.09	10.68	25.56	3.96
1995	2.42	31.57	10.68	14.74	11.22	25.93	3.44
1996	2.86	32.87	11.69	14.64	11.34	22.93	3.67
1997	3.18	34.96	12.78	13.71	10.57	21.30	3.50
1998	3.35	36.02	13.53	13.71	10.81	19.29	3.29
1999	3.44	36.18	12.92	13.14	10.25	20.91	3.15
2000	3.54	36.41	12.10	13.61	9.98	21.61	2.75
2001	4.10	38.08	12.38	12.03	10.50	19.39	3.53
2002	4.36	38.77	12.63	12.46	10.38	18.36	3.04
2003	4.46	37.76	12.22	12.88	11.01	18.08	3.59
2004	5.08	37.09	12.66	12.73	11.26	17.98	3.20
2005	5.69	36.56	12.38	12.30	10.95	16.42	5.70

Kinijos santykinė galia sistemos atžvilgiu 1991-2005 m. laikotarpiu tendencingai augo nuo 1.76 proc. iki 5.69 proc. ir dabar tesudaro vos 1/20 visuminės tarptautinės sistemos galios. Santykinės galios tyrimas patvirtina, jog Kinijos galia auga pakankamai sparčiai, tačiau atmata nuolat pabrėžiamą tvirtinimą, kad Kinija savo galia jau dabar yra itin stipri. Kinija santykinė galia dabar prilygsta tik Rusijai ir gerokai atsilieka nuo kitų didžiųjų galių.

Tuo tarpu JAV galia ne tik kad nemažėja, bet jei vertinsime 1991 m. ir 2005 m. santykinę galią, atitinkamai sudariusią 34.49 proc. ir 36.56 proc., netgi didėja. JAV galia sudaro daugiau nei trečdalį visuminės sistemos galios ir ši tendencija su nedideliais svyravimais išlieka pakankamai stabili.

Trečiasis plačiai paplitęs „mitas“, kad Kinijos galia auga JAV galios mažėjimo sąskaita, tyrime taip pat atmetamas. Didžiųjų valstybių galios ciklai aiškiai parodo, kad Kinijos galios augimas bent dabartiniu momentu nedaro įtakos JAV galios tendencijai. Galima teigti, kad Kinijos galios augimas labiausiai veikia Japonijos galią – santykinė Japonijos galia sistemos atžvilgiu mažėja su nedideliais svyravimais nuo 1995 m.

Taigi didžiųjų valstybių santykinės galios ciklai sistemos atžvilgiu parodo:

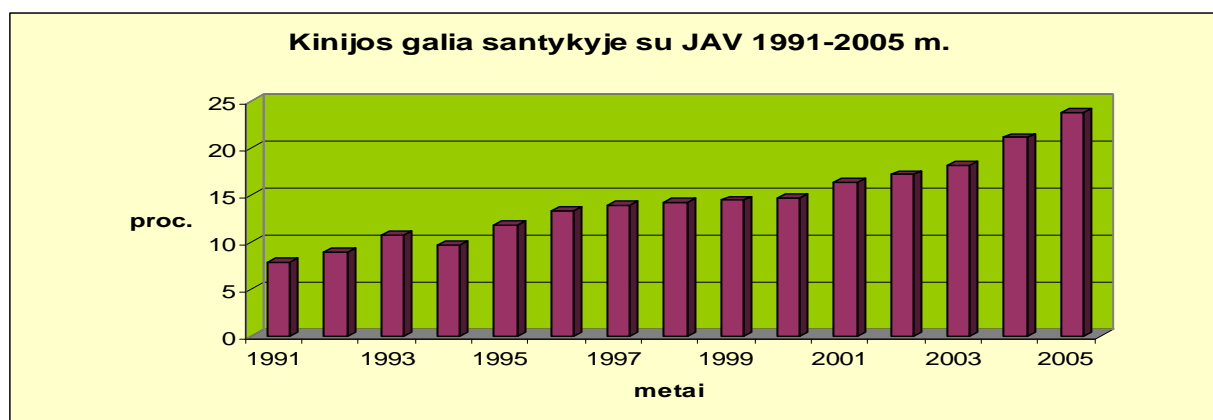
- JAV galia nemažėja ir su nedideliais svyravimais išlieka stabili;
- Kinijos galia tiek sistemoje, tiek JAV atžvilgiu tendencingai auga, tačiau augimo tendencija nėra tokia stipri, kad bent dabartiniu momentu keltų grėsmę tarptautinei sistemai;

- JAV galia nemažėja Kinijos galios augimo sąskaita.

Kinijos galia santykyje su JAV taip pat tendencingai auga, tačiau 2005 m. sudarė mažiau nei 1/4 JAV galios. Per 15 metų Kinijos galia santykyje su JAV padidėjo nuo 8 proc. iki 24 proc., t.y. 16 procentinių punktų. Kinija net išlaikydama penkių pastarųjų metų augimo tempus (vidutiniškai didindama galią JAV atžvilgiu po 1.8 proc. kasmet), savo santykinę galią JAV galėtų prilygti tik apie 2050 metus, kitoms sąlygoms nekintant.

2 grafikas. Kinijos galia santykyje su JAV.

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
7.91	8.99	10.76	9.66	11.86	13.35	13.94	14.17	14.46	14.68	16.32	17.18	18.22	21.1	23.72

Žinoma, tai itin grubus Kinijos galios augimo perspektyvų įvertinimas, tačiau tyrimo duomenys parodo, kad net pačiu optimistiškiausiu Kinijos galios augimo atveju, tendencijos nėra tokios grėsmingos, kaip jas dažnai linkstama įvertinti. Kai kurie ekonominiai, kariniai veiksniai leidžia daryti prielaidas, kad Kinija vargu ar išlaikys tokius pat augimo tempus ateityje. Juolab, norint galia pasivyti JAV, Kinijai teks ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai stiprinti ekonominę ir karinę galios dimensijas.

Reikia pripažinti, kad ne visos Kinijos ekonominės tendencijos nuteikia itin optimistiškai. Tarptautinio valiutos fondo duomenimis, pagal BVP, tenkantį vienam gyventojui Kinija priskiriama prie besivystančių šalių ir pastarasis tesudaro vos 1/25 JAV BVP tenkančio vienam gyventojui. Reikia įvertinti ir tai, jog didžiąją dalį ekonominio augimo sąlygoja pigios darbo jėgos gaminama produkcija. Kinijos produktyvumas išlieka pakankamai žemas lyginant su JAV

ir sudaro vos 0.033 dalį JAV produktyvumo. Pagal Pasaulio ekonomikos forumo skaičiuojamą konkurencingumo indeksą, JAV užima stabilią pirmąją vietą, kai tuo tarpu Kinija vos 34 – ają.⁵³

Jei papildomai atsižvelgtume į Kinijos ir JAV technologinį potencialą, galima vienareikšmiškai teigti, kad, vargu, ar šios šalys bent kol kas yra palyginamos (žr. 3 lentelę). JAV mokslui ir tyrimams nominalia išraiška išleidžia 10 kartų daugiau nei Kinija, yra stipriai priklausoma nuo importuojamų technologijų bei įregistruoja vos 5.4 proc. patentų šalyje,

3 lentelė. Kinijos ir JAV palyginimas technologijų srityje, 2005 m.

	JAV	Kinija
Išlaidos tyrimams ir vystymuisi (mlrd. dol.)	330	30.6
Išlaidos tyrimams ir vystymuisi kaip dalis nuo BVP (proc.)	2.6	1.3
Priklausomybė nuo užsienio technologijų (proc.)	5	50
Patentų skaičius, registruotas šalyje	45,111	2,452

Šaltinis: Li Changju. „Economic Comparision Between China and the United States“, *China Strategic Review*, 2007, No. 1-2, 61-75.

skaičiuojant nuo JAV įregistruotų patentų skaičiaus. Galima manyti, jog šios tendencijos laikinos ir vystantis Kinijos ekonomikai, technologinis, inovacinis potencialas stiprės. Visgi pastarieji rodikliai parodo, kad Kinijos ekonominė galia kol kas auga tik kiekybiškai, o kokybinis jos aspektas išlieka santykinai silpnas.

Kinijos ekonomika patiria taip pat nemažai rimtų ekonominių, socio-ekonominių problemų, kurios neleidžia prognozuoti tokių pat ekonomikos augimo tempų ateityje. Pirmiausia, vis dažniau ekonomistai paneigia plačiai susiformavusį mitą, kad pagrindinis Kinijos augimo variklis – sparčiai augančios eksporto apimtys. Eksportas, be abejonės yra vienas iš svarbių augimo faktorių. Visgi Kinijos atveju ekonominis augimas labiau sąlygojamas vidinių ekonomikos veiksmų – pirmiausia, augančios paklausos.⁵⁴ Auganti paklausa ir ekonomikos atvirumas savo ruožtu sąlygoja sparčiai augantį importą, įtemptą konkurenciją vidaus rinkoje bei

⁵³ Global Competitiveness Report 2007-2008. World Economic Forum, <http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gcr_2007/gcr2007_rankings.pdf>, [Žr. 2008.03.17].

⁵⁴ Albert Keidel. “China’s Economic Competitiveness and Misplaced U.S. focus on its Exchange Rate”. *Carnegie Endowment for International Peace*, 2007, 9.

augančią infliaciją (I-ąjį 2008 m. ketvirtį infliacija sudarė daugiau nei 8 proc.⁵⁵). Infliacijos augimas vėlgi turi Kinijos ekonomikai du žalingus efektus: viena vertus, didėja iki šiol buvusios pigios darbo jėgos kaina (prarandamas Kinijos pagrindinis konkurencinis pranašumas) ir brangsta Kinijos eksportas, kita vertus, mažėja taupymas ir laikui bėgant lėtėja investicijos. Investicijų lėtėjimas rekštų, kad Kinija netenka antro svarbaus ekonominio augimo veiksnio – didelių taupymo normų (Kinija sutaupo arba reinvestuoja daugiausiai pasaulyje apie 50 proc. visos pagaminamos produkcijos vertės⁵⁶). Taigi, spartus infliacijos augimas yra pirmasis signalas apie ekonomikos perkaitimą, o kartu ir sulėtėjimą.

Kita ekonominiu požiūriu ne mažiau svarbi Kinijos ekonominė problema – ekonomikos sektorių disbalansas. Dauguma užsienio ir vietos investicijų tenka sunkiajai pramonei: plieno, cemento ir mašinų gamybai⁵⁷ - sektoriams, kurie sunkiai ir pakankamai lėtai įsisavina investicijas ir pasižymi santykinai mažesniu produktyvumu. Vyriausybės kontroliuojamų komercinių bankų paskolos taip pat yra nukreipiamos remiantis, ne finansiniais argumentais, o dažnai labiau politiniais – savotiškai subsidijuojant atskiras pramonės šakas ir neefektyviai paskirstant investicijas. Tokia tendencija, viena vertus, lemia ūkio restruktūrizacijos stoką, kita vertus, stabdo naujų darbo vietų kūrimą. Dirbančiųjų skaičius 2000 – 2005 m. Kinijos statistikos departamento duomenimis padidėjo vos 5 proc., tad, Kinijos ekonominis augimas remiasi produktyvumo didėjimu, o ne naujų darbo vietų kūrimu. Ilgainiui tai pristabdys ekonomikos plėtrą, o dabartiniu momentu aštrina augančio nedarbo problemą, didėjančią nedidelės dalies kvalifikuotos ir didelės dalies nekvalifikuotos darbo jėgos atotrūkį bei socio-ekonominę diferenciaciją.⁵⁸

Įvardytos ekonominės tendencijos, neefektyvi finansų rinka, iš esmės fiksuotas (susietas su valiutų krepšeliu), ne laisvai plaukiojantis valiutų kursas – pagrindiniai veiksniai, galintys stabdyti Kinijos ekonomikos augimą bei stiprinti socioekonominį nestabilumą šalyje.

Kita vertus, tam, kad Kinija priklausytų didžiosioms galioms ir galėtų lygintis su JAV, jai neužtenka turėti daugiausia pasaulyje karių ir priemonių jų gabenimui sausuma, oru ar jūra. Pats didžiausias Kinijos karinių pajėgumų trūkumas, bent dabartiniu momentu yra tai, kad nepaisant

⁵⁵ Industrial and Commercial Bank of China, <<http://www.icbc-ltd.com/indexen.jsp>>, [Žr. 2008.04.04].

⁵⁶ Nicolas R. Lardy. "China's Economy: Problems and Prospects". The Newsletter of FPRI's Marvin Wechman Fund for International Education, 2007, Vol. 12, No. 4.

⁵⁷ Eswar Prasad, Raghuram G. Rajan. "China's Financial Sector Challenge". *Financial Times*, 2005, May 10. <<http://www.imf.org/external/np/vc/2005/051005.htm>>, [Žr. 2007.12.20].

⁵⁸ Nicolas R. Lardy. "China's Economy: Problems and Prospects". The Newsletter of FPRI's Marvin Wechman Fund for International Education, 2007, Vol. 12, No. 4.

karinės modernizacijos, ji neturi pajėgių degalų papildymo ore ir jūroje sistemų, globalių komunikacijos ir stebėjimo sistemų bei bazių kaimyninėse valstybėse⁵⁹ - pagrindinių faktorių, lemiančių ginkluotųjų pajėgų veikimo greitį, sparčią dislokaciją, ilgo išsilaikymo galimybes ir sudarančių didžiulį JAV pranašumą prieš Kiniją.

Juolab, jei vertinsime konvencinius branduolinius ir strateginės ginkluotės JAV ir Kinijos karinius pajėgumus, pastaroji gerokai atsilieka jų skaičiumi (žr. 3 lentelę). JAV turi net 50 kartų daugiau branduolinių galvučių ir 25 kartus daugiau tarpkontinentinių balistinių raketų. Priešraketinės gynybos sistemos neturėjimas daro Kiniją dar labiau pažeidžiamą ir silpnina jos, kaip, teigiama, stipriai augančios karinės galios potencialą. Praktiškai iš turimų Kinijos pajėgumų galima spręsti, kad pastaroji bent kol kas savo karinius pajėgumus modeliuoja, remdamasi galimu susidūrimu regione (dėl turimų teritorinių konfliktų), bet yra nepajėgi potencialiam susidūrimui su JAV.

4 lentelė. Branduolinių pajėgumų palyginimas tarp JAV ir Kinijos 2005 m.

		JAV	Kinija
Branduolinės galvutės	Iš viso	10,350	200
	Aktyvios	5,300	145
Tarpkontinentinės balistinės raketos	Skaičius	500	20
	Galvučių skaičius	1.050	20
Jūroje paleidžiamos balistinės raketos	Skaičius	336	12
	Galvučių skaičius	2,016	12
Strateginiai bombonešiai	Skaičius	115	D.N.
	Galvučių skaičius	1,955	D.N.

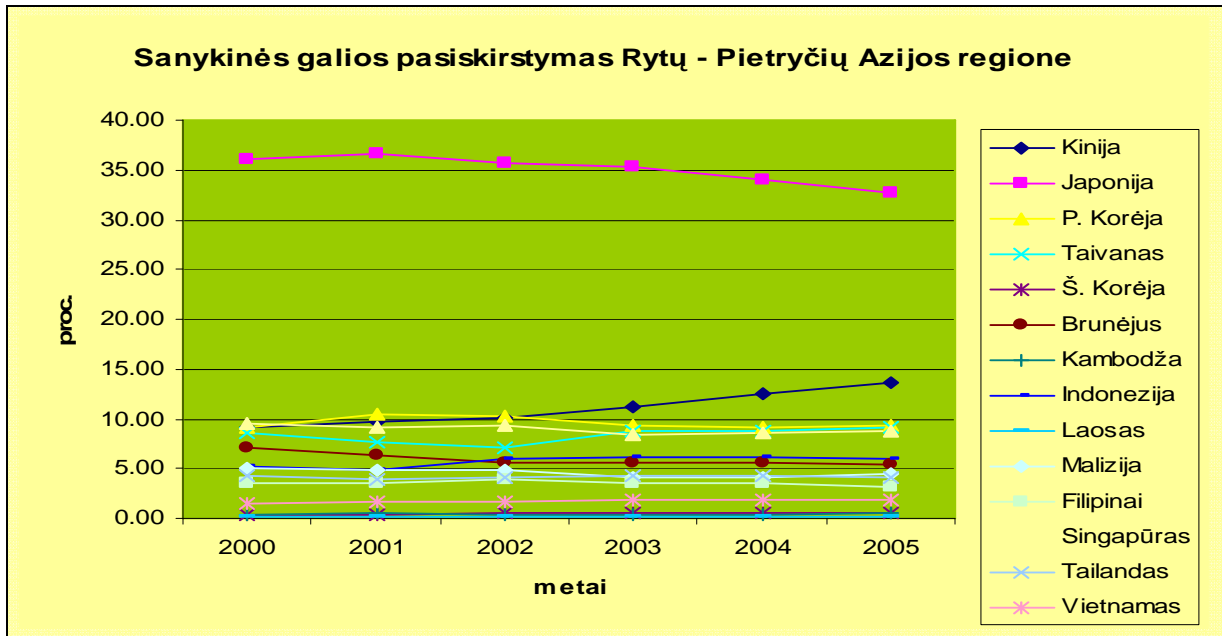
Šaltinis: Sudaryta remiantis "Nuclear Notebook, Buletin of the Atomic Scientists" <<http://www.thebulletin.org/>>, Federation of American Scientists, Nuclear Forces Guide <<http://www.fas.org/nuke/guide/summary.htm>>, [Žr. 2007.12.11]. (D.N.-duomenų nėra).

Kinijai siekiant įtvirtinti savo, kaip didžiosios galios, statusą, pirmiausia būtinas galios įtvirtinimas Rytų ir Pietryčių Azijos regione. Tad, būtent šio regiono santykinės galios pasiskirstymas yra dar vienas indikatorius, leidžiantis papildomai argumentuoti Kinijos galios tendencijų kaitą ir apimtį.

⁵⁹ Andrew Scobell, Roy Kamphausen at all. "Sizing Chinese Military". *Asia Policy*, July 2007, No. 3., 58.

Santykinės Kinijos galios tyrimas regione patvirtina ir sustiprina santykinės galios tyrimo išvadas sistemos atžvilgiu (žr. 3 grafiką ir 5 lentelę).

3 grafikas. Santykinės galios pasiskirstymas Rytų - Pietryčių Azijos regione

5 lentelė. Santykinės galios pasiskirstymas Rytų - Pietryčių Azijos regione.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Japonija	35.99	36.65	35.75	35.38	34.02	32.71
Kinija	9.20	9.67	10.15	11.13	12.48	13.61
P. Korėja	9.10	10.41	10.20	9.35	9.25	9.38
Taivanas	8.55	7.59	7.14	8.85	8.81	9.15
Š. Korėja	0.32	0.32	0.48	0.51	0.59	0.58
Brunėjus	7.18	6.38	5.68	5.62	5.60	5.38
Kambodža	0.46	0.53	0.43	0.44	0.45	0.47
Indonezija	5.16	4.92	6.02	6.11	6.22	6.06
Laosas	0.19	0.19	0.19	0.23	0.18	0.17
Malizija	4.99	4.94	4.83	4.20	4.20	4.54
Filipinai	3.59	3.51	3.98	3.54	3.52	3.19
Singapūras	9.44	9.19	9.32	8.48	8.57	8.70
Tailandas	4.35	3.97	4.07	4.23	4.22	4.14
Vietnamas	1.47	1.71	1.76	1.94	1.91	1.92

Kinijos galia tendencingai auga regione ir 2005 m. sudarė 13.61 proc. regiono galios. Japonija kol kas išlieka dominuojančia valstybe regione, jos galia su

nedideliais svyravimais mažėja, augant Kinijos galiai. Daugiau ar mažiau atitinka Kinijos ir Japonijos santykinės galios kaitos apimtys: tiek, kiek Japonijos galia sumažėja, tiek Kinijos galia išauga. Kinijos galios kaitos tendencijoms regione išliekant panašioms (vidutiniskai kasmet santykianiai galiai augant po 0.88 proc. punkto) ir kitiems veiksniams nekintant, Kinijos galia apie pusę regiono santykinės galios galėtų pasiekti tik per 42 metus – t.y. taip pat apie 2050 m. Darant

prielaidą, kad Japonijos santykinė galia mažės panašia apimtimi, kaip auga Kinijos galia, kitoms sąlygoms nekintant, šių valstybių santykinės galios regiono atžvilgiu galėtų susilyginti per 11 metų – t.y. apie 2020 m. Taigi, įvertinus net ir pačias optimistiškiausias prognozes, Kinija regiono lydere galėtų tapti ne anksčiau nei po penkiolikos –dvidešimties metų.

Atliktas Kinijos santykinės galios ciklų sistemos, JAV atžvilgiu bei Rytų ir Pietryčių Azijos regione tyrimas leidžia konstatuoti, kad Kinijos galios augimo apimtys akademinėje literatūroje, žiniasklaidoje yra gerokai hiperbolizuojamos ir pervertinamos. Kinijos santykinė galia sistemos atžvilgiu sudaro vos 1/20 visuminės galios ir kol kas prilygsta tik vienai didžiajai galiai – Rusijai. Kinijos santykinė galia JAV atžvilgiu sudaro mažiau nei 1/4 pastarosios galios. Tyrimu patvirtinamas teiginys, kad Kinijos santykinė galia tiek sistemos atžvilgiu, tiek JAV atžvilgiu tendencingai auga, tačiau atmetamas teiginys, kad JAV santykinė galia sistemos atžvilgiu mažėja – ji išlieka pakankamai stabili, juolab nemažėja dėl Kinijos galios augimo. Santykinės galios tyrimas sistemos ir regiono atžvilgiu patvirtina, kad Japonijos santykinė galia mažėja augant Kinijos galiai. Visgi įvertinus net patį optimistiškiausią Kinijos galios augimą, pralenkti Japoniją ir išsitvirtinti regione Kinija galėtų tik po 15 – 20 m.

Reikia įvertinti ir tai, kad tirti ekonominiai ir kariniai Kinijos galios aspektai leidžia teigti, kad, viena vertus, Kinija dar gerokai atsilieka nuo JAV kokybiniu galios potencialu, kita vertus, abejotina, ar ateityje jai pavyks išlaikyti pakankamai sparčią pastarųjų metų galios augimo tendenciją.

3.2. Kinijos santykinio vaidmens tendencijos

Stiprėjantis Kinijos aktyvumas tarptautiniu mastu dažnai įvardijamas kaip „puolimas žavesiu“ (angl. *charm offensive*) arba pozityvios sumos strategija (angl. *win-win strategy*).⁶⁰ Kinija, didindama savo įtaką vadovaujasi pirmiausia pragmatiniais tikslais:

- Siekia įtvirtinti „taikaus augimo“ įvaizdį tiek globaliu, tiek regioniniu mastu, būtiną ilguoju laikotarpiu galiai stiprinti;
- Deda pastangas užsitikrinti naujų rinkų, kapitalo bei strateginių energijos resursų tiekimo prieinamumą;

---

⁶⁰ James H. Hoey. “The Global Reach of Chinese soft power. China’s Rise and Americas Decline”. Naval Postgraduate School: Monterey, California, 2007, 13-16.

- Siekia užsitikrinti sąjungininkų, palaikančių suvereniteto arba „nesikišimo į valstybės vidaus reikalus“ principą ir taip mažinti JAV skleidžiamą demokratijos idėjų sklaidą;
- Stiprina politinę įtaką, įtvirtindama savo, kaip didžiosios galios, statusą ir taip siekia apriboti galimybes JAV sulaikymo strategijos panaudojimui.

Siekdama šių tikslų, Kinija naudoja, kaip jau minėta, pačias įvairiausias ekonomines, politines, karines ir kultūrinės priemones.⁶¹

6 lentelė. Kinijos dvišaliai laisvos prekybos susitarimai.⁶²

Dvišalio laisvos prekybos susitarimo statusas	Regionas/šalis
Galimybių studija	Kosta Rika, Indija, Norvegija, Peru, P. Korėja
Derybos	ASEAN (dėl investicijų), Australija, Bolivija, Čilė (dėl paslaugų ir investicijų), Golfo bendradarbiavimo taryba, Islandija, Naujoji Zelandija, Pakistanas (dėl paslaugų), Singapūras, Pietų Afrikos muitų sąjunga
Laisvosios prekybos sutartis (prekėms)	ASEAN, Čilė, Pakistanas
Laisvosios prekybos sutartis (prekyba paslaugomis)	ASEAN

Šaltinis: Yang Jiang. „China’s Free Trade Agreements and implications for the WTO“, International Studies Association, San Fransisco, CA, USA, 2008, 3.

Viena iš pagrindinių aktyvios Kinijos ekonominės diplomatijos priemonių – augantys prekybos srautai. Siekdama palankių prekybos sąlygų ir užtikrinto rinkų prieinamumo, Kinija šiuo metu yra sudariusi, derasi ar ieško galimybių sudaryti laisvasias prekybos sutartis su daugiau nei 20 pasaulio valstybių ar regionų (žr. 6 lentelę). Kaip žinia, laisvieji prekybos susitari mai duoda ne tik tiesioginės ekonominės naudos – prekybą prekėmis, paslaugomis, investavimą palankiomis sąlygomis, bet ir sustiprina šalių politinį bendradarbiavimą, bendrų projektų vystymą.

Aiškliai pastebima ir antroji Kinijos prekybos politikos tendencija - stiprinti prekybos ryšius su besivystančiomis šalimis Azijoje, Afrikoje bei Lotynų Amerikoje. Viena vertus, besivystančių šalių rinkos palankios ne itin aukštos kokybės Kinijos vartojimo prekėms, kita vertus, Kinija įeidama į besivystančių, tačiau energijos žaliavomis turtingų šalių rinkas, kartu užsitikrina gyvybiškai svarbių energijos išteklių tiekimą. Kinijos eksportas į Afriką 2006 m. sudarė 28.8 mlrd. dolerių ir lyginant su 2005 m. išaugo 42 proc., atitinkamai importas sudarė 26.7 mlrd. dolerių ir išaugo 36 proc.⁶³. Kinijos eksportas su Lotynų Amerika išaugo 52 proc., importas – 27 proc., su Azija – eksportas 24 proc., importas 19 proc. Jei Kinijos eksportą galima

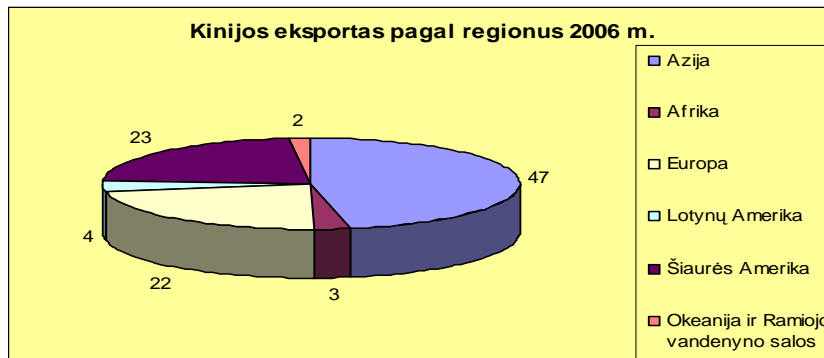
⁶¹ Phillip C. Saunders. “China’s Global Activism: Strategy, Drivers and Tools”. *Institute for National Strategic Studies*, National Defence University Press: Washington, D.C., October 2006, 10-11.

⁶² Įtraukiami prekių, paslaugų, palankių investicinių sąlygų.

⁶³ Jian Je Wang. “What drives China’s Growing role in Africa?”. IMF Working Papers, 2007, 5-6. <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07211.pdf>>, [2008 02 20].

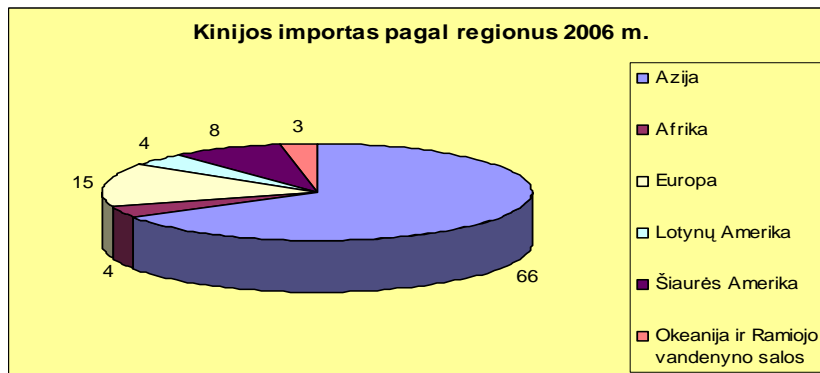
laikyti pakankamai diversifikuotu, tai daugiau nei pusė importo kol kas yra priklausomas nuo Azijos regiono (žr. 4, 5 grafikus).

4 grafikas. Kinijos eksportas pagal pasaulio regionus.

Šaltinis: sudaryta pagal Kinijos statistikos departamento duomenis, <<http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/>>.

5 grafikas. Kinijos importas pagal pasaulio regionus.

Šaltinis: sudaryta pagal Kinijos statistikos departamento duomenis, <<http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/>>.

Prekybos tendencijos rodo, kad Kinija pakankamai sėkmingai įsitvirtina pasaulio rinkose, neišskiriant nė vieno regiono. Tikėtina, kad ateityje Kinijos prekybos apimtys su besivystančiomis Azijos, Afrikos bei Lotynų Amerikos šalimis tik didės, kadangi Kinija, remdamasi Pietų – Pietų bendradarbiavimo modeliu sėkmingai pririša šias šalis, sudarydama tiek palankius prekybos

režimus, tiek vykdydama humanitarinę pagalbą bei investicinius projektus.

Paskutiniaisiais metais Kinija ėmė sparčiai vykdyti investicinius projektus su daugiau nei 172 pasaulio šalimis. Kinijos investicijos į kitas šalis 2006 m. siekė 21.1 mlrd. dol. ir lyginant su 2005 m. išaugo net 73 proc. Ekspertai prognozuoja, kad 2008 m. Kinijos išplaukiančios investicijos gali siekti jau 37 mlrd. dol.⁶⁴ Rodos, kad tiesioginių užsienio investicijų spartus augimas susijęs su keliais veiksniais: kaip minėta, Kinija vykdo nemaža investicinių projektų su besivystančiomis šalimis, ypač Afrika, Lotynų Amerika, finansuodama energijos žaliavų gavybą, perdurbimą, reikiamos infrastruktūros projektų įgyvendinimą ir taip įsitvirtina šių regionų energetikos rinkose (vien investicijos į Lotynų Ameriką 2006 m. siekė 8.5 mlrd. dolerių). Antra,

⁶⁴ *Foreign Investment in China*. US-China Business Council, Forecast 2008, 3.

augančių investicijų strategija paremta labiau pragmatišku siekiu iš technologiškai pažangių Vakarų kompanijų perimti pažangiausių technologinę-inovacinę patirtį, prekės ženklus ir jau tuomet įsitvirtinti ir šalies viduje, ir pasaulinėse rinkose (sėkmingiausi projektai: „Lenovo IBM“ kompiuteriai, „Thompson“ televizoriai ir buitinė technika, „MG Rover“ mašinų gamykla). Kinijos Vyriausybė yra aiškiai nustatčiusi tikslą, kad iki 2010 m. 30 iš 50 didžiausių Kinijos firmų taptų tarptautiniu mastu konkurencingomis daugianacionalinėmis kompanijomis⁶⁵.

Trečia, itin arši konkurencija Kinijos vidaus rinkoje tiesiog priverčia kai kurias įmones trauktis į mažesnių konkurencinių kaštų regionus, o kartu išspręsti didėjančią kapitalo perteklių bei neefektyvų jo panaudojimą šalyje. Be kita ko, Kinijos Vyriausybė įvairiomis finansinėmis priemonėmis itin remia kapitalo išvežimą iš šalies, kaip „išėjimo į pasaulį“, arba įtakos įtvirtinimo strategijos dalį.⁶⁶

Kinijos įtakos sklaidai pajungta ir trečioji ekonominės diplomatijos dimensija – sparčiai auganti parama besivystančioms šalims. Nors kol kas paramos teikimo apimtims Kinija išlieka grynuoju paramos gavėju, didėjančios paramos sumos trečiosioms šalims tarnauja kaip puikus Kinijos diplomatijos įrankis, padedantis gauti tiek ekonominių, tiek politinių dividendų. Juolab, kad skirtingai nei Vakarai (pirmiausia – JAV), Kinija už suteikiamą paramą nereikalauja iš besivystančių šalių žmogaus teisių užtikrinimo, demokratijos principų stiprinimo, o tik siūlo abipusiai naudingą bendradarbiavimą. Pagrindinis principas, kuriuo remiasi Kinijos paramos teikimas: „padėti nepriklausomai ir savarankiškai vystytis šių šalių ekonomikoms“⁶⁷. Kinijos parama remiasi ne vien tiesiogine finansine išraiška, bet ir skolų nurašymu, nulinių mokesčių nustatymu besivystančių šalių importui į Kiniją, humanitarine pagalba, prisidėjimu prie įvairiausių projektų pramonės, infrastruktūros, žemės ūkio, kultūros srityse, specialistų rengimu, medicinine parama.⁶⁸ Nors Kinijos oficialioje kasmetinėje statistikos 2003-2006 m. knygoje deklaruojama, kad 2005 m. parama besivystančioms šalims siekė 970 mln. dol., ekspertų teigimu, ji jau dabar siekia 1.5-2 mlrd. dol.⁶⁹ Deklaruojamos ir realios paramos skirtumas tik

---

⁶⁵ Jonathan Holslag. ““Uleash the Dragon”. A New Phase in China’s Economic Transition”. *Studia Diplomatica*, Vol. LIX, 2006, No. 4, 156.

⁶⁶ Global Champions in Waiting. Perspectives on China’s Overseas Direct Investment. *Deutsche Bank Research*, 2007, 3-6. <www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000201318.pdf>, [Žr. 2008.03.17].

⁶⁷ Wang Yue. Speech at the Cairo High Level Symposium, United Nations, 2008, 2. <http://www.un.org/ecosoc/newfunc/China_Cairo.pdf>, [Žr. 2008.03.18].

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Carol Lancaster. “The Chinese Aid System”. *Center for Global Development*, 2007 June, 3.

parodo, kad Kinija, teikdama paramą, vengia skaidrumo principo ir nemaža dalimi naudoja paramos sistemą, kaip svarbų instrumentą, siekiant savo tikslų besivystančiuose regionuose. Kita vertus, Kinija nenori būti indentifikuota kaip viena iš turtingųjų šalių, teikiančių paramą, o greičiau stiprinti savo, kaip tokią pat vystymosi patirtį turinčios, gerokai artimesnės Pietų-Pietų partnerės įvaizdį.

Panašu, kad sėkmingai užsitikrindama ekonominę naudą, Kinija ekonominės diplomatijos pagrindu gauna ir politinės naudos. Pastebėtina, kad Kinija aktyviausiai savo vaidmens sklaidą ekonominėmis priemonėmis stiprina neprioritetiniuose arba „apleistuose“ JAV įtakos regionuose: Afrikoje, Lotynų Amerikoje ir Rytų ir Pietryčių Azijoje. Pasitelkdama laisvosios prekybos sutartis, investicinę politiką bei finansinę paramą, remdamasi Pietų-Pietų bendradarbiavimo modeliu bei akcentuodama suvereniteto-nesikišimo į vidaus reikalus principą, Kinija pakankamai sėkmingai jei ne išstumia JAV įtaką šiuose regionuose, tai bent gerokai ją apriboja, o kartu stiprina savo pozicijas. Reikia įvertinti ir tai, kad šiuose regionuose Kinija kuria savas dvišalio ekonominio bendradarbiavimo taisykles, tiek kiek jų neriboja įsipareigojimais Pasaulio prekybos organizacijai (PPO). Nustatomos abipusiais mainais, ne dominavimo įtvirtinimu įvairiose ekonomikos srityse paremtas „žaidimo taisyklės“, kur ne visuomet vadovaujamosi vien ekonomine nauda. Rodos, dabartiniai Kinijos lyderiai įgyvendina 3 pagrindines Dengo Xeiaopingo akcentuotas taisykles, kurių privalu laikytis veikiant tarptautinėje ekonomikoje: a) jokiais sąlygomis nepažeisti kitos valstybės suvereniteto principo; b) būti atvira ekonomika ir perimti iš išsivysčiusių šalių tai, kas geriausia – technologijas bei inovatyvią vadybą; c) neužmiršti, kad pasauliui reikia naujomis taisyklėmis grįstos ekonominės tvarkos, alternatyvos vienašališkai JAV nustatytosioms.⁷⁰

Kinijos suaktyvėjimas pasireiškia ne tik ekonominėmis priemonėmis. Daugiašalė diplomatija, naujasis įsitraukimas (angl. *engagement*) – dažniausiai naudojami Kinijos dalyvavimo tarptautiniuose, regioniniuose procesuose apibūdinimai. Šaltajam karui pasibaigus, Kinija atvirai deklaruoja remianti daugiašališkumą ir esanti atsakinga tarptautinės politikos veikėja. Kinija didina savo dalyvavimą sprendžiant aktualius tarptautinės darbotvarkės klausimus: prisideda prie antiteroristinės kampanijos, ginklų kontrolės, dalyvauja tarptautinėse organizacijose taikos palaikymo, prekybos politikos, intelektualinės nuosavybės teisių apsaugos,

---

⁷⁰ Weixing Hu at all. “China’s International Relations in 21st Century”. University Press of America: Lanham, New York, Oxford, 2000, 128.

aplinkosaugos, prekybos narkotikais, žmogaus teisių apsaugos srityse. Dabartiniu momentu Kinija dalyvauja daugiau nei 130 tarpyvyriausybinių organizacijų ir yra pasirašiusi daugiau nei 250 tarptautinių daugiašalių sutarčių.⁷¹ Priklausydama pagrindinėms tarptautinėms organizacijoms (JT Saugumo tarybos nuolatinė narė, PB, TVF, nuo 2001 m. PPO narė) Kinija turi galimybę veikti tarptautinių normų ir režimų kūrimą. Jungtinių tautų Saugumo tarybos nuolatinės narės statusas jai garantuoja veto teisę, blokuojant bet kokį nepriimtina sprendimą.

Iš esmės Kinijos išitraukimas į sprendimų priėmimą gerokai padidėjo. Jei anksčiau Kinija susilaikydavo, ar ignoruodavo JT Chartijos VII straipsnio panaudojimą, mat jis dalinai prieštarauja suvereniteto ir nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus principui, tai 2002 m. Kinija pirmą kartą pritarė šio straipsnio taikymui ir balsavo už JT ST Rezoliuciją 1441 dėl ginklų patikrinimo Irake.⁷² Aktyvus Kinijos dalyvavimas sprendžiant Šiaurės Korėjos branduolinio ginklo programų klausimą, derantis su Sudanu dėl JT – Afikos Sąjungos misijos dislokavimo Darfūre, skatinimas vykdyti politines, žmogaus teisių reformas chuntos valdomame Mianmare – tik keli pavyzdžiai parodantys Kinijos angažavimąsi, sprendžiant tarptautinius klausimus. Reikia pabrėžti, kad Kinijos, kaip patikimo partnerio, sprendžiant priešišku valstybių klausimus, vaidmuo vis stiprėja⁷³.

Kinija taip pat nuo pat įstojimo aktyviai dalyvauja sprendžiant prekybos politikos klausimus PPO formate. Praktiškai Kinija laikoma viena aktyviausių Dohos derybų tęsimo iniciatore, bandančia surasti konsensuą dėl žemės ūkio produkcijos tarifų su besivystančiomis šalimis, ir žinoma, užsitikinti sau palankią prekybos politiką.⁷⁴ Kadangi pagrindinių tarptautinių ekonominių institucijų – PB, TVF - valdymas priklauso nuo finansinės dalies, kurią valstybė-narė paverčia savo balso svoriu institucijoje, tikėtina, kad Kinijos įtaka artimiausiu laikotarpiu stiprės ir šiose organizacijose. 2006 m. TVF susitikimo Singapūre metu buvo susitarta dėl valdymo reformų, po kurių Kinija, Meksika, P. Korėja ir Turkija įgis didesnius balso svorius, nei dabar turimi.⁷⁵

---

⁷¹ C. Fred Bergsten at all. *China: the Balance Sheet. What the World Needs to Know Now About the Emerging Superpower*. Public Affairs: New York, 2006, 139-140.

⁷² Evans S. Medeiros, M. Taylor Fravel. "Chinas New Diplomacy". *Foreign Affairs*, 2003, November-December. <<http://www.foreignaffairs.org/20031101faessay82604/evan-s-medeiros-m-taylor-fravel/china-s-new-diplomacy.html>>, [Žr. 2008.02.10].

⁷³ Stephanie Kleine-Ahlbrandt, Andrew Small. "Chinas New Dictatorship Diplomacy". *Foreign Affairs*, 2008, January-February, 43-56.

⁷⁴ "China Keeps Faith in Doha Round Talks", 2007, June 22.

<<http://us2.mofcom.gov.cn/aarticle/chinanews/200706/20070604815090.html>>, [Žr.2008.02.15].

⁷⁵ G. John Ikenberry. "The Rise of China and the Future of the West". *Foreign Affairs*, 2008, January-February, 33.

Visgi Kinijos aktyvus dalyvavimas daugiašaliuose forumuose bei išitraukimas į tarptautinius procesus toli gražu nereiškia vykstančios Kinijos vertybinės transformacijos Vakarų vertybių link, ar ypatingo sąmoningumo tarptautinių klausimų atžvilgiu. Tokia Kinijos pozicija yra labiau sąlygojama pragmatinių išskaičiavimų. Viena vertus, tai galimybė šlietis į didžiųjų valstybių gretas, populiarinti „taikaus augimo“ įvaizdį, iš dalies riboti JAV įtaką tarptautinėse organizacijose. Kita vertus, galimybė tiesiogiai realizuoti savo interesus, kuriant palankias sąlygas galios augimui, derybinis pranašumas prieš daugelį „priešišku“ Vakarams Azijos, Afrikos valstybių dėl energetinių išteklių tiekimo, saugaus jų transportavimo, palankių prekybos ir investavimo sąlygų.

Norėdama įtvirtinti savo vaidmenį ir interesus, Kinija naudoja ir kitą svarbų politinį instrumentą – strategines partnerystes su atskiromis valstybėmis ir regioninėmis organizacijomis. Kinija strateginės partnerystės pagrindu bendradarbiauja su Brazilija (1993 m.), Rusija (1996 m.), Prancūzija (1997 m.), Saudo Arabija (1999 m.), Iranu (2000), Pietryčių Azijos valstybių asociacija (2003 m.), Europos Sąjunga (2003 m.), Indija (2003 m.), Jungtine Karalyste (2004 m.), Vokietija (2004 m.). Veikdama strateginių partnerysčių pagrindu, Kinija kartu išreiškia siekį įtvirtinti daugiapolį pasaulį, padidina savo diplomatinio manevravimo galimybes ir naudoja „strateginio partnerio“ statusą, kaip galimą pagindą nuolaidoms (ES ginklų embargo Kinijai atvejis).⁷⁶ Kita vertus, partnerysčių sudarymas Kinijai didina jei ne jos galios augimą remiančiųjų stovyklą, tai bent šiam procesui nesipriešinančiųjų gretas.⁷⁷

Mažiausiai Kinija išnaudoja karines priemones savo vaidmens įtvirtinimui. Tik pastaraisiais metais galima fiksuoti stipėjantį Kinijos angažavimąsi JT vadovaujamos taikos palaikymo operacijose. Jei dar 2002 m. vos vienas karinių pajėgų atstovas dalyvavo JT operacijose, tai 2008 m. kovo mėnesį bemaž 1718 karių buvo dislokuota už Kinijos teritorijos⁷⁸. Intensyvėja ir Kinijos dalyvavimas saugumo konsultacijose: 2001-2002 m. Kinija dalyvavo 29,⁷⁹

---

⁷⁶ Phillip C. Saunders. “China’s Global Activism: Strategy, Drivers and Tools”. *Institute for National Strategic Studies*, National Defence University Press: Washington, D.C., October 2006, 13.

⁷⁷ Yong Deng. “Remolding Great Power Politics: China’s Strategic Partnerships with Russia, the European Union, and India”. *The Journal of Strategic Studies*, 2007 August-October, Vol. 30, No. 4-5, 890-898.

⁷⁸ Contributors to UN Peacekeeping Operations, Monthly Summary.

<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/2008/mar08_1.pdf>, [Žr. 2008. 04.20].

⁷⁹ China’s Defence White Paper. Participation in Security Consultations in 2001-2002. <<http://www.china.org.cn/e-white/20021209/AppendixIII.htm>>, [Žr. 2008.02.22].

2005-2006 m. jau 46⁸⁰, jungtinėse pratybose bei dvišaliai įvažiuojamieji/išvažiuojamieji karinės vadovybės vizitai.⁸¹ Visgi kol kas karinėje srityje Kinijos vaidmuo išlieka pakankamai ribotas. Iš esmės tai nesunkiai paaiškinama, remiantis jos „taikaus augimo“ taikiomis priemonėmis koncepcija. Kinija, skirtingai nei JAV atmeta įtakos didinimą sunkiosios galios (angl. *hard power*) priemonėmis ir kur kas labiau akcentuoja minkštąją galią kaip pagrindą įtakos sklaidai.⁸²

Paskutinioji – kultūrinė vaidmens dimensija užima itin svarbią vietą Kinijos įtakos sklaidos strategijoje. Kinų vyriausybė nemažai investuoja, kad kinų kalba, vertybės, religija būtų kuo plačiau skleidžiamos pasaulyje. Vien 2006 m. pabaigoje buvo atidaryta daugiau nei 120 Konfucijaus centrų, daugiau nei penkiasdešimtyje pasaulio šalių ir regionų⁸³. Daugelis iš jų yra remiami Kinijos Vyriausybės, tad, kinų kalbos studijos yra arba nemokamos, arba lyginant su kitų kalbų kursais itin pigios. Sukurdami pakankamai aukštą studijų kokybę, palankias aprūpinimo sąlygas kiniečiai taip pat kasmet pritraukia vis daugiau studentų iš užsienio. Kinijos Švietimo ministerijos duomenimis, paskutiniuosius penkis metus studentų iš užsienio kasmet padaugėja 20 proc. (2006 m. net 10 tūkst. studijavo gaudami Kinijos Vyriausybės stipendijas).⁸⁴ Kinija atvirai deklaruoja, jog jų „kultūros eksportas“ yra viena iš svarbiausių Kinijos įvaizdžio formavimo dalių, siekianti veikti, pirmiausia, JAV pastangomis pasauliui brukamą Kinijos kaip grėsmės įvaizdį.⁸⁵

Aktyvėjantį Kinijos vaidmenį, tendencingai intensyvėjantį ekonominių, politinių, karinių ir kultūrinių priemonių naudojimą įtakai didinti patvirtina ir Kinijos vaidmens tyrimo rezultatai (žr. 5 grafiką).

Kinijos vaidmuo santykiyje su JAV tendencingai stiprėja ir 2005 m. sudarė kiek daugiau nei 47 proc. JAV vaidmens tarptautinėje sistemoje. Kinijos vaidmuo, arba kaip apsibrėžta tyrime – naudojamos elgesio priemonės įtakai didinti – stiprėja santykiyje su JAV sparčiau nei didėja Kinijos galia. Kinija bando įtvirtinti vaidmenį tarptautiniu mastu remdamasi „veidrodiniu

---

⁸⁰ China's Defence White Paper. Participation in Security Consultations in 2005-2006.

<<http://www.china.org.cn/english/China/194346.htm>>, [Žr. 2008.02.22].

⁸¹ China's Defence White Paper 2002, 2004, 2006.

⁸² Mark Leonard. "What does China think?". Fourth Estate: London, 2008, 93-94.

⁸³ Yang Ying. "China's Soft Power and its National Image. Paper presented at annual meeting of International Studies Association 48th Annual Convention, 28 February – 3 March, 2007, Chicago, USA, 10.

⁸⁴ "Number of Foreign Students in China Raises 20 % Annually".

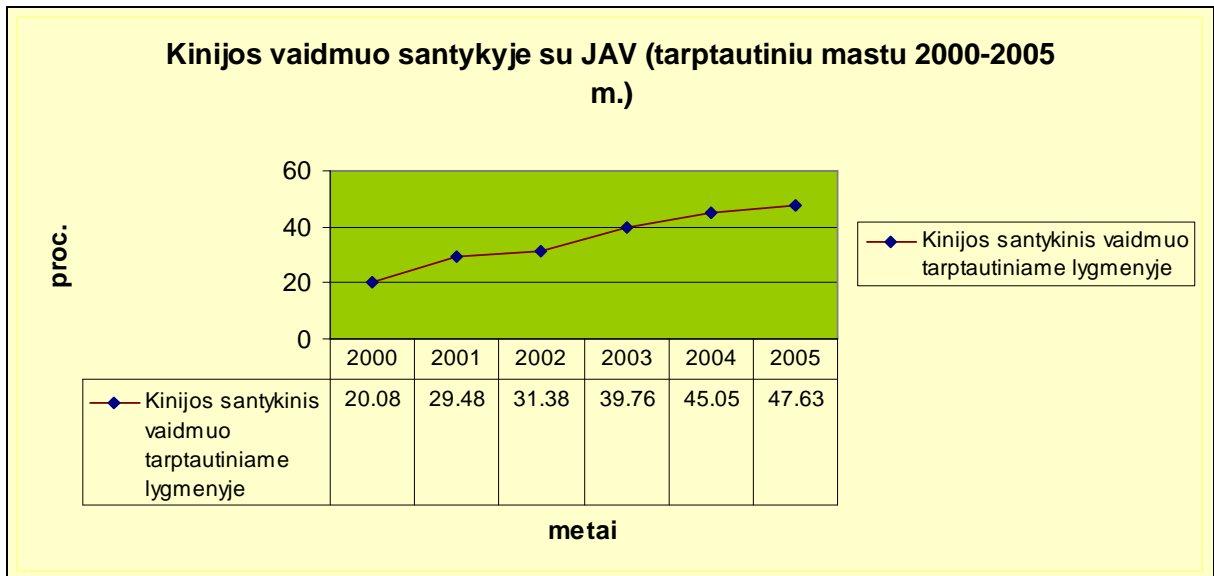
<<http://china.org.cn/english/international/155726.htm>>, [Žr. 2008.04.28].

⁸⁵ People's Daily Online. "China promotes its culture overseas to dissolve "China threat"".

<http://english.people.com.cn/200605/28/eng20060528_269209.html>, [Žr. 2008.04.28].

principu” – t.y. visiškai priešindama savo veiklos principus JAV elgesio principams (žr. 7 lentelę).

6 grafikas. Kinijos vaidmuo santykiuose su JAV.

Galima teigti kad, būtent „veidrodinė“ arba asimetrinė veikimo pasaulyje strategija yra Kinijos striprėjančio vaidmens pagrindas. Vargu ar reikia atskirai pagrįsti, kad JAV vienašališkumas, kietosios galios ir spaudimo naudojimas bei Šiaurės-Šiaurės ryšių modelio įtvirtinimas sistemoje formuoja jos vykdomai politikai priešiškų valstybių gretas.

7 lentelė. Kinijos ir JAV veikimo tarptautinėje sistemoje principai.

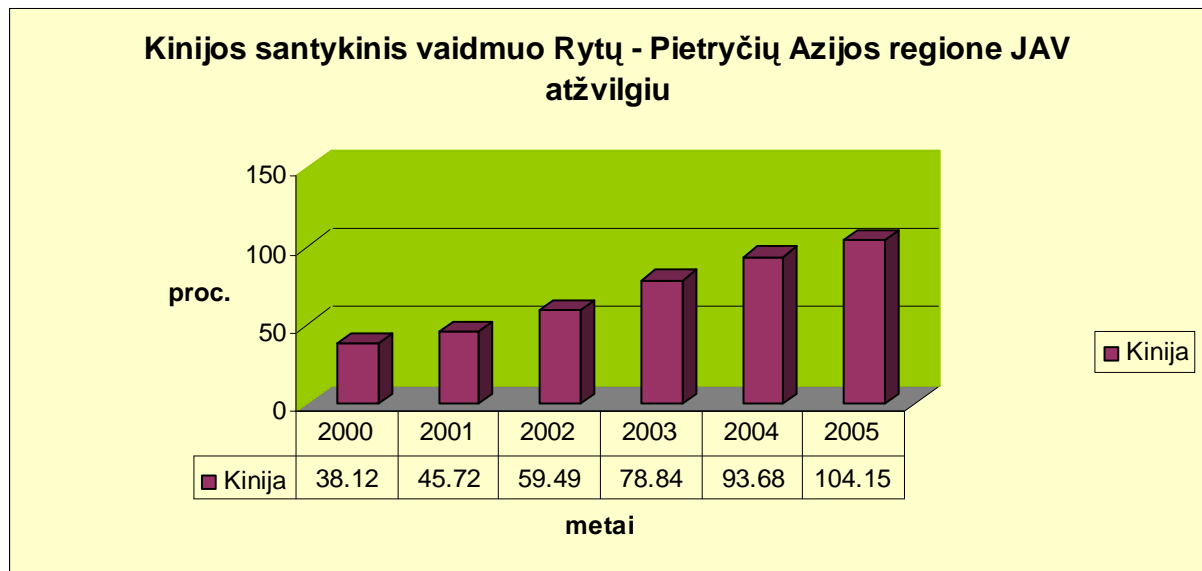
JAV	Kinija
Vienpolė sistema ir “partneriai”	Daugiapoliškumas
Vienašališkumas	Daugiašališkumas
Demokratijos ir Vakarų vertybių sklaida	Suverenitetas ir “nesikišimo į vidaus reikalus” principas
Kietoji galia	Minkštoji galia
Šiaurės-Šiaurės ryšiai	Pietų-Pietų ryšiai
Spaudimas (nulinės sumos žaidimas)	Mainai (abipusio laimėjimo lošimas)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tuo tarpu Kinija bent kol kas sėkmingai išnaudoja JAV „silpnynes“ ir taip stiprina savo vaidmenį tarptautinėje sistemoje, sukuria tvirtą pagrindą tolesniam galios augimui. *Tikrinamas teiginys, kad Kinijos galia santykiuose su JAV auga greičiau nei vaidmuo, nėra patvirtinamas.*

Kinijos vaidmens stiprėjimo tendencijas patvirtina ir Kinijos bei JAV santykinų vaidmenų tyrimas Rytų ir Pietryčių Azijos regione (žr. 7 grafiką). Būtent šiame regione Kinija veikia aktyviausiai ir stiprėjančia savo įtaka stumia JAV iš Rytų ir Pietryčių Azijos regiono. Kinijos vaidmuo ne tik susilygino su JAV, bet jau 2005 m. buvo stipresnis už JAV.

7 grafikas. Kinijos santykinis vaidmuo Rytų – Pietryčių Azijos regione JAV atžvilgiu.

Didindama savo įtaką regione Kinija labiausiai išnaudoja ekonominius ir politinius instrumentus. Kinijos prekybos apimtys su regionu jau 2005 m. viršijo JAV apimtį ir sudarė 502.5 mlrd. dol., kai tuo tarpu JAV – 475.8 mlrd. dol. Stiprėjančias Kinijos, kaip vieno pagrindinių prekybos partnerių regione pozicijos sąlygojamos dviejų veiksnių: viena vertus, laisvosios prekybos susitarimų su ASEAN šalimis, kita vertus, augančių Kinijos investicijų regione, kurios atveria naujas rinkas ir jos segmentus regione.⁸⁶ Visgi kol kas JAV išlieka vienu pagrindinių investuotojų regione.

Itin stiprėja Kinijos ir finansinė, ir nefinansinė parama regiono vargingiausioms šalims. Analogiškai, kaip ir tarptautinės paramos atveju, Kinija ne tik nesieja savo teikiamos paramos su demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms reikalavimais, bet ir dažniausiai imasi tokių projektų, kurių pagrindiniai paramos teikėjai, tarp jų ir JAV, vengia.⁸⁷ Juolab, jei JAV yra pagrindinė paramos teikėja labiau išsivysčiusioms regiono šalims: Filipinams, Indonezijai, Tailandui, tai

⁸⁶ Elizabeth Economy. "China's Rise in Southeast Asia: Implications for Japan and United States". <www.yaleglobal.yale.edu/pdfs/ChinaRise.pdf>, [Žr. 2008.04.02].

⁸⁷ Thomas Lum at all. "China's "Soft Power" in Southeast Asia". *CRS Report on Congress*, Congressional Research Service, Washington DC, 2008, 5.

Kinija orientuojasi į vargingiausias: Kambodžą, Laosą, Vietnamą, vėlgi tarsi stengdamasi užpildyti JAV įtakos „spragas“. Stiprią Kinijos konkurenciją dėl įtakos patvirtina labai konkretus Tailando atvejis. 2006 m. JAV paskelbė karinės paramos Tailandui sankcijas, kurių vertė sudarė maždaug 29 mln. dol. Tuo tarpu Kinija iškart Tailandui pasiūlė karinės paramos ir mokymų už 49 mln. dol. vertę.⁸⁸ Tokiu būdu Kinija bando pelnyti šalių, kurių santykiai su JAV nėra tvirti, palankumą.

Kinija didina įtaką Rytų ir Pietryčių Azijos regione ir per daugiašales institucijas. Iš esmės veikdama regione, Kinija priėmė ir perėmė PAVA (angl. *ASEAN*) organizacijos principus: neformalumas, konsensusas, nesikišimas į vidaus reikalus, visų valstybių interesų paisymas.⁸⁹ Skirtingai nei JAV, Kinija regione naudoja teigiamos sumos lošimo (ang. *win-win*) strategiją – t.y. kuria „išklausančios ir atsižvelgiančios“ į kito interesus įvaizdį. Juolab, tai įrodo konkrečiais pavyzdžiais: su PAVA valstybėmis pasirašė „Tarpusavio draugystės ir bendradarbiavimo sutartį“ (angl. *Treaty of Amity and Cooperation*), kurios iki šiol nėra pasirašiusi JAV, tačiau kurią regiono valsybės vertina kaip vieną svarbiausių jėgos nenaudojimo, bendradarbiavimo saugumo srityje garantų.⁹⁰ Iš esmės regiono daugiašalis bendradarbiavimas vis labiau perkeliamas iš AREB (angl. *APEC*) formato į PAVA (angl. *ASEAN*). Jei pirmoji organizacija buvo JAV įtakos įtvirtinimo instrumentas regione, tai antroji akivaizdžiai stiprina Kinijos vaimenį. 2003 – 2005 m. laikotarpiu Kinija stipriai išplėtė bendradarbiavimą PAVA kontekste: pasirašyta ne tik jau minėta tarpusavio draugystės ir bendradarbiavimo sutartis, bet ir laisvosios prekybos erdvės sukūrimo iki 2010 m. sutartis, bendra deklaracija dėl bendradarbiavimo netradicinių grėsmių srityje, susitarimo memorandumai dėl bendradarbiavimo aukštųjų technologijų ir žemės ūkio, transporto sektoriuose, veiksmų planas dėl strateginės partnerystės įtvirtinimo, susitarimas dėl bendro ekonominių ginčų sprendimo.⁹¹ Kinija yra pagrindinė valstybė, palaikanti PAVA šalių integraciją Europos sąjungos pavyzdžiu bei aktyviai dalyvaujanti atskiruose organizacijos formatuose: PAVA + 3 (PAVA valstybės, plius Japonija, P. Korėja, Kinija), PAVA RF (PAVA Regioninis Forumas – bendradarbiavimas politiniais ir saugumo klausimais). Tuo tarpu JAV yra PAVA partnerė, tačiau bendradarbiavimas organizacijos rėmuose yra gerokai susilpnėjęs. Nuo

---

⁸⁸ Ten pat, 8.

⁸⁹ Evelyn Goh. “Southeast Asian Perspectives on the China Challenge”. *The Journal of Strategic Studies*, 2007, Vol. 30, No. 4-5, 816-817.

⁹⁰ Joshua Kurlantzick. “China’s Charm: implications of Chinese soft Power”. *Carnegie Endowment for International Peace*, Policy Brief, June 2006, 2.

⁹¹ Association of Southeast Asian Nations. <<http://www.aseansec.org/4979.htm>>, [Žr. 2008.04.06].

2002 m. pasirašyta bendra kovos prieš terorizmą deklaracija bei tarsi, JAV susipratus, kad įtaka regione silpsta, 2005 m. pasirašyta bendra sustiprintos partnerystės vizija, kol kas išliekanti labiau formaliu dokumentu nei realiai stiprėjančiu bendradarbiavimu.

Naudoti karines įtaką stiprinančias priemones regione, kaip ir tarptautiniu mastu, Kinija taip pat vengia (išskyrus nuolat didinamą karių ir ginkluotės skaičių ties Taivano sąsiauriu). Visgi nuolatinis Kinijos pasirengimas, esant reikalui, atakuoti Taivaną, veikia kaip efektyvi Kinijos jėgos demonstravimo visam regionui priemonė. Kinija taip stiprina vaidmenį per kitų regiono šalių baimę. Žinoma, tai vaidmuo, turintis „negatyvų“ atspalvį, bet veikiantis Kinijai labai naudinga linkme: regiono valstybės, siekdamos susaistyti Kiniją dvišaliais, daugiašaliais ryšiais ir taip „neutralizuoti“, yra tik dar labiau linkusios stiprinti bendradarbiavimą.

Pakankamai aktyviai regione Kinija išnaudoja kultūrinius instrumentus. Kaip ir tarptautinės sistemos atveju, per kalbą, studijas, atkurdamą ryšius su etninėmis mažumomis regiono valstybėse, pasitelkdamą žiniasklaidą, sėkmingai stiprina savo įtaką ir po truputį stumia JAV.⁹²

Taigi Kinija tomis pačiomis priemonėmis veikia tiek tarptautiniu mastu, tiek regione. Skirtumas tik tas, kad dėl geografinio artumo ir siekio, pirmiausia, įsitvirtinti regione, Kinija čia kur kas intensyviau stiprina savo vaidmenį. Formaliai jos vaidmuo jau susilygino su JAV vaidmeniu. Tolesnė jos įtakos sklaida itin priklausys nuo to, kaip su regiono valstybėmis jis sugebės išspręsti teritorinius konfliktus Pietų Kinijos jūroje ir Taivano atžvilgiu. Kol kas, esant konfliktui su Kinija, JAV regione yra siejama su didžiausiomis saugumo garantijomis. Jei Kinijai pavyktų transformuoti vis dar stiprų savęs, kaip grėsmės suvokimą regione, ir taip sumenkinti JAV saugumo garantijų reikšmę regione, ji neabejotinai įtvirtintų regiono galios vaidmenį. Juolab, kad Japonijos, kaip JAV pagrindinės atramos, galia mažėja ir pastaroji, kaip dominuojanti galia, „niekad neatliks lyderio vaidmens“ regione.⁹³

Atliktas Kinijos santykinės galios ir vaidmens tyrimas patvirtina tikrinamą teiginį, kad Kinijos santykinė galia tiek sistemoje, tiek JAV atžvilgiu tendencingai didėja. Visgi Kinijos galios augimo mastas nėra itin spartus ir artimiausiu metu nėra pagrindo Kinijos laikyti grėsme

---

⁹² Joshua Kurlantzick. “China’s Charm: implications of Chinese soft Power”. *Carnegie Endowment for International Peace*, Policy Brief, June 2006, 3.

⁹³ Kate Jafferson. “Assesing Chinese Dissatisfaction with the East Asia Regional Status Quo”. Department of Political Science University of Arizona. Prepared for the 2008 Meeting of the International Studies Association – San Fransisco, CA, 26-29 March 2008, 22.

sistamai. Supaprastintos prognozės leidžia teigti, kad Kinija, net ir išlaikydama dabartinius galios tempus, savo galia galėtų pasiekti JAV tik apie 2050 m. Juolab, kad Kinijos galios augimas dabartiniu momentu nedaro įtakos JAV santykiniai galiai sistemoje – ši išlieka stabili ir nemažėja. Tyrimu atmetamas teiginys, kad Kinijos santykinis vaidmuo JAV atžvilgiu nekinta arba mažėja. Atvirkščiai, Kinija pakankamai sėkmingai įtvirtina savo vaidmenį sistemoje ir pastarasis santykiyje su JAV sparčiai auga. Analogiškos Kinijos santykinės galios ir vaidmens tendencijos pasitvirtina ir Rytų – Pietryčių Azijos regione. Kinijos santykinė galia regione auga dar lėčiau nei sistemoje, kai tuo tarpu santykinis vaidmuo regione įtvirtinamas kur kas sparčiau nei sistemoje.

Tyrimu atmetamas svarbiausias hipotezių tikrinimui teiginys, kad Kinijos santykinė galia JAV atžvilgiu didėja labiau nei santykinis vaidmuo. Atvirkščiai: atotrūkis tarp Kinijos santykinės galios ir vaidmens tendencijų JAV atžvilgiu didėja būtent dėl sparčiai augančio vaidmens sistemoje.

4. Kinijos galios bei vaidmens pasiskirtymo scenarijai. Poveikis tarptautinei sistemai

Atsižvelgiant į Kinijos santykinės galios ir santykinio vaidmens JAV atžvilgiu tendencijas, galimi keturi Kinijos – JAV galios ir vaidmens pasiskirstymo scenarijai:

1. aukšta santykinė galia/stiprus vaidmuo („**dominuojujantis drakonas**“) – 1 pav.;
2. žema santykinė galia/stiprus vaidmuo („**alkanas drakonas**“) – 2 pav.;
3. aukšta santykinė galia/silpnas vaidmuo („**agresyvus drakonas**“) – 3 pav.;
4. žema santykinė galia/silpnas vaidmuo („**sutramdytas drakonas**“) – 4 pav.

Aukšta santykinė galia, jei kritiniame santykinės galios ciklo sistemos atžvilgiu taške (tendencingai augančios galios lūžis sistemos atžvilgiu ir perėjimas į lėtėjančio augimo, ar net mažėjimo fazę), Kinijos galia santykiyje su JAV sudaro bent 80 proc.⁹⁴ Atitinkamai **žema santykinė galia**, jei Kinijos galia santykiyje su JAV, kritiniame taške sudaro mažiau nei 80 proc. Tuo tarpu, kadangi vaidmuo galios ciklo teorijoje kiekybiškai nematuojamas, kiekybinis apibrėžimas, kas yra stiprus/silpnas vaidmuo, taip pat nepateikiamas. Dėl šios priežasties,

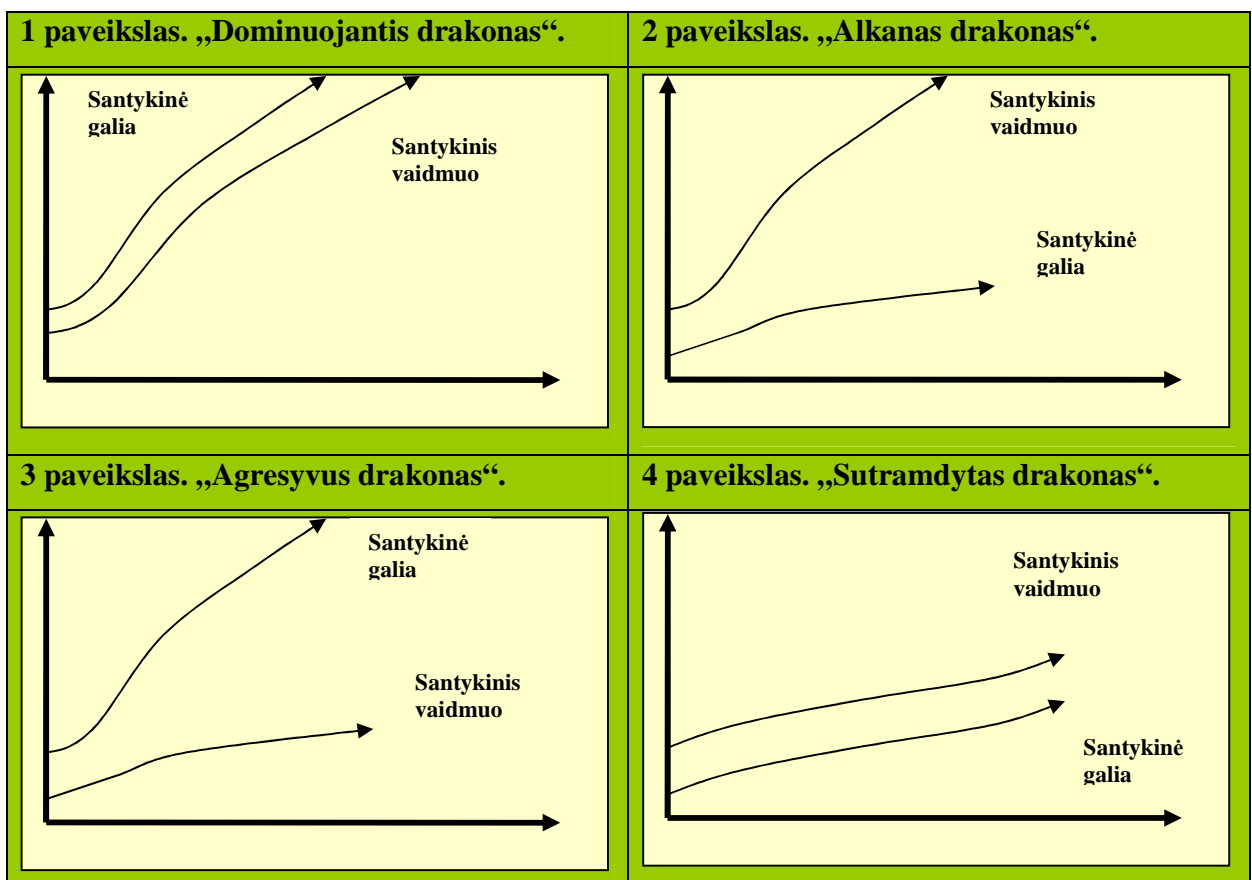
---

⁹⁴ Simetrinė galia, kai santykinės galios skirtumas lygus ar mažesnis nei 20 proc. Charles F. Doran. “Systemic Disequilibrium, Foreign Policy Role and the Power Cycle: Challenges for Research Design”. *The Journal of Conflict Resolution*, 1989, Vol. 33, No. 3, 382.

vaidmens įvertinimui šiame darbe pasirenkamas tas pats 80 proc. kriterijus kaip ir galios atveju. **Stiprus vaidmuo** – Kinijos vaidmuo santykyje su JAV sudaro bent 80 proc., **silpnas vaidmuo** – Kinijos vaidmuo santykyje su JAV mažesnis nei 80 proc.

Galios ciklo teorija numato tik du iš šių galimų scenarijų, kuriuose stiprėjančios valstybės sistemoje santykinės galios pozicijos ir augimo tendencijos yra stipresnės bei spartesnės nei vaidmens pozicijos ir augimo tempai (I scenarijus - santykinė galia yra aukšta ir vaidmuo stiprus, bei III scenarijus - santykinė galia aukšta, vaidmuo silpnas). Kadangi teorijoje analizuojamas tik stiprėjančios valstybės galios – vaidmens santykis kritiniame taške, daroma prielaida, kad galia gali būti tik aukšta.

Teorija nenagrinėja atvejų, kai valstybės vaidmens pozicijos ir augimo tempai sistemoje yra stipresni nei galios (II ir IV scenarijai). Tuo tarpu šiame darbe tiriamas galios ir vaidmens pasiskirstymas **iki kritinio** Kinijos santykinės galios sistemos atžvilgiu taško (tyrimas parodo, kad santykinės Kinijos galios ciklas tendencingai auga ir kol kas jame nėra kritinių, lūžio taškų), tad, nepaneigiant teorijos prielaidų II ir IV galios ir vaidmens santykio scenarijai yra taip pat galimi.

Tyrimo rezultatai rodo, kad būtent šie, „sutramdyto drakono“ ir „alkano drakono“ scenarijai dabartiniu momentu ir artimiausiu – vidutiniu laikotarpiu gali paaiškinti Kinijos santykinės galios ir vaidmens tendencijų pasiskirstymo JAV atžvilgiu pasekmes tarptautinei sistemai.

Pirmojo arba „dominuojančio drakono“ scenarijaus atveju Kinija turėtų dominuoti Rytų – Pietryčių Azijos regione bei kartu su JAV beveik susilyginti santykinę galia. Praktiškai tai reikštų dvipolės sistemos susiformavimą tarptautinėje sistemoje, kur abi valstybės dalintųsi ir panašia atsakomybe – t.y. Kinija būtų pakankamai įtvirtinusi savo įtaką tarptautinėje sistemoje. Kinijai būtų priimtinas *status quo* sistemoje, kadangi vaidmuo būtų adekvatus jos galios potencialui ir legitimuotas sistemoje.

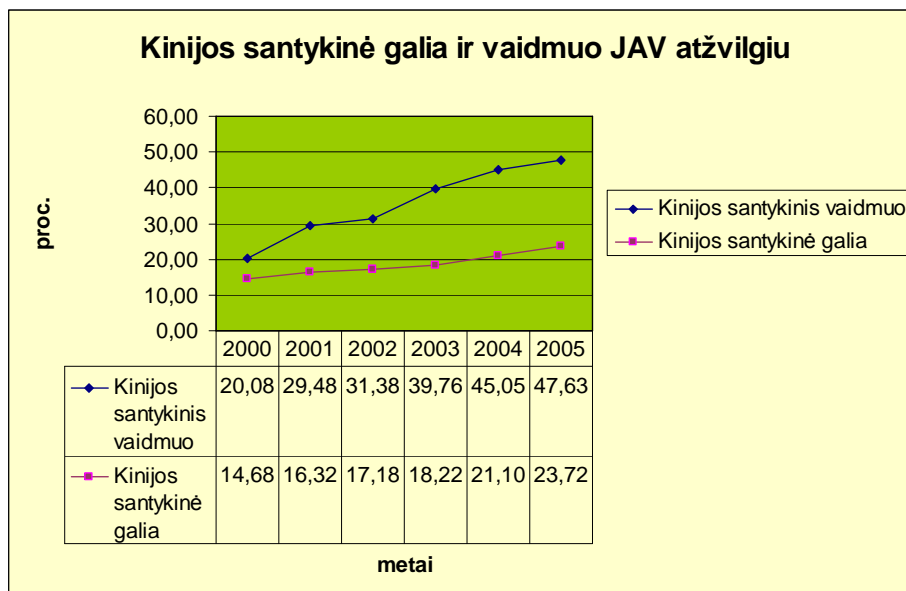
Antrojo arba „alkano drakono“ scenarijaus atveju Kinijos galia tiek JAV, tiek sistemos atžvilgiu turėtų būti santykinai žema. Kinija nebent galėtų dominuoti galia Rytų – Pietryčių Azijos regione. Tuo tarpu Kinijos vaidmuo sistemoje būtų pakankamai reikšmingas. Esant mažam galios potencialui, tai reikštų, kad Kinija yra įtraukta ir saistoma sistemos. Toks santykinės galios ir vaidmens pasiskirstymas galėtų skatinti Kiniją pakankamai aršiai siekti galios didinimo: priemonių, užtikrinančių įgyto vaidmens išlaikymą sistemoje ir leidžiančių labiau veikti pačią sistemą, nebūti jos ribojamai.

Trečiojo arba „agresyvaus drakono“ scenarijaus atveju Kinija santykinę galia būtų beveik susilyginusi su JAV, tapusi dominuojančia valstybe Rytų ir Pietryčių Azijos regione, tačiau sistema (ar sistemos lyderis) įvairiomis ekonominėmis, politinėmis, karinėmis, viešosios diplomatijos priemonėmis neleistų jai įgyti adekvataus vaidmens sistemoje. Būtent tokia situacija, kai Kinija, turėdama visas priemones, būtų varžoma įtvirtinti ir legitimuoti savo statusą sistemoje, skatintų ją imtis sistemą destabilizuojančių veiksmų: nuo įtampos didinimo iki konflikto inicijavimo.

Ketvirtojo arba „sutramdyto drakono“ atveju Kinija tiek galios, tiek vaidmens atžvilgiu būtų savotiškai „marginalizuota galia“. Geriausiu atveju, būtų vadinama regionine galia. Nei savo galia, nei vaidmeniu Kinija neprilygtų JAV, jos galios augimas būtų neutralizuotas, o vaidmuo sistemoje silpnas. Tokiu atveju Kinija nekeltų grėsmės sistemai ir būtų priversta prisitaikyti prie sistemos „žaidimo taisyklių“.

Tyrimo rezultatai rodo, kad dabartiniu momentu Kinijos santykinės galios ir vaidmens ciklą pasiskirstymo tendencijos yra pereinamojoje stadijoje iš „sutramdyto drakono“ į „alkano drakono scenarijų“. Viena vertus, kol kas Kiniją galima vertinti kaip „tramdomą drakoną“, kurio galia nesudaro nei ketvirtadalio JAV galios, o santykinis vaidmuo tarptautinėje sistemoje sudaro mažiau nei pusę JAV turimo vaidmens (žr. 8 grafiką). Tačiau, kita vertus, Kinijos santykinis vaidmuo JAV atžvilgiu auga kur kas greičiau nei galia. Dabartiniu momentu, stiprėjanti vaidmenį Kinija suvokia kaip svarbiausią pagrindą tolesniam galios didinimui, todėl ji yra suinteresuota *status quo* išlaikymu sistemoje.

8 grafikas. Kinijos santykinė galia ir vaidmuo JAV atžvilgiu.

Kinijai nenaudingas būtų bet koks įtampos didinimas, kuris keltų grėsmę tolesniam galios augimui. Nors atotrūkis tarp Kinijos santykinės galios ir santykinio vaidmens tendencijų didėja, tačiau tai vyksta dėl spartesnio Kinijos

vaidmens augimo sistemoje. Dėl šios priežasties hipotezė, kad *Kinijos santykinės galios augimas JAV atžvilgiu didina atotrūkį tarp Kinijos santykinės galios bei santykinio vaidmens tendencijų ir tai lemia, kad Kinija yra linkusi didinti tarptautinės sistemos įtampą* darbe yra atmetama.

Tuo tarpu JAV dabartinis Kinijos vaidmens augimas, esant pakankamai silpnai pastarosios galiai, reiškia galimybę Kiniją įtraukti į tarptautinės sistemos režimus, institucijas ir taip neutralizuoti ją ateityje. Iš esmės dėl Kinijos spartesnio vaidmens bei galios augimo, JAV atsiduria tarsi „agresyvaus lyderio“ scenarijuje (JAV santykinė galia Kinijos atžvilgiu didesnė nei santykinis vaidmuo ir tendencingai auga šių ciklų atotrūkis).

Galios ciklo teorija nenagrinėja atvejo, kai ne auganti galia, o sistemos lyderis gali kelti įtampą ir skatinti konfliktą sistemoje. Tačiau Kinijos vaidmeniui augant sparčiau nei galiai JAV

atžvilgiu, pastaroji atsiduria tokioje situacijoje, kai jos galia išlieka pakankamai stabili, o vaidmuo sistemoje lyginant su Kinija mažėja. Pagal galios ciklo teoriją būtent didėjantis atotrūkis tarp santykinės galios ir vaidmens (santykinis vaidmuo šiuo atveju mažėja neproporcingai galiai) ir santykinės galios ciklo kritinis taškas – lūžis sistemos atžvilgiu - yra pagrindiniai veiksniai, sąlygojantys valstybės konfliktines iniciatyvas. Visgi dabartiniu momentu nuo įtampos didinimo JAV stabdo iš esmės pakankamai maža Kinijos santykinė galia ir santykinis vaidmuo bei tai, kad JAV santykinė galia sistemos atžvilgiu išlieka pakankamai stabili ir nemažėja – t.y. nėra santykinės galios ciklo kritinio taško⁹⁵. Remiantis šiomis išvadomis darbe keliama alternatyvi hipotezė, kad *Kinijos santykinio vaidmens augimas JAV atžvilgiu didina atotrūkį tarp JAV santykinės galios bei santykinio vaidmens tendencijų ir tai lemia, kad JAV yra linkusi didinti tarptautinės sistemos įtampą*, kol kas negali būti patvirtinama.

Tiek kiekybinis, tiek kokybinis Kinijos galios ir vaidmens potencialas rodo, kad greičiausiai Kinijos santykinio vaidmens ir galios tendencijų pasiskirstymas sąlygos Kinijos perėjimą iš „sutramdyto drakono“ į „alkaną drakoną“. Kinijai kur kas sėkmingiau sekasi užsitikrinti vaidmens nei galios augimą sistemoje. Pastaraisiais metais pagreitį įgavęs Kinijos ekonominių, politinių, kultūrinių, karinių priemonių naudojimas ateityje tik intensyvės, o gal net taps aršiu. Tuo tarpu, galia augs lėčiau nei vaidmuo: pirmiausia, vargu, ar dabartinis pakankamai spartus galios augimas išliks ir ateityje, antra, Kinija dar gerokai atsilieka kokybiniu galios potencialu nuo JAV.

Kinijos perėjimas į „alkano drakono“ scenarijų tarptautinei sistemai galėtų turėti kelias itin svarbias pasekmes. Visų pirma, spartus Kinijos vaidmens augimas, adekvačiai neaugant Kinijos galiai, reikštų savotišką jos „persitempimą“ sistemoje. Stiprėjantis vaidmuo, viena vertus, siejamas ir su didėjančiais įsipareigojimais sistemoje, kuriems įgyvendinti būtinas stiprus galios potencialas. Kita vertus, stiprėjantis vaidmuo reiškia ir išitraukimą į sistemą – t.y. ne tik naujas galimybes labiau prisidėti kuriant „žaidimo taisykles“ sistemoje, bet ir jų perėmimą, laikymąsi, kitaip tariant atvirumą sistemai. Ilgainiui Kinijai gali nebepavykti kontliuoti vidinių politinių, socialinių net ir ekonominių procesų, kas tiesiog sukeltų vidinę Kinijos destabilizaciją. Tai, jog JAV labai nesistengia riboti Kinijos vaidmens augimo sistemoje, leidžia daryti prielaidą,

---

⁹⁵ Tiesa, JAV santykinės galios sistemos atžvilgiu ciklas parodo ir šalutinį šiam darbui tyrimo rezultatą: 2001-2002 metai laikytini savotišku JAV galios piku ir, kaip žinia, koreliuoja su JAV paskelbtu karu prieš terorizmą bei invazija į Iraką. Visgi šių metų negalima laikyti kritiniu JAV santykinei galiai momentu, kadangi lyginant su santykinės galios tendencijomis iki 2001 m. JAV galia nesumažėjo.

kad pastarajai kol kas naudinga tokia strategija Kinijos atžvilgiu – t.y. JAV mano, kad arba sistema įtrauks ir taip „neutralizuos“ Kiniją, arba Kinija tiesiog persitemps negalėdama konkrečiais resursais įtvirtinti savo įsipareigojimų.

Dėl Kinijos intensyvesnio vaidmens augimo didėjantis atotrūkis tarp santykinės galios ir vaidmens ciklą gali versti pastarąją imtis pakankamai neracionalių ir desperatiškų galios didinimo priemonių ir taip kelti įtampą sistemoje. Kinijai pereinant į „alkano drakono“ scenarijų, turimi galios resursai ir vaidmuo greičiausiai leistų Kinijai dominuoti ar bent susilyginti su Japonija Rytų ir Pietryčių Azijos regione. Vienas iš būdų, kurių Kinija galėtų griebtis mažindama galios ir vaidmens atotrūkį, tai - agresyvus elgesys dėl teritorinių nesutarimų su kaimyninėmis valstybėmis regione, pirmiausia – Taivanu (juolab, kad kokybinis Kinijos karinis potencialas ir jo planavimas „signalizuoja“ apie pasiruošimą būtent regioninio lygmens konfliktams). Toks, pakankamai rizikingas Kinijos žingsnis, sėkmės atveju leistų Kinijai dirbtinai padidinti galią Taivano sąskaita. Nesėkmės atveju Kinija ne tik kad nepadidintų galios, bet ir greičiausiai sulauktų tarptautinės izoliacijos – sugrįžimo atgal į „sutramdyto drakono scenarijų“.

Kinijai pereinant į „alkano drakono“ scenarijų, įtampa sistemoje gali didėti ir dėl kintančių JAV santykinės galios ir vaidmens ciklą tendencijų. Tol, kol Kinija nepasieks galios ir vaidmens balanso (to taško, nuo kurio santykinė galia viršys santykinį vaidmenį JAV atžvilgiu sistemoje), Kinijos įtakos sklaida bent iš dalies silpnins JAV vaidmenį sistemoje, o JAV santykinės galios ir vaidmens atotrūkis Kinijos atžvilgiu didės. Tokiu atveju, kelta hipotezė, kad būtent JAV galėtų būti linkusi didinti įtampą tarptautinėje sistemoje ir taip spausti Kinijos įtakos sklaidą, įgauna pagrįstumo. JAV įtampą sistemoje didinančios iniciatyvos būtų dar labiau tikėtinos, jei JAV santykinė galia sistemos atžvilgiu imtų mažėti. Tikėtina, kad JAV būtų susintersuota išprovokuoti Kinijos agresyvumą regione, tarkim, Taivano atžvilgiu. Turėdama santykinės galios pranašumą prieš Kiniją, įtraukdama pastarąją į regioninio lygmens konfliktą bei remdama Taivaną, JAV galėtų pakankamai nesudėtingai ne tik pristabdyti Kinijos galios augimą, bet ir sumažinti Kinijos vaidmens sklaidą tiek sistemoje, tiek regione.

Tad, dabartinės Kinijos santykinio vaidmens ir galios ciklą tendencijos yra pakankamai palankios JAV, kaip sistemos lyderiui, bei sukuria bent kelias strategines alternatyvas Kinijos „grėsmei“ neutralizuoti ateityje. Jei JAV nepavyktų pasiekti Kinijos persitempimo sistemoje ir vidinės destabilizacijos, galima augančios grėsmės neutralizavimo alternatyva – Kinijos įtraukimas į pastarajai pražūtingą regioninio lygmens konfliktą.

Išvados

Šiuo darbu siekta išanalizuoti, kaip Kinijos santykinės galios ir vaidmens tendencijų JAV atžvilgiu pasiskirstymas gali lemti įtampą – konfliktą ar taikų sambūvį sistemoje tarp JAV ir Kinijos. Tyrimui taikyta galios ciklo teorija, besiremianti „bendrosios pusiausvyros koncepcija“. Pagrindinis teorijos argumentas teigia, kad stabilumas priklauso nuo dviejų pagrindinių veiksnių: a) ar stiprėjančios valstybės didėjanti santykinė galia yra atsveriamą kitų sistemos didžiųjų valstybių santykinę galia – t.y. nelemia kritinio taško, lūžio, šiuo atveju sistemos lyderio - JAV, santykinės galios cikle sistemos atžvilgiu; b) ar egzistuoja stiprėjančios valstybės santykinės galios ir santykinio vaidmens ciklą suderinamumas, valstybės su kuria galimos įtampos, atžvilgiu. Siekiant atlikti kiekybinį santykinės galios ir santykinio vaidmens tyrimą, formalus galios ciklo modelis kiek pakoreguotas, pakeičiant santykinės galios operacionalizaciją ir į modelį įtraukiant kiekybinį santykinio vaidmens matavimą. Būtent kiekybinis vaidmens matavimas leido iki galo išpildyti galios ciklo teorijos argumentus, patikrinti tyrimo teiginius bei atmesti abi darbe keltas hipotezes.

Įgyvendinus darbe keliamus uždavinius ir pasiekus darbo tikslą, galimos tokios pagrindinės empirinio tyrimo išvados ir teorinės darbo implikacijos:

- Akademiniėje literatūroje dominuojanti absoliučiais skaičiais vertinama Kinijos galia jau dabartiniu momentu kuria Kinijos galios saugumizavimą ir jos kaip didžiausios grėsmės sistemai įvardijimą. Kaip rodo darbe atliktas tyrimas, šis Kinijos galios augimo saugumizavimas nėra visai pagrįstas. Kinijos santykinė galia auga tiek sistemos, tiek JAV atžvilgiu, tačiau dabartiniu ir net ilgoju (15-20 m.) laikotarpiu Kinijos santykinės galios potencialas lyginant su JAV bus toks mažas, kad nekels grėsmės JAV lyderiavimui sistemoje. Kinijos galios augimas nedaro poveikio JAV santykinėi galiai sistemoje – pastaroji išlieka pakankamai stabili. Kadangi pagrindinis Kinijos galios saugumizavimo šaltinis yra būtent JAV (tiek akademinė, tiek populiarioji tarptautinių santykių literatūra), tikėtina, kad Kinijos grėsmės eskalavimas sudaro svarbią, į ateitį nukreiptą JAV strategijos, visapusiškai ribojančios Kinijos stiprėjimą, dalį;
- Pakankamai spartus Kinijos galios augimas pastaraisiais metais apimties požiūriu, nedaro reikšmingos įtakos kokybiniams galios pokyčiams – technologiniam ekonominės, karinės

galios pranašumui prieš JAV. Deja, dėl duomenų trūkumo (ypač Rytų, Pietryčių Azijos valstybių atžvilgiu), nepavyko į galios indeksų skaičiavimą įtraukti pakankamai technologinį galios potencialą atspindinčių kriterijų. Tačiau kokybinė jų analizė tyrime leidžia daryti tvirtą prielaidą, kad net juos įtraukus, kiekybinė Kinijos galios išraiška būtų dar mažesnė ir tai nekeistų esminių darbo išvadų. Juolab, Kinijos ekonomikos tendencijos: auganti infliacija, finansų rinkos neefektyvumas, pridėtinę vertę kuriančių ekonomikos sektorių disbalansas signalizuoja apie ekonominės galios persitempimą bei ekonominių-socialinių įtampų didėjimą šalies viduje. Menkas ir neefektyvus karių parengimo ir apginklavimo finansavimas stabdo Kinijos karinę modernizaciją. Tai leidžia pagrįstai teigti, kad vargu, ar Kinija sugebės ateityje išlaikyti tokius pat sparčius galios augimo tempus, juolab, pasivyti JAV kokybiniu galios požiūriu;

- Kinijos kol kas negalima įvardinti ir dominuojančia regiono galia. Kinijos santykinės galios augimas Rytų ir Pietryčių Azijos regione yra lėtesnis nei sistemos atžvilgiu. Visgi Kinija yra antroji pagal galios apimtį regiono valstybė. Tyrimas patvirtina, kad didžiausia Kinijos galios augimo oponentė turėtų būti Japonija. Pastarosios santykinė galia dėl Kinijos augimo mažėja tiek sistemoje, tiek Rytų ir Pietryčių Azijos regione. Būtent ši Kinijos galios augimo tendencija yra kol kas pavojingiausia JAV. Japonijai, kaip pagrindinei JAV atramai Rytų ir Pietryčių Azijos regione praradus dominuojančias galios pozicijas, JAV netektų įtakos svarbiausioje strateginiu požiūriu regiono dalyje – Rytų Azijoje;
- Itin sparčiai ir tendencingai auga Kinijos vaidmuo tiek sistemoje, tiek Rytų ir Pietryčių Azijos regione (pastarajame net sparčiau ir jau dabar viršija JAV vaidmenį). Kinijai vaidmens stiprinimas – yra svarbiausia priemonė tolesniam galios augimui užtikrinti. Kol kas Kinija nesistengia tiesiogiai sistemoje konkuruoti su JAV ir laikosi asimetrinės vaidmens stiprinimo strategijos JAV atžvilgiu. Veikdama priešingais nei JAV principais ir išnaudodama pastarosios ignoruojamas ar „apleistas“ įtakos sferas tiek funkciniu, tiek teritoriniu požiūriu, Kinija sėkmingai stiprina savo vaidmenį. Labiausiai Kinija išnaudoja ekonominius, politinius (nors ir formalius) bei kultūrinius vaidmens stiprinimo būdus. Labiausiai vengia naudoti karines priemones, kadangi taip pakenktų vienam svarbiausių su vaidmens stiprinimu susijusių tikslų – atsverti JAV naudojamą Kinijos sugrėsminimo strategiją ir įtvirtinti savo „taikaus augimo“ įvaizdį;

- Spartesnis Kinijos santykinio vaidmens nei galios augimas JAV atžvilgiu itin svarbus teoriniu požiūriu. Gautas tyrimo rezultatas papildo galios ciklo teorinį modelį bent dviem aspektais. Pirmiausia, galios ciklo teorinis modelis nenumato ir netiria galimybės, kai stiprėjančios sistemoje valstybės santykinis vaidmuo yra tiek didesnis, tiek auga sparčiau nei santykinė galia. Tai leidžia teorinį modelį darbe papildyti dviem scenarijais ir pastaruosius naudoti tolesniems tyrimams. Antra, gauti tyrimo rezultatai rodo, kad JAV, pagal galios ciklo formalų modelį atsiduria tokioje situacijoje, kai didėja atotrūkis tarp santykinio vaidmens ir santykinės galios tendencijų Kinijos atžvilgiu (dėl spartesnio vaidmens mažėjimo). Tuo remiantis, galios ciklo teorija gali būti papildoma dar vienu argumentu, kad ne tik stiprėjanti valstybė, bet ir sistemos lyderis gali būti įtampos sistemoje iniciatoriumi;
- Kinijos santykinės galios ir vaidmens JAV atžvilgiu pasiskirstymo tendencijos rodo, kad Kinija pereina iš „sutramdyto drakono“ scenarijaus į „alkano drakono scenarijų“. Sistemai, o ypač Rytų ir Pietryčių Azijos regionui tai pakankamai pavojingos tendencijos, galinčios pasireikšti dviejų tipų įtampa. Kinija gali „persitempti“ sistemoje ir jos vidinė destabilizacija pradžioje gali labiausiai atsiliiepti tarptautinei ekonomikai, finansų rinkai, saugumo sistemai regione. Taip pat galimas atvejis, kad Kinija gali stengtis dirbtinai kurti savo santykinio vaidmens ir galios suderinamumą, didindama galią regiono kaimynų atžvilgiu, įsitraukdama į konfliktą;
- Panašu, kad būtent toks Kinijos santykinės galios ir vaidmens pasiskirstymas yra palankus JAV ir kad būtent pastaroji galėtų būti su Kinija susijusių įtampų inciatore. JAV būtų naudingiausias Kinijos „persitempimas“ sistemoje. Nepaisant to, kad sistemai tai galėtų atnešti nemažai su Kinijos destabilizacija susijusių kaštų, visgi tai reikštų Kinijos susaistymą sistemoje ir, greičiausiai, atsivėrimą demokratijos procesams. JAV tai būtų laimėjimas tiek per demokratizacijos procesus įtvirtinant savo įtaką Kinijoje, tiek, svarbiausia – kuriam laikui gerokai apribojant Kinijos galios stiprėjimą. JAV būtų naudingas ir antrasis Kinijos neutralizavimo sistemoje kelias – išprovokuoti pastarosios įsitraukimą į regioninį konfliktą iki tol, kol Kinija pasieks solidžią, bent 80 proc. JAV galios sudarančią santykinės galios apimtį;
- Galima pakankamai tvirtai teigti, kad vidutiniu laikotarpiu dėl Kinijos galios augimo sistemos transformacija neįvyks, JAV ir toliau išliks savo galia dominuojančia valstybe.

Tolesniais tyrimais, ypač padidėjus duomenų prieinamumui, rekomenduojama plėsti galios skaičiavimo indeksus, įtraukiant daugiau kokybinį galios potencialą atspindinčių bei galios panaudojimo efektyvumą parodančių kriterijų. Taip pat tolesniems tyrimams lieka atviras galios ciklo teorijos tobulinimas bei šiuo tyrimu rastų naujų teorinių argumentų tikrinimas, taikant kitus atvejus. Atlikus papildomus tyrimus, tikėtina, kad šiuo tyrimu pasitvirtinęs originalaus galios ciklo teorijos modelio „apsivertimas“ (kai santykinis vaidmuo didesnis už santykinę galią), iš esmės parodytų, kad globalizacijos sąlygomis tokia santykinio vaidmens ir galios ciklų tendencija yra greičiau norma, ne išimtis. Tai sąlygotų ir teorijos argumentų peržiūrėjimą. Visgi, nepaisant tyrimu iškilusių abejonių, įtraukus kiekybinį santykinio vaidmens matavimą, galios ciklo teorija pakankamai perspektyvi, aiškinant didžiųjų galių santykius ir sistemos transformacijos pobūdį.

Literatūros sarakšas

1. "Measures of well-being. There is more to it than GDP". Deutsche Bank research. September 8, 2006. <http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000202587.pdf>, [Žr. 2008, 02, 17].
2. "Three faces of State strength", 60. <www.u.arizona.edu/~volgy/chapter3.doc>, [Žr.2008.02.19].
3. Association of Southeast Asian Nations. <<http://www.aseansec.org/4979.htm>>, [Žr. 2008.04.06].
4. Belopolsky Helen. "An Assessment of the Utility of Power Cycle Theory in Understating the Escalation of Tensions in the Russo-American Relationship 1999-2000". Carleton University, Ottawa, Ontario, 2000.
5. Bergsten C. Fred et al. *China: the Balance Sheet. What the World Needs to Know Now About the Emerging Superpower*. Public Affairs: New York, 2006.
6. Brown Michael E. et al (ed.). *The Rise of China*. The Mit Press: Cambridge, London, 2000.
7. Budget of the United States Fiscal Year 2008. <<http://www.whitehouse.gov/omb/budget/fy2008/defense.html>>, [Žr. 2008.04.27].
8. China Keeps Faith in Doha Round Talks, 2007, June 22. <<http://us2.mofcom.gov.cn/aarticle/chinanews/200706/20070604815090.html>>, [Žr.2008.02.15].
9. China. The World Factbook. Central Intelligence Agency. <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>>, [Žr. 2007.12.03].
10. China's Defence Budget. GlobalSecurity.org. <<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget-table.htm>>, [Žr. 2007.11.23].
11. China's Defence White Paper. Participation in Security Consultations in 2001-2002. <<http://www.china.org.cn/e-white/20021209/AppendixIII.htm>>, [Žr. 2008.02.22].
12. China's Defence White Paper. Participation in Security Consultations in 2005-2006. <<http://www.china.org.cn/english/China/194346.htm>>, [Žr. 2008.02.22].
13. Contributors to UN Peacekeeping Operations, Monthly Summary. <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/2008/mar08_1.pdf>, [Žr. 2008. 04.20].
14. Crein Keith, Roger Cliff et al. "Modernizing China's Military: Opportunities and Constraints". RAND Corporation, 2005.
15. Deng. Yong "Remolding Great Power Politics: China's Strategic Partnerships with Russia, the European Union, and India". *The Journal of Strategic Studies*, 2007 August-October, Vol. 30, No. 4-5.
16. DiCicco Johnathan M., Jack S. Leavy. "Power Shifts and problem Shifts: the Evolution of the Power Transition Research Program". *The Journal of Conflict Resolution*, 1999, Vol. 43, No. 6.
17. Doran Ch. F., W. Parsons. "War and the Cycle of Relative Power". *American Political Science Review*, 1980, Vol. 74.
18. Doran Charles F.. "Systemic Disequilibrium, Foreign Policy Role and the Power Cycle: Challenges for Research Design". *The Journal of Conflict Resolution*, 1989, Vol. 33, No. 3.
19. Doran Charles F.. Economics, Philosophy of History, and the "Single Dynamic" of Power Cycle: Expectations, Competition and Statecraft. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1.

20. Economy Elizabeth. "China's Rise in Southeast Asia: Implications for Japan and United States". <www.yaleglobal.yale.edu/pdfs/ChinaRise.pdf>, [Žr. 2008.04.02].
21. Foreign Investment in China. US-China Business Council, Forecast 2008, 3.
22. Gilpin Robert. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
23. Global Champions in Waiting. Perspectives on China's Overseas Direct Investment. Deutsche Bank Research, 2007, 3-6. <www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000201318.pdf>, [Žr. 2008.03.17].
24. Global Competitiveness Raport 2007-2008. World Economic Forum, <http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gcr_2007/gcr2007_rankings.pdf>, [Žr. 2008.03.17].
25. Goh Evelyn. "Southeast Asian Perspectives on the China Challenge". *The Journal of Strategic Studies*, 2007, Vol. 30, No. 4-5.
26. Goldstein Joshua S. *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale University Press, 1988.
27. Hoey James H. "The Global Reach of Chinese soft power. China's Rise and Americas Decline". Naval Postgraduate School: Monterey, California, 2007.
28. Holslag Jonathan. "'Uleash the Dragon". A New Phase in China's Economic Transition". *Studia Diplomatica*, Vol. LIX, 2006, No. 4.
29. Ikenberry G. John. "The Rise of China and the Future of the West". *Foreign Affairs*, 2008, January-February.
30. Industrial and Commercial Bank of China.< <http://www.icbc-ltd.com/indexen.jsp>>, [Žr. 2008.04.04].
31. Jafferson Kate. "Assesing Chinese Dissantisfaction with the East Asia Regional Status Quo". Department of Political Science University of Arizona. Prepared for the 2008 Meeting of the International Studies Association – San Fransisco, CA, 26-29 March 2008.
32. James Patrick, Michael Lusztig. The US Power Cycle, Expected Utility and the Probable Future of the FTAA. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1.
33. Jefferson Kate. "Assessing Chinese Dissatisfaction with the East Asian Regional Status Quo". Department of Political Science, University of Arizona, March 2008.
34. Jon Grevatt, Trefor Moss. "China increases budget ahead of Taiwan vote". *Jane's Defence Weekly*, March 2008, Vol. 45 (11).
35. Keidel Albert. "China's Economic Competitiveness and Misplaced U.S. focus on its Exchange Rate". Carnegie Endowment for International Peace, 2007.
36. Kissane Dylan. "2015 and the Rise of China: Power Cycle Analysis and the Implications for Australia". *Security Challenges*, 2005, Vol. 1, No. 1.
37. Kissane Dylan. "Forecasting the Storm: Power Cycle Theory and Conflict in the Major Power System". University of South Australia, 2005, <<http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=dylinkissane>> , [Žr. 2007.09.12].
38. Kleine-Ahlbrandt Stephanie, Andrew Small. "Chinas New Dictatorship Diplomacy". *Foreign Affairs*, 2008, January-February.
39. Kohout Franz. "Cyclical, Hegemonic, and Pluralistic Theories of International Relations: Some Comparative Reflections on War Causation". *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1.
40. Kondratieff Nicolas D.. *The Long Wave Cycle*. New York: Richardson and Snyder, 1984.

41. Kumar Sushil. Power Cycle Analysis of India, China, and Pakistan in Regional and Global Politics. *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1.
42. Kurlantzick Joshua. "China's Charm: implications of Chinese soft Power". *Carnegie Endowment for International Peace*, Policy Brief, June 2006.
43. Kuznets Simon S. "Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: Level and Variability of Rates of Growth". *Economic Development and Cultural Change*, 1956, Vol. 5.
44. Lancaster Carol. "The Chinese Aid System". Center for Global Development, 2007 June.
45. Lardy Nicolas R. "China's Economy: Problems and Prospects". The Newsletter of FPRI's Marvin Wechman Fund for International Education, 2007, Vol. 12, No. 4.
46. Leonard Mark. "What does China think?". Fourth Estate: London, 2008.
47. Lum Thomas at all. "China's "Soft Power" in Southeast Asia". *CRS Report on Congress*, Congressional Research Service, Washington DC, 2008.
48. Medeiros Evans S., M. Taylor Fravel. "Chinas New Diplomacy". *Foreign Affairs*, 2003, November-December. <<http://www.foreignaffairs.org/20031101faessay82604/evan-s-medeiros-m-taylor-fravel/china-s-new-diplomacy.html>>, [Žr. 2008.02.10].
49. Modelski George. "The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State". *Comparative Studies in Society and History*, 1987, Vol. 20, No. 2.
50. Morrison Wayne M.. "China's economic conditions". CRS Report for Congress, March 2008.
51. Number of Foreign Students in China Raises 20 % Annually. <<http://china.org.cn/english/international/155726.htm>>, [Žr. 2008.04.28].
52. People's Daily Online. China promotes it's culture overseas to dissolve "China threat". <http://english.people.com.cn/200605/28/eng20060528_269209.html>, [Žr. 2008.04.28].
53. Pillsbury Michael. "China debates the Future Security Environment". National Defence University Press: Washington DC, 2000.
54. Prasad Eswar, Raghuram G. Rajan. "China's Financial Sector Challenge". *Financial Times*, 2005, May 10. <<http://www.imf.org/external/np/vc/2005/051005.htm>>, [Žr. 2007.12.20].
55. Rosecrance Richard. "Long Cycle theory and international relations". *International Organisation*, 1987, Vol. 41, No. 2.
56. Saunders Phillip C. "China's Global Activism: Strategy, Drivers and Tools". Institute for National Strategic Studies, National Defence University Press: Washington, D.C., October 2006.
57. Scobell Andrew, Roy Kamphausen at all. "Sizing Chinese Military". *Asia Policy*, July 2007, No. 3.
58. Strange Susan. *Valstybės ir rinkos*. Eugrimas: Vilnius, 1998.
59. Strategic Asia statistical database.< <http://www.strategicasia.org/Data/CView/>>, [Žr. 2007.11.23].
60. Tellis Ashley J., Janice L. Bially, Christopher Layne, Melissa McPherson, and Jerry M. Sollinger. *Measuring National Power in the Postindustrial Age*. Santa Monica: RAND Corporation, 2000.
61. Tessman Brock, the Real Problem: China's Slowing Growth and the Adoption of Dangerous Foreign Policy Agenda. University of Georgia. Prepared for the 2006 Meeting of the International Studies Association – West Las Vegas, Nevada 9.28.06-9.30.06.
62. Thompson William R. "Polarity, the Long Cycle, and Global Power Warfare". *Journal of Conflict Resolution*, 1986, Vol. 30, No. 4.

63. Treverton Gregory F., Seth G. Jones. "Measuring National Power". RAND, National Security Research Division, 2005, ix.
64. Wang Jian Je. "What drives China's Growing role in Africa?". IMF Working Papers, 2007, 5-6. <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07211.pdf>>, [2008 02 20].
65. Weixing Hu at all. "China's International Relations in 21st Century". University Press of America: Lanham, New York, Oxford, 2000.
66. Ying.Yang "China's Soft Power and it's National Image. Paper presented at annual meeting of International Studies Association 48th Annual Convention, 28 February – 3 March, 2007, Chicago, USA.
67. Yoon Young-Kwan. "Introduction: Power Cycle Theory and the Practice of International Relations." *International Political Science Review*, 2003, Vol. 24, No. 1.
68. Yue Wang. Speech at the Cairo High Level Symposium, United Nations, 2008, 2. <http://www.un.org/ecosoc/newfunct/China_Cairo.pdf>, [Žr. 2008.03.18].

Statistinių duomenų šaltiniai:

1. ASEAN Statistics, <<http://www.aseansec.org/13100.htm>>
2. Correlates of War Project, <<http://www.correlatesofwar.org/>>;
3. Ethnologue, Languages of the World, <<http://www.ethnologue.com/web.asp>>;
4. EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C1/C11/caa10000>;
5. International Monetary Fund World Economic Outlook Database, <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/01/weodata/index.aspx>>;
6. Ministry of Internal Affairs and Communications of Japan, Statistics Bureau, <<http://www.stat.go.jp/english/index.htm>>;
7. National Bureau of Statistics of China, <<http://www.stats.gov.cn/english/>>;
8. National Statistics Office, South Korea, <<http://www.kosis.kr/eng>>;
9. Stockholm International Peace Research Institute Database for Military Expenditure Statistics, <<http://www.sipri.org/contents/milap/>>;
10. Strategic Asia Database, <<http://strategicasia.nbr.org/>>;
11. UK Defence Statistics, <<http://www.dasa.mod.uk/natstats/ukds/2007/c2/table207.html>>;
12. UN Peacekeeping, Monthly summary of Contributors of Military and Civilian Police Personnel <<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/95-05.htm>>;
13. United Nations Conference on Trade and Development, Interactive Database, <<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3199&lang=1>>;
14. US Census Bureau Data Base, <<http://www.census.gov/cgi-bin/ipc/idbagg>>;
15. US Department of Defence, <<http://www.defenselink.mil/>>.

Summary

The Master Thesis "Shifting Nexus of China-US Power and Role: Power Cycle Theory Application" seeks to analyze how a shifting nexus of China-US relative power and role cycles could cause a tense or peaceful transformation of the system. The research expands more traditional explanations about China's rise of power and its implications to the transformation of the international system. A traditional neorealist argument is based on presumption arguing that the rise of new power leads to the changing nexus of relative power in the world and these transformations in one or another way cause an unavoidable conflict between growing power and dominant power in the system. On the quite opposite argument is based on main presumption of neoliberals. China's power is growing but at the same time China is more and more involved into the international regimes and is obligated to obey the international rules in force what leads to the peaceful transition of the international system. The main argument of this master thesis maintains that neither can a growing power of China cause tensions in the system nor means the China's involvement into the international regimes the peaceful transformation of the system. What one needs take into consideration is the nexus of relative to the US China's power and role cycles and the alignment or misbalance between them.

The research is based on power cycle theory developed by Charles Doran and applied for the analysis of the Great Wars in history. The main founding principle of power cycle theory is empirically proved and statistically significant correlation of the critical points in the relative to the system power cycle of growing state and conflicts. It is only one but not sufficient condition for the growing power to start a war as power cycle theory argues. Power cycle theory is based on assumption that states in the system share not only power but the role as well. Growing state seeks not only strong power positions but legitimization of its growing role as well. So, in the "moment of truth" or when a critical point in the relative to the system power cycle of growing state happens, the main condition for the tension or a peaceful international system transition is the nexus of relative to the dominant state power and role cycles of the growing state and the alignment or misbalance between them.

Before the power cycle theory to the case of China's growth and its cause to the international system is applied, some methodological improvements of theory are made: the operationalisation of relative power index is changed and the term "relative role" is operationalised in order to measure it quantitative.

First, the research for the testing of some propositions critical to the confirmation or refutation of hypothesis is made: a) China's relative to the system as well as to the US power is growing; b) China's relative to US role is in decline or steady; c) US relative to the system power is declining; d) China's relative to the US power is growing faster than the relative to the US role. Second, the main and alternative hypotheses are tested: a) *China's faster growing relative to the US power than relative role causes the growing gap or misbalance between China's relative power and role cycles and it leads to the tensions in the international system;* b) *China's faster growing relative to US role than relative power causes the growing gap or misbalance between US relative power and role cycle and it leads to the tensions in the international system.*

A proposition that China's relative to the system as well as to the US power is growing is confirmed and other three tested propositions are rejected. The research indicates that neither declines China's relative role cycle nor declines US relative to the system power cycle. Because of the faster growing China's relative role than a relative power, the last proposition is rejected as well. The quantitative and qualitative analysis of China's relative power and role confirms that

despite of the steady growing China's power, in relation with the system and US it still remains quite low. Different trends are appropriate to the China's role cycle. It is growing faster and now reaches close to the half of US role in the international system. China is using asymmetric strategy to that of US and very successfully entrenches its position in the system. Nor China nether US is facing critical points in their relative power cycles. So, the first hypothesis is rejected and the second can not be confirmed at the moment. Because of the faster growing China's relative role than power, the gap between US power and role cycles is widening. Still, US are not affected of growing China's power in the system and it's relative to the system power remains stable. At the moment Chinas relative power is to low and so not cause a danger for US domination in the system and there no cause for US to initiate tensions in the system exists. Consequently, for some decades could be found any predictions for possible tensions in the international system as well as system transformation itself. But if such trends of China's relative power and role remain unchanged, the interest of both sides to keep the status quo in the system could move. China will be striving to align its relative power and role cycles and could overreach itself in the system or try to increase its power at the expense of it's domains in the neighborhood (first of all – Taiwan). As well as US will be interested with China's strain, growing openness and internal destabilization because of the deeper involvement into the system at the same time lacking means to affect international rules and regimes. The possible China's involvement into the conflict with ex. Taiwan would lead China to the declining role and isolation, so, to the constrained power growth as well. Such circumstances would "neutralize" China threat for declining US role in the system. A high possibility remains that US will be a tensions stimulating part.

Conclusions of master thesis have some theoretical insights as well. First, two quite new shifting China's nexus of relative power and role (when the relative role is growing faster than a power) are found and so the arguments of power cycle theory can be expanded. Second, research implicates that not only the growing state could be the initiator of tenses in the system but a dominant state as well. Still the perspectives for the further research program remain: new developed arguments of the power cycle theory could be tested using other cases than China and so verification of these arguments could be reached. Despite of some methodological imperfections and some caused reservations of the particularity of the power cycle theory, it has extremely useful explanatory power when analyzing the types of system transformation.

Priedai

I. Galios indekso kriterijai (sistema).

	Karinės išlaidos, doleriais	Karių skaičius, vienetais	BVP, doleriais	Gyventojų skaičius, vienetais	BVP, tenkantis vienam gyventojui, doleriais	Produktyvumas, doleriais	Išlaidos, tenkančios vienam kariui, doleriais
Kinija							
1991	18700000000	3200000	406090000000	1154000000	351	620	5844
1992	24300000000	3160000	483047000000	1168000000	412	730	7690
1993	27400000000	3030000	613223000000	1181000000	517	918	9043
1994	28500000000	2930000	559225000000	1194000000	467	829	9727
1995	33000000000	2930000	727946000000	1206000000	601	1069	11263
1996	35400000000	2650000	856002000000	1218000000	699	1241	13358
1997	36600000000	2600000	952649000000	1230000000	771	1364	14077
1998	37500000000	2600000	1019480000000	1242000000	817	1443	14423
1999	39500000000	2400000	1083290000000	1253000000	861	1517	16458
2000	42000000000	2810000	1198480000000	1262000000	946	1663	14947
2001	47000000000	2310000	1324810000000	1271000000	1038	1814	20346
2002	51000000000	2270000	1453830000000	1279000000	1132	1972	22467
2003	55900000000	2250000	1640960000000	1287000000	1270	2205	24844
2004	84300000000	2255000	1931650000000	1298900000	1486	2569	37384
2005	104000000000	2255000	2243690000000	1306000000	1716	2959	46120
JAV							
1991	401949000000	2029600	5995930000000	253500000	23663	50937	198043
1992	424705000000	1913750	6337750000000	256900000	24682	53489	221923
1993	402375000000	1729700	6657400000000	260300000	25591	55359	232627
1994	377867000000	1650500	7072230000000	263400000	26857	57465	228941
1995	357382000000	1547300	7397650000000	266600000	27763	59225	230971
1996	337946000000	1483800	7816830000000	269700000	28996	61686	227757
1997	336185000000	1447600	8304330000000	272900000	30439	64090	232236
1998	328611000000	1401600	8746980000000	276100000	31689	66529	234454
1999	329421000000	1371500	9268430000000	279300000	33197	69426	240190

2000	342172000000	1365800	9816980000000	282300000	34771	71709	250529
2001	344932000000	1367700	10127950000000	285000000	35491	73960	252199
2002	387303000000	1414000	10469600000000	287700000	36311	76711	273906
2003	440813000000	1427000	10960750000000	290300000	37641	79581	308909
2004	480451000000	1433600	11685930000000	293000000	39751	83925	335136
2005	504638000000	1546372	12433930000000	295700000	41886	87739	326337
Japonija							
1991	32680000000	250000	3454352000000	123964000	27874	54240	130720
1992	38600000000	242000	3770266000000	124425000	30316	58578	159504
1993	41730000000	242000	4337138000000	124829000	34761	67242	172438
1994	46639000000	233000	4767156000000	125178000	38102	73867	200167
1995	50219000000	240000	5277867000000	125472000	42076	81735	209246
1996	45502000000	250000	4638429000000	125761000	36898	71511	182008
1997	40891000000	250000	4263849000000	125638000	33837	65028	163564
1998	38482000000	255000	3871961000000	126281000	30645	59441	150910
1999	40383000000	240000	4384265000000	126505000	34634	67849	168263
2000	45316000000	237000	4668786000000	126714000	36811	72431	191207
2001	39513000000	240000	4097958000000	126718000	32234	63909	164638
2002	39500000000	240000	3925113000000	127100000	30809	61998	164583
2003	42800000000	240000	4234917000000	127200000	33180	67043	178333
2004	45152000000	239000	4608136000000	127300000	36076	72809	188921
2005	44165000000	260000	4557105000000	127500000	35671	71699	169865
Rusija							
1991	133700000000	3000000	65453000000	148245000	435	886	44567
1992	47220000000	1900000	85572000000	148310000	576	1204	24853
1993	29120000000	1500000	183826000000	148146000	1237	2678	19413
1994	96693000000	1400000	276901000000	147968000	1866	4274	69066
1995	82000000000	1400000	313451000000	147774000	2112	4886	58571
1996	73990000000	1300000	391775000000	147739000	2642	6226	56915
1997	64000000000	1300000	404946000000	147105000	2736	6747	49231
1998	57107000000	1000000	271038000000	147434000	1834	4636	57107
1999	56800000000	900000	195907000000	147196000	1328	3112	63111
2000	52000000000	1004000	259702000000	146934000	1768	3991	51793
2001	63684000000	977000	306583000000	146933000	2096	4708	65183
2002	50800000000	988000	345486000000	145200000	2379	5183	51417

2003	6520000000	960000	431429000000	145000000	2975	6494	67917
2004	6150000000	1212000	591861000000	144200000	4104	8798	50743
2005	125600000000	1027000	764068000000	143500000	5325	11208	122298
D. Britanija							
1991	40430000000	301000	1043465000000	57801000	18166	39883	134319
1992	42330000000	293000	1085402000000	58006000	18849	42505	144471
1993	34020000000	271000	969554000000	58191000	16799	38322	125535
1994	35409000000	257000	1047720000000	58395000	18107	41085	137778
1995	33406000000	233000	1141358000000	58606000	19670	44211	143373
1996	35266000000	221000	1200830000000	58801000	20646	46079	159575
1997	35736000000	218000	1336164000000	58200000	22913	50374	163927
1998	38093000000	218000	1433972000000	58649000	24523	53516	174739
1999	36368000000	218000	1475731000000	58744000	25147	54339	166826
2000	35655000000	212000	1453840000000	58830000	24689	52919	168184
2001	34714000000	211000	1444712000000	58832000	24440	52152	164521
2002	33521000000	205000	1585018000000	59323000	26719	56776	163517
2003	32601000000	207000	1827630000000	59557000	30689	64846	157493
2004	33656000000	207000	2169393000000	59846000	36257	76213	162589
2005	33190000000	201000	2246331000000	60238000	37303	78188	165124
Prancūzija							
1991	37340000000	554000	1249073000000	57055000	21923	54573	67401
1992	34870000000	542000	1374312000000	57374000	24010	60396	64336
1993	37200000000	506000	1292004000000	57654000	22483	57520	73518
1994	45184000000	506000	1365896000000	57900000	23689	60720	89296
1995	47768000000	504000	1572133000000	58139000	27179	69275	94778
1996	47401000000	501000	1574534000000	58375000	27135	69122	94613
1997	41523000000	475000	1425833000000	58607000	24496	62318	87417
1998	40834000000	449000	1474313000000	58683000	25246	63471	90944
1999	37811000000	421000	1458607000000	58886000	24860	61552	89812
2000	34053000000	294000	1333172000000	59080000	22577	54791	115827
2001	32909000000	274000	1341204000000	59082000	22559	54157	120106
2002	38681000000	355000	1463627000000	61399344	24449	58735	108961
2003	40984000000	356000	1804572000000	61831779	29944	72328	115124
2004	42690000000	358000	2061179000000	62251817	33989	82523	119246

2005	42545000000	360000	2137514000000	62637596	35044	85197	118181
Vokietija							
1991	55134000000	457000	1815061000000	79984000	22693	46997	120643
1992	52436000000	442000	2066729000000	80570000	25523	54302	118633
1993	47139000000	398000	2005557000000	81187000	24657	53416	118440
1994	43962000000	362000	2151025000000	81422000	26380	57379	121442
1995	43238000000	352000	2524949000000	81661000	30861	67246	122835
1996	42395000000	339000	2439346000000	81896000	29744	65169	125059
1997	40854000000	335000	2163233000000	82071000	26362	57859	121952
1998	40993000000	333000	2187484000000	82133000	26665	57816	123102
1999	41822000000	331000	2146432000000	82178000	26124	55984	126350
2000	41147000000	221000	1905795000000	82220000	23168	48810	186186
2001	40474000000	308000	1892595000000	82220000	22957	48271	131409
2002	40604000000	295000	2024060000000	82440309	24523	51911	137641
2003	40044000000	285000	2446885000000	82536680	29648	63338	140505
2004	38816000000	282000	2749194000000	82531671	33323	70870	137645
2005	38060000000	275000	2796222000000	82500849	33919	72207	138400

II. Galios indekso kriterijai (Rytų ir Pietryčių Azijos regionas).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
BVP, doleriais						
Kinija	1198480000000	1324810000000	1453830000000	1640960000000	1931650000000	2243690000000
Japonija	3150000000000	3550000000000	3651000000000	3567000000000	3745000000000	4018000000000
P. Korėja	764600000000	931000000000	941500000000	855300000000	925100000000	965300000000
Taivanas	386000000000	386000000000	406000000000	528600000000	576200000000	631200000000
Š. Korėja	220000000000	220000000000	223000000000	229000000000	400000000000	400000000000
Brunėjus	59000000000	62000000000	65000000000	65000000000	65000000000	65000000000
Kambodža	161000000000	187000000000	204000000000	228000000000	269000000000	307000000000
Indonezija	654000000000	687000000000	714200000000	758100000000	827400000000	865600000000
Laosas	90000000000	92000000000	104000000000	103000000000	113000000000	121000000000
Malaizija	2237000000000	2000000000000	1984000000000	2072000000000	2293000000000	2902000000000
Filipinai	3100000000000	3350000000000	3797000000000	3907000000000	4306000000000	4513000000000
Singapūras	1098000000000	1063000000000	1124000000000	1091000000000	1209000000000	1243000000000
Tailandas	4130000000000	4100000000000	4458000000000	4757000000000	5248000000000	5607000000000
Vietnamas	1544000000000	1681000000000	1838000000000	2039000000000	2272000000000	2322000000000
Karinės išlaidos, doleriais						
Kinija	420000000000	470000000000	510000000000	559000000000	843000000000	1040000000000
Japonija	456000000000	403000000000	395000000000	428000000000	451520000000	447000000000
P. Korėja	128000000000	114000000000	133000000000	146000000000	163540000000	207000000000
Taivanas	176000000000	107000000000	79000000000	66000000000	75190000000	83200000000
Š. Korėja	210000000000	210000000000	50000000000	55000000000	55000000000	60000000000
Brunėjus	354000000	285000000	267000000	259000000	294000000	294000000
Kambodža	195000000	192000000	92000000	68000000	70000000	75000000
Indonezija	1500000000	878000000	660000000	640000000	773000000	800000000
Laosas	20000000	20000000	15000000	38000000	10000000	10000000
Malaizija	2800000000	3300000000	3400000000	2400000000	2742000000	2550000000
Filipinai	1500000000	1100000000	1600000000	783000000	825000000	870000000
Singapūras	4800000000	4400000000	4600000000	4700000000	5102000000	5570000000

Tailandas	2500000000	1900000000	1800000000	1930000000	1954000000	1775000000
Vietnamas	950000000	2400000000	2400000000	2900000000	2781000000	3470000000
Karių skaičius, vienetais						
Kinija	2810000	2310000	2270000	2250000	2255000	2255000
Japonija	236700	239800	239900	239900	239000	260250
P. Korėja	683000	683000	686000	686000	687700	687700
Taivanas	370000	370000	370000	290000	290000	290000
Š. Korėja	1082000	1082000	1082000	1082000	1106000	1106000
Brunėjus	5000	5900	7000	7000	7000	7000
Kambodža	95000	95000	80000	80000	124300	124300
Indonezija	297000	297000	297000	302000	302000	302000
Laosas	29100	29100	29100	29100	29100	29100
Malaizija	96000	100500	100000	104000	110000	110000
Filipinai	106000	107000	106000	106000	106000	106000
Singapūras	60500	60500	60500	72500	72500	72500
Tailandas	301000	306000	306000	314200	306600	306600
Vietnamas	484000	484000	484000	484000	484000	455000
Gyventojų skaičius, vienetais						
Kinija	1262000000	1271000000	1279000000	1287000000	1298900000	1306000000
Japonija	126700000	126900000	127100000	127200000	127300000	127500000
P. Korėja	47900000	47600000	48300000	48300000	48200000	48600000
Taivanas	22300000	22300000	22500000	22600000	22800000	22900000
Š. Korėja	21700000	21900000	22200000	22500000	22700000	23000000
Brunėjus	300000	300000	400000	400000	400000	400000
Kambodža	12400000	12700000	12900000	13100000	13400000	14100000
Indonezija	224100000	227700000	231300000	234900000	238500000	228900000
Laosas	5500000	5600000	5800000	5900000	6100000	6200000
Malaizija	21800000	22200000	22700000	23100000	23500000	24000000
Filipinai	83000000	81400000	83000000	84600000	86200000	87900000

Singapūras	4200000	4300000	4500000	4600000	4400000	4400000
Tailandas	62400000	63000000	63700000	64300000	64900000	64200000
Vietnamas	78500000	79500000	80600000	81600000	82700000	83500000
BVP, tenkantis vienam gyventojui, doleriais						
Kinija	945.60	1038.04	1131.80	1269.83	1486.02	1715.93
Japonija	24900	28000	28700	28000	29400	31500
P. Korėja	16100	19400	19600	17700	19200	20400
Taivanas	17400	17200	18000	23400	25300	27600
Š. Korėja	1000	1000	1000	1000	1700	1700
Brunėjus	17600	18000	18600	18600	23600	23600
Kambodža	1300	1500	1600	1700	2000	2200
Indonezija	2900	3000	3100	3200	3500	3600
Laosas	1700	1630	1800	1700	1900	1900
Malaizija	10300	9000	8800	9000	9700	12100
Filipinai	4000	4600	4600	5000	5100	
Singapūras	26500	24700	25200	23700	27800	28100
Tailandas	6700	6600	7000	7400	8100	8300
Vietnamas	1950	2100	2300	2500	2700	2800
Išlaidos, tenkančios vienam kariui, doleriais						
Kinija	14947	20346	22467	24844	37384	46120
Japonija	192649	168057	164652	178408	188921	171758
P. Korėja	18741	16691	19388	21283	23781	30100
Taivanas	47568	28919	21351	22759	25928	28690
Š. Korėja	1941	1941	4621	5083	4973	5425
Brunėjus	70800	48305	38143	37000	42000	42000

Kambodža	2053	2021	1150	850	563	603
Indonezija	5051	2956	22222	21192	25596	26490
Laosas	687	687	515	1306	344	344
Malaizija	29167	32836	34000	23077	24927	23182
Filipinai	14151	10280	15094	7387	7783	8208
Singapūras	79339	72727	76033	64828	70372	76828
Tailandas	8306	6209	5882	6143	6373	5789
Vietnamas	1963	4959	4959	5992	5746	7626
Produktīvumas, doleriais						
Kinija	1663	1814	1972	2205	2569	2959
Japonija	48869	55363	57669	56469	59174	63215
P. Korēja	36141	43158	42469	38633	41012	42234
Taivas	40666	41138	42945	55218	58880	63488
Š. Korēja						
Brunējus	39784	40208	40932	40906	39538	38416
Kambodža	3018	3445	2635	2845	3245	3586
Indonezija	6767	6950	7087	7387	8004	8197
Laosas						
Malaizija	23263	20513	20654	20235	22364	26471
Filipinai	9279	10036	11276	10938	12055	12669
Singapūras	50084	45613	48436	47182	51625	52507
Tailandas	13698	12038	12892	13437	14478	15320
Vietnamas	4088	4355	4653	5022	5462	5529

III. Vaidmens indekso kritēriji (sistēma).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kinija						
Prekyba, doleriais	232000000000	312800000000	325600000000	436100000000	583100000000	752200000000
	197000000000	268600000000	295300000000	397400000000	552400000000	631800000000
Investīcijas, doleriais	916000000	6885000000	2518000000	2855000000	5498000000	12261000000
Kariai uzsienyē, vienetais	1	2	289	787	791	1393
Kalba, kaip antroji, vienetais	178000000	178000000	178000000	178000000	178000000	178000000
Politnēs ģtakos indekssas	133	134	134	134	134	134
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
JAV						
Prekyba, doleriais	776000000000	723000000000	687000000000	714500000000	795000000000	927500000000
	1223000000000	1148000000000	1165000000000	1260000000000	1480000000000	1727000000000
Investīcijas, doleriais	142626000000	124873000000	134946000000	129352000000	257967000000	277362000000
Kariai uzsienyē, vienetais	257817	254788	230484	252764	287802	290997
Kalba, kaip antroji, vienetais	167000000	167000000	167000000	167000000	167000000	167000000
Politnēs ģtakos indekssas	650	650	650	650	650	650

III. Vaidmens indekso kriterijai (Rytų ir Pietryčių Azijos regionas).

Kinija	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Prekyba, doleriais						
ASEAN šalys	3231590000	3191520000	4275980000	5963700000	8950660000	11339360000
Japonija	83163990000	87754480000	101899840000	133556830000	167835770000	184393960000
Pietų Korėja	34499770000	35909900000	44102570000	63222820000	90045660000	111928180000
Šiaurės Korėja	488010000	739860000	738230000	1023090000	1385160000	1580240000
Taivanas	30532560000	32339690000	44647110000	58364470000	78303740000	91229890000
Viso:	181000230000	188659130000	234147550000	315804210000	427076930000	502525870000
JAV						
ASEAN šalys	122217600000	108360200000	104954400000	117885700000	135846400000	153918200000
Japonija	211404000000	183925000000	172878000000	170041000000	184048000000	193488000000
Pietų Korėja	68138000000	57362000000	58147000000	61302000000	72580000000	71546000000
Šiaurės Korėja	2800000	500000	2520000	800000	2530000	580000
Taivanas	64909000000	51496000000	50530000000	49047000000	56368000000	56895000000
Viso:	466671400000	401143700000	386534600000	398283700000	448867700000	475853000000
Kinija						
Investicijos, doleriais						
ASEAN šalys	133400000	147500000	54300000	195800000	670300000	569800000
Japonija	986988971	127057662	6520980	371114515	994188068	1564563820
Pietų Korėja	76288000	70362000	249380000	50206000	1164760000	68414000
Šiaurės Korėja	956	158	374	238	273	129
Taivanas	229658	297994	397064	337724	311749	215171
Viso:	1196676971	344919662	310200980	617120515	2829248068	2202777820
JAV						
ASEAN šalys	7292300000	4868000000	608800000	1193300000	3919400000	5748400000
Japonija	1052333643	3491551887	2451031069	641205506	1406759650	308376541

Pietų Korėja	2921330000	3881503000	4490730000	1242234000	4717126000	2689764000
Šiaurės Korėja	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Taivanas	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Viso:	11265963643	12241054887	7550561069	3076739506	10043285650	8746540541
Kinija						
Karių skaičius regione, vienetais	295000	295000	300000	305000	375000	375000
JAV						
Karių skaičius regione, vienetais	104713	94992	99534	103155	93067	81872
Kinija						
Politinės įtakos indeksas	9.64	9.64	11.34	12.34	14.54	14.54
JAV						
Politinės įtakos indeksas	17.25	17.75	17.95	17.95	17.95	18.15